

România literară

SĂPTĂMINAL

AL

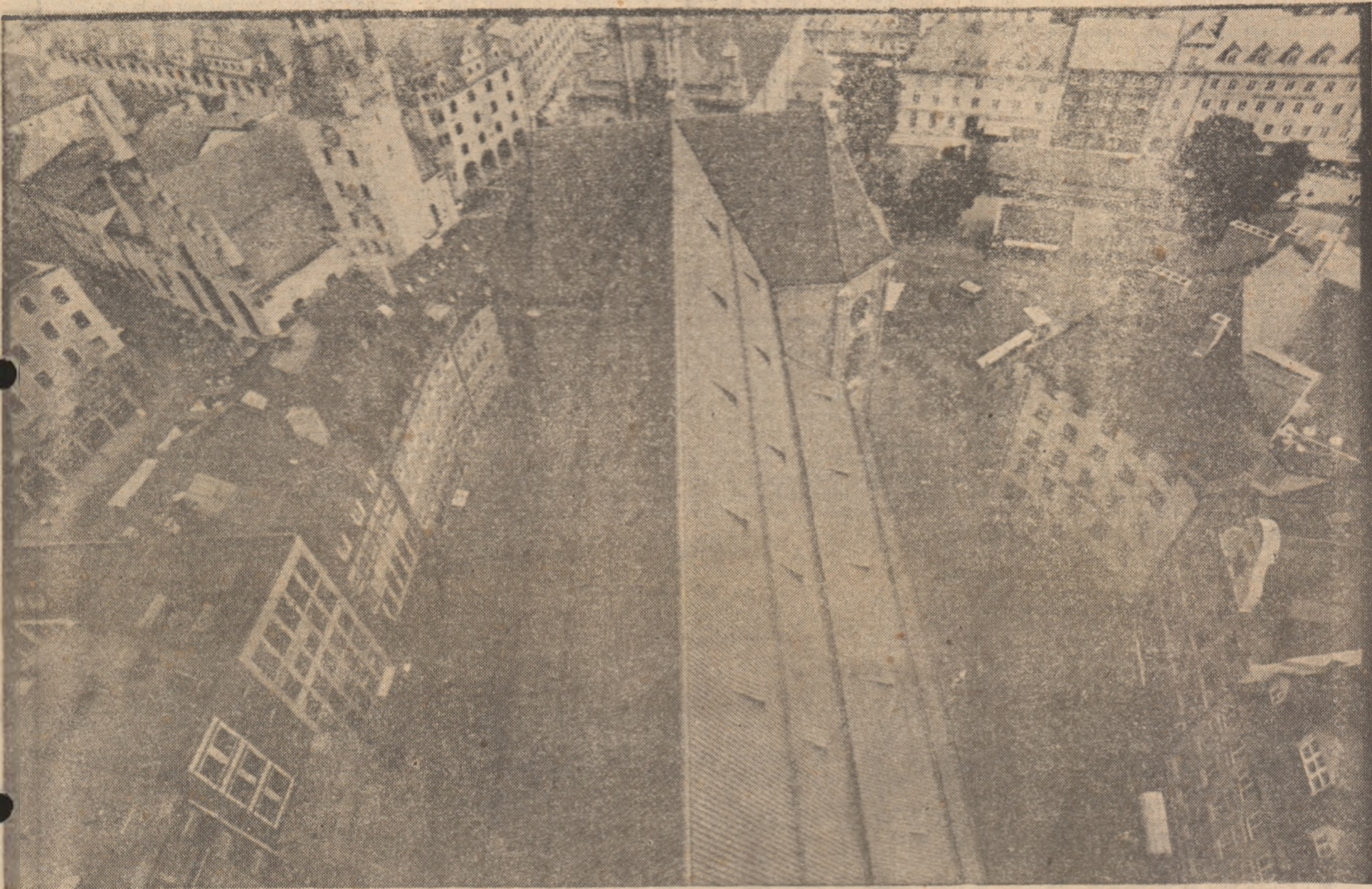
UNIUNII SCRITORILOR

12

9-15 aprilie 1992

(Anul XXV)

SALA
DE
LECTURĂ

NICOLAE TRICULESCU : Petersplatz. Număr ilustrat cu fotografii din expoziția München
— Străzi și piețe deschisă de Nicolae Triculescu la Galeria Asociației Artiștilor Fotografi,
din str. Brezoianu.

Cenzura la Televiziune

LIBERTATEA de opinie este argumentul cel mai des invocat în favoarea ideii că s-a schimbat ceva esențial în această țară după decembrie '89.

Evidența nu poate fi negată. În adunări publice sau în gazete, oricine, dacă ține să o facă, este liber să spună ce îl frământă, ca individ care se reprezintă numai pe sine sau ca exponent al doleanțelor unei colectivități (lider). Autoritățile sint și ele supuse interperetărilor, ținute să dea seama despre acțiunile lor. Persoane și instituții altădată sacrosancte (președintele, securitatea etc.) nu sint nici ele menajate, suportă (cu bine!) atacuri oricât de tăioase. Ca în orice regim democratic, nu-i așa? Să recunoaștem că astfel de lucruri nu s-au prea petrecut — sau nu-mi aduc eu a-minte? — în trecuța orinduire definitiv apusă.

Libertatea de opinie dobîndită abrupt, și atât de spectaculos, a creat, acum doi ani, multă euforie în mediile jurnalistice și scriitoricești. Erau oameni cărora nu le venea să creadă că totul se poate spune...

Dar euforiile dispar chiar înainte de motivația care le generează și cu atât mai mult după aceea. Au dispărut fără urmă, în orice caz, atunci cînd a început să se observe că prețul hîrtiei (monopol de stat) crește astronomic, la fel cheltuielile de tipărire, iar difuzarea publicațiilor devine mereu mai anevoioasă. Guvernul, președintele, S.R.I.-ul puteau fi ținuți în continuare sub tirul criticii dar publicațiile care își luau asemenea libertăți au observat că nu prea mai ajung la cititori.

Le descreștegu tirajele de la o zi la alta. În schimb, cealaltă parte a presei, presa amabilă cu guvernăntii, parcă se descurca ceva mai bine. O găseam cam peste tot și, cu toate scumpirile, la prețuri ceva mai rezonabile. Ce se întimplase? Se întimplase să apară ceva ce a fost numit, prin consens, **cenzură economică**. Aceasta nu-ți dă peste mină cînd scrii nu intervine, Doamne ferește, în text, dar nu prea te lasă să ajungi la cine vrea să te citească.

Libertatea de opinie e stingherită de cenzura economică dar nu anulată. Se pot găsi — și s-au și găsit — unele soluții de adaptare la exigentele ei (ca să nu le numim ingerințe), se pot imagina subterfugii, nu e totul pierdut, nu e sfîrșitul. Unele publicații au sucombat, ce e drept, dar altele rezistă. Este benignă, în orice caz, această formă de cenzură, dacă o comparăm cu cealaltă, cu cenzura politico-ideologică, din sinistrele timpuri. Iar aceea nu mai există, aceea s-a prăbușit odată cu sistemul care a emanat-o și pe care l-a slujit cu credință.

Crezusem și eu acest lucru pînă ce, de curînd, mi-a fost dat să constat, pe cont propriu, că instituția cenzurii politice nu a dispărut îngropată sub ruinele seismului din '89. Dimpotrivă, este vie și energică, acționînd, în anumite zone ale spațiului cultural, cu știută nealterată vigoare. Am constatat, spuneam, pe cont propriu acest fapt, într-o împrejurare pe care nu as fi relatat-o dacă nu o socoteam simptomatică.

Deunăzi așadar, un tînăr redactor de la televiziune m-a invitat, uzînd de o înșelătoare politețe, să particip la o emisiune culturală unde mai mulți scriitori urmau să dezbătă chestiuni privitoare la criza culturală, starea Uniunii și a revistelor etc. Am acceptat, fără mare entuziasm, și rău am făcut. Alții au refuzat să vină și au procedat bine.

Poate că unii cititori ai acestor rînduri au urmărit emisiunea cu pricina, dată pe post în două reprize (unul din argumente: ca să nu se taie nimic!) și se vor fi mirat că în toată partea a doua era acolo o persoană care nu a făcut decît figurație, nescotînd o vorbă pînă la sfîrșit. Acea persoană mută (de fapt amuțită) eram eu: tot ce spuseseam fusese eliminat, scos de cenzură cu alte cuvinte, fără prevenire și fără, măcar, ulterioarele cuvenite scuze. Dar ce spuseseam totuși? Ceva incendiar, formulasem vreun apel la grevă generală, vreo chemare către mineri? Da de unde! Am spus, printre altele, că spiritul critic nu prea este agreat de putere (de orice putere, nu neapărat de cea de acum), că guvernăntii noștri (cei de azi, de astăzi dată) preferă să sprijine, atunci cînd o fac, publicațiile neangajate politic (sau angajate mascat), că Uniunea Scriitorilor și-a deteriorat vizibil relațiile cu organismele statale, din clipa în care exponenți de marcă ai ei au început să exprime, mai apăsător, opinii critice față de politica actualului regim. Cam atât, în esență, adică lucruri evidente, spuse de multă lume, prin alte părți, dar pe care televiziunea nu admite cu nici un chip să le difuzeze. Pentru mine cel puțin, nu mai poate fi îndoială: acolo cenzura există, funcționează din plin, exact ca pe vremuri.

Gabriel Dimisianu

Urmasii aproedului Purice

ORICIT ar părea de straniu, nu dusmanii, ci prietenii din Front îi dau dureri de cap domnului Iliescu. Victoria motiunii și echipei Petre Roman, previzibilă, nu putea fi un șoc pentru președintele de 87 carate. Comportamentul său din preajma Convenției feseniste arăta o certă resemnare — în ciuda instrumentării (mult prea tardive) a anchetei privind guvernarea Roman. Brusca trezire din amnezie — atât de tipic bolșevică — prea aduce a răfuială. Și, de obicei, ea iscă reacții opuse celor scontate. După ce atât președintele, cât și Parlamentul, au girat cu slugărnicie toate aventurile ireponsabile ale lui Petre Roman, în ceasul al doisprezecelea instituțiile cu pricina au devenit violente principiale. În aceste condiții, se explică ușor simpatia (sau ușoara compătimire) de care se bucură dl. Petre Roman în rindurile electoratului mediu. Uitănd că popularul prim-ministru Theodor Stolojan a făcut și el parte din cabinetul Roman — și încă într-un post cheie, vulnerabil și de aceea asaltat de vinătorii de abuzuri —, parlamentarii fideli d-lui Iliescu au comis o greșală. Ei au ignorat copilărește că atacându-l pe dl. Roman îl atacă pe dl. Stolojan și au uitat că în ce privește manipulara cifrelor dl. Stolojan e mult mai bun decât ei. După intervenția televizată a primului-ministru, bătaia comisiei parlamentare poate fi considerată ca și pierdută. În cazul în care comisia va dori să meargă până la capăt, rezultatul anchetei nu va fi, în nici un caz, perceput ca un act de justiție. Ci ca o răzbunare din partea celor care, la Convenția F.S.N., nu au știut să piardă.

Insomniile încă mai mari îi provoacă d-lui Iliescu întimplările ulterioare spargerii Frontului. Apariția grupării F.S.N. — 22 Decembrie îl asează în fața unei dileme demne de prințul Danemarcei : a fi sau a nu fi comunist. Până în ceasul al doisprezecelea, se spera că unitatea va fi refăcută măcar în mod formal. Prezenta masivă la Convenție a revoltatilor de acum (Ninosu Văcaru Dumitrașcu et alții) dovedeste că ei mai nădăjduiau să poată fi în continuare și cu mindra și cu draga. N-au reușit. Dl. Petre Roman a iucat tare — și a câștigat. Victoria, deși fragilă, e totuși spectaculoasă, pentru că nu-i oferă d-lui Iliescu decât două alternative. Una mai proastă decât alta.

Împins în corzi, președintele ca titlu are de ales între a fi candidatul unei grupări îndubitabil comuniste, ori să joace pe cartea independenței. Dacă alege prima variantă, nu va mai exista nici un fel de îndoială că fostul prim-secretar de la Iași e incapabil să depășească faza comunismului așa-zis reformist. În caz că va admite să fie sprijinit de delatori precum Gheorghe Dumitrașcu, de un Catavencu beobist precum Vasile Văcaru, de un comunist re-

acționar de teapa lui Ninosu, înseamnă că nu numai politic, dar și moral, dl. Iliescu e terminat. Dacă această variantă va prevala, e de presupus că destinul României e pecetluit și că izolarea țării ne va arunca într-o lungă — poate și definitivă — glaciațiune.

Dacă, într-o supremă sfortare de a se desprinde de propria identitate, dl. Iliescu va prefera independența, va trebui să ne întrebăm ce se află în spatele acestei independențe. Cu alte cuvinte, cum va aduna, tehnic vorbind, dl. Iliescu, sutele de mii de votari necesare. Fără îndoială, el va trebui să se sprijine tot pe un partid sau pe o alianță și în acest caz nu e greu de ghicit spre cine și va îndrepta privirile. Dar această alternativă are și un dezavantaj major : dl. Iliescu pornește în drum nu din postura de erou purtat pe brațe de un partid autotitular — ca în mai 1989 —, ci ca un modest drumet singuratic. Oricum am răsu-ci lucrurile, imaginea prezidențială tot sifonată iese.

Despre a treia posibilitate — retragerea d-lui Iliescu din viața politică — e hazardat să vorbim, pentru că actualul președinte trebuie să rămână pe scenă nu numai din simplă ambiție de politician.

Care sînt consecințele divortului din 27-28 martie? Neîndoielnic, înarele învins rămîne dl. Iliescu. Fără să-și fi pierdut chiar toți sprijinitorii (să nu uităm că o bună parte din delegații la Convenție au ieșit din sală după triumful motiunii Roman), el pierde enorm la capitalul prestigiu. Între imaginea de părinte al nației, de salvator al poporului și a ceea ce unul petiționar aflat la obereumul fostului său președinte, e o distanță enormă. Ucenicul neascultător a afirmat de gîtu președintelui o obligație mai grea decât un pietru de moară. Indecisul, ezitantul, șovăiel-

nicul domn Iliescu se vede astfel obligat să dea deoparte masca. Cu alte cuvinte, va fi obligat să joace, în fine, pe față. El nu mai are de ales : ori îi va sacrifica pe cei care astăzi sînt noii aprozi Purice, gata să-l propulseze spre un alt mandat prezidențial, ori va merge alături de ei. În oricare din cazuri, opțiunea lui va fi mai greu de dus decât crucea pe Calvar.

Dacă lăsăm deoparte victoria, totuși relativă, de la Convenție, dl. Roman a suferit, la rindu-i, o înfringere. El a pierdut sprijinul unui segment — invizibil, însă foarte activ — al societății : fostul aparat de partid și omologii din mașinăria represivă. Cîtă vreme se afla la putere, dl. Roman putea dispune discreționar de talentele acestei pătri deoc lipsite de însemnătate. Prin delimitarea atât de întempestivă de comunism, președintele F.S.N. s-a izolat de electoratul care vedea în perpetuarea puterii comuniste certitudinea că starea de larvaritate în care se complăce va perpetua la rindu-i.

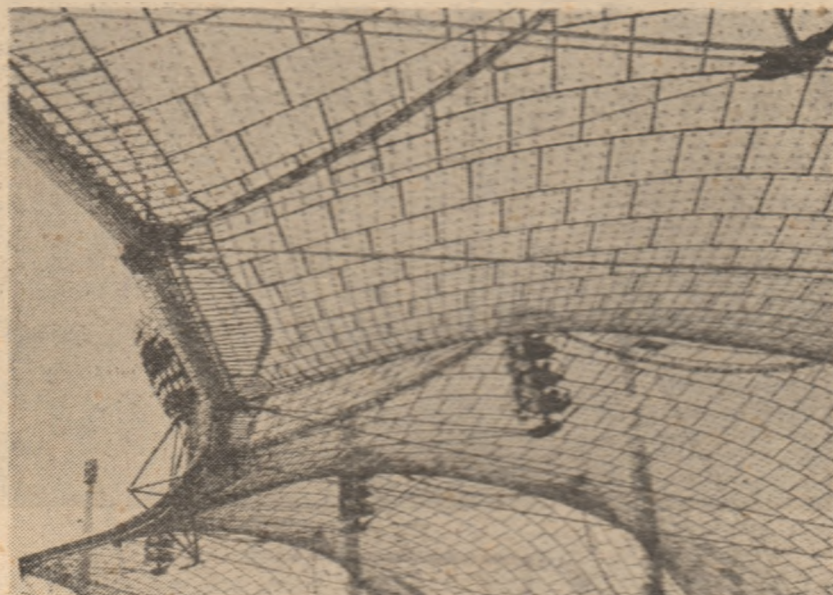
Pe ce se sprijină, în schimb, dl. Roman ? Exceptînd persoanele din cercul său (de la Adrian Severin, I.A. Stoica, la Gheorghe Stancov) și cîțiva profesori tineri, structura sprijinitorilor săi e destul de neclară. Dl. Roman a câștigat o bătălie în cadrul partidului — adică în interiorul unei mase limitate, ușor manevrabile prin demagogie și crearea impresiei că are un rol mai important decît îl are în realitate —. Însă e departe de a fi convins și pe cei încremești în adulesța neconditionată a emanatilor de la 22 decembrie 1989. Pentru majoritatea alegătorilor fesenști, demembrarea romulusre-musadei e, în cel mai bun caz, descumpănitoare. Ea are, la scara jocurilor electorale românești, tragismul despărării mitologice a răzvră-

titilor, androgini. Oameni obișnuți să creadă în monolitismul de partid descoperă dintr-o dată că împăratul era gol ! Vorbele grele pe care cei doi iubiti fii ai poporului și le aruncă seamănă în stupefiantul 87 la sută spaimă și teroare. Pierzîndu-și unicul punct de sprijin ei sînt în acest moment o pradă sigură pentru cine va ști să înlocuiască iubirea mistică pentru cuplul Iliescu — Roman cu un sentiment la fel de irațional. Fără îndoială, vom fi, în etapa următoare, martorii înfloririi unui nationalism deșăntat pe care domnul Roman n-a pierdut ocazia să-l implementeze în modul său atât de specific. Discursul său de la Convenție s-a încheiat și cu un înduioșător angajament de a spori românismul pe cap de locuitor.

E de presupus că, în vederea alegerilor, vom asista la o alergătură disperată după alianțe. Prin fărîmîntarea Frontului, nici unul din partidele de pînă acum nu mai poate spera într-un număr liniștitor de voturi. Interesul arătat de dl. Roman alianțelor cu oameni din categoria d-lor Stolojan și Pleșu indică direcția din care Frontul e purtat de comunistii super-grei speră să primească ajutor : tehnocrația și intelectualitatea. Nu știm în ce măsură tehnocrații vor fi dornici să ajute la punerea în practică a motiunii Roman, dar e greu de presupus că intelectualitatea umanistă va fi încîntată să se compromită aliindu-se cu unul dintre marii ei prigonitori.

Doar dl. Câmpeanu, campion, pe vremuri, al democrației, pășeste cu o vigoare care nu-i trădează vîrsta spre un teritoriu în care, mai devreme sau mai tîrziu, îl va întîlni pe dl. Roman, dacă nu și pe dl. Iliescu însuși. Antimaghiarismul de ultimă oră al d-lui Câmpeanu e jignitor nu numai pentru U.D.M.R., dar și pentru ceilalți parteneri din Convenția Democratică : adică numai dl. Câmpeanu să fie clarvăzătorul ? Toti ceilalți lideri, de la Corneliu Coposu și Nicolae Manolescu, la Sergiu Cuenescu să nu vadă ceea ce conducătorul liberal comentează cu atîta aplomb ? Din păcate, iritarea d-lui Câmpeanu e cusută cu ață albă. Ea nu diferă de anticomunismul conjunctural al d-lui Roman. Așa cum acela anunța iremediabila despărțire de dl. Iliescu, acesta e buzduganul care premerge decizia liberalilor de a-și juca propria carte. Încă nu e tîrziu, totuși, pentru o meditație mai profundă. Tot așa cum nu e foarte tîrziu nici pentru dl. Iliescu înainte de a se hotărî să răspundă cîntecelor de sirene ale grupării F.S.N. — 22 Decembrie.

Și tot dl. Iliescu ar mai trebui să mediteze la întimplarea, nu lipsită de semnificație, că Meridian-Club, sala în care s-a decis crearea noului partid, se află la doi pași de cimitirul Belu.

OLYMPIA STADION

Mircea Mihăieș

Fundația SOROS pentru o societate deschisă ROMÂNIA împreună cu Radio Free Europe / Radio Liberty-Research Institute

Vă oferă burse de cercetare cu durata de două luni la Radio Free Europe cu sediul în München în următoarele domenii de cercetare : politologie, economie, sociologie, politică externă și istorie contemporană.

Bursele se adresează tinerilor cercetători (sub 35 de ani) care desfășoară o activitate de cercetare în unul din domeniile specificate.

Este necesară o bună cunoaștere a limbii engleze.

Candidații care doresc să se înscrie la această bursă vor prezenta următoarele documente :

1. Curriculum Vitae în limba engleză ;

2. Un eseu în limba engleză care să descrie tema de cercetare la care lucrează precum și tipul de documente necesare din arhiva Radio Free Europe/Radio Liberty — Research Institute ;

3. Două scrisori de recomandare închise în plic din partea unor specialiști recunoscuți în domeniu.

Fundația Soros și Radio Free Europe/Radio Liberty — Research Institute vor acoperi toate cheltuielile pe perioada bursei.

Documentele vor fi aduse sau trimise prin poștă pînă la data de 24 Aprilie 1992 la unul din sediile Fundației Soros pentru o Societate Deschisă din :

București, Calea Victoriei 133, C.P. 22-196. Tel. 90-50 63 25. Program : luni-joi, 14,00-17,00 ;

Cluj 3400, Strada Galaxiei 1A, C.P. 6-1356. Tel. 95-11 71 10.

Iași 6600, B-dul Copou 19, C.P. 6-1356. Tel. 981-4 78 04, 4 55 30, 4 69 35, 4 72 41.

Timișoara, P-ța Victoriei 2, Et. 3, Cam. 317. Tel. 961-3 61 94.

Lozinca noastră, stăpîna noastră

DE CÎND sîntem educați patriotice de dl. Corneliu Vadim Tudor, extremismul politic a devenit, pentru orice român care nu a reușit să se abțină de la scris, un subiect obligatoriu. Pentru mulți, este o datorie de onoare să scrie, cum pot sau cum nu pot, orice despre extremism, măcar două-trei sentințe, acolo. De altfel, ajunge să deschizi un număr din **România Mare** sau să ascuți vociferările micului, dar harnicului nostru Le Pen și să-ți notezi cite aberații vrei: una, zece, o sută. Apoi, foarte repede, cit ai zice **Atenție la Ungaria!**, poți compune orice: „știre”, „recenzie ironică”, „reacție indignată”, pamflet, „analiză”, sau, dacă te consideri mai important, chiar „studiu”. Ca orice buni diversioniști, stăpînii revistei cu pricina au dovedit o excelență cunoaștere a terenului în care operează. Au mizat, fără să greșească deloc, pe nevoia irepresibilă de polemică a ziaristului autohton, veche de cînd există București pe malurile Dîmboviței.

Bineînțeles că o revistă de extremă dreaptă care poate să depășească sute de mii de exemplare este un semnal de alarmă, o dovadă a unei stări de boală în care se află opinia publică românească. Este neliniștitor, însă, că prezența zgomotoasă a d-lui Vadim și a aliaților d-sale are darul să facă neobservate orice alte manifestări de extremism, unele la fel de periculoase. Pentru că nu au totdeauna legături directe cu viața politică a zilei, așa de bogată în emoții, ele trec neobservate chiar și de oameni alătădați cu prezență de spirit. Devin „preocupări majore” și „pericole publice” doar cînd ajung monedă curentă în vreo dezbateri politică. Iar ceea ce, în general, lumea se ferește să spună este că atmosfera în care se desfășoară asemenea dezbateri nu este, deocamdată, cea mai propice apariției și formulării vreunei idei noi.

Cînd mă refer la manifestări de extremism pe care le ignorăm, să nu credeți că mă gîndesc la vreuna din comorile de înțelepciune puse în circulație, zi de zi, de gînditorii politici ai cotidianelor **Azi**, **Adevărul**, **Dimineața** sau **Curierul Național**. Evoluția lor a devenit, de multă vreme, atât de previzibilă, încît nu am înțeles niciodată de ce a fost cheltuită așa de multă energie pentru polemici sterile, scoțînd dintr-un anonim pe care îl meritau cu prisosință minutorii de condeie ale căror lecturi serioase par să încapă într-un raft de bibliotecă și a căror limbă maternă este limba de lemn. Apoi, nu am înțeles niciodată de ce eu, care lucrez pentru **22**, pentru **România literară**, sau pentru **Cuvîntul**, deci pentru redacții al căror Q.I. depășește dublul mediei din presa românească, să spun aceleași, mereu aceleași lucruri: că Frontul Salvării Naționale are conduită de partid unic, că Partidul România Mare apără interesele fracțiunii dure a Securității și ale unei aripi ultraconservatoare din armată, că senatorul Dumitrașcu este demagog, că deputatul Gavra și Țurlea sînt niște vajnici reprezentanți ai național-comunismului, sau că președintele Iliescu este mai contemporan cu Brejnev decît cu Havel.

Ar trebui, totuși, să aibă cineva curajul să spună că aceste „dezbateri” sterile nu avantajează decît pe cei care au interes ca presa critică la adresa actualei puteri să gîndească în clișee. Li avantajează pe cei care vor ca în mediile opoziției să nu apară idei, ci reacții. Situația este foarte profitabilă pentru cei care vor ca, în țara noastră, să nu se rostescă niciodată adevăruri, ci doar lozinci, mai mult sau mai puțin inspirate.

DAR situația aceasta mai avantajează o categorie, care este purtătoarea extremismelor de felul celor pe care le voi descrie în continuare. Dacă ar trebui neapărat să-l găsim un nume, i-aș spune, de pildă, „publicității de tranziție”.

Aceștia sînt omniprezenți, omnipotenți și omniscienți. Li veți găsi și prin redacțiile gazetelor de opoziție. Pe unii, mai mult prin redacții și mai puțin prin gazete. Pe alții, din nefericire, și prin gazete. Au simțit, vorba ceea, „comandamentele epocii” și atunci s-au aruncat în peisajul atât de variat al tinerii noastre prese post-revoluționare.

Fiecare dintre noi cunoaștem o mulțime de asemenea exemplare, tineri doar prin anul înscris în buletinul de identitate, îmbătrîniți din clipa în care s-au considerat **importanți** văzîndu-și numele reproduș într-o sută de mii de copii și cînd, deodată, s-au simțit obligați să devină „lideri de opinie”. Stau întotdeauna sub semnul **vagului**: vag reporter, vag eseist, vag prozator, vag activist politic (este de dorit ca toate aceste însușiri să coexiste; dacă vreuna dintre ele este absentă, se inventează). Cîntînd pe moderația și pe bunul simț ale celor cu care vin în contact, atacă totdeauna primii, neștiind dar simțînd că termenii de comparație și criteriile de selecție lipsesc. Cei mai abili dintre ei au reușit să preia de la generația formată în presa comunistă cîteva principii de supraviețuire a cărora depinde supraviețuirea acestor mutanți:

„1. E de-al nostru, deci nu poate greși. 2. E de-al nostru, nu putem scrie nimic rău despre el, pentru că au scris și ăia. 3. Nu putem da știrea asta, nu ne reprezintă. 4. Acum nu e momentul să vorbim despre asta; sîntem în plină campanie electorală. 5. De pe ce poziție ai scris despre mitingul de ieri? 6. În numele cui vorbești, cînd afirmi că...?”

SE MAI pot găsi, astfel, cîteva explicații pentru depriantă confuzie de planuri și valori la care s-a ajuns astăzi în profesiunea noastră. Ar trebui să se întrebe mai multă lume cine a avut de cîștigat de pe urma unei lungi, prea lungi perioade în care variațiunile pe temele **Jos comunismul!**, **Jos Iliescu!**, **iniște și consens, noi nuncim** — nu gîndim! noi gîndim — au

muncim!, noi gîndim și muncim!, nu ne vindem țara!, nu ne vindeți țara! au trecut drept profunde cugătări politice. Nu știu dacă s-a gîndit cineva la calitatea **prestigiilor** confecționate de compunerii cotidiene sau săptămînale de felul următor, încurajate cu o deconcertantă iresponsabilitate (pentru că erau „anticomuniste”) chiar de oameni dinlăuntrul culturii române.

„În sfîrșit, poporul român a hotărît să se trezească. Unită în jurul fiilor ei adevărați, în jurul democrațiilor autentice, al celor care nu au uitat nici o clipă nobilele idealuri de libertate și democrație pentru care s-au jertfit în zadar atîția tineri, populația Bucureștilor, prin ce are ea mai bun, s-a adunat din nou în Piața Victoriei, să protesteze împotriva «cmanăților». După cum un popor întreg a putut vedea la televizor, liderii neocomuniști, animați de aceleași lozinci atotputernice «noi muncim, nu gîndim» și «nu ne vindem țara», s-au hotărît să nu le dea nici o atenție. Dar, dacă tot e vorba de lozinci, să fie adevărat oare că «ultima soluție...»?”

Am preferat să compun eu exemplul de mai sus, cu toate că, pentru economie de timp (nu prea mare), aș fi putut doar să întind mîna spre teancul de ziare din fața mea. De obicei, pasaje ca acesta fac parte din „editoriale”. Din editorialele unor gazetari care și-au început cariera fie ucenicînd la maeștri care și-au schimbat doar țintele, dar nu stilul sau felul de a gîndi, fie preluînd pur și simplu lozincile unor manifestații. Să nu cumva să credeți că sînt luați vreodată drept altceva decît **ziariști**, la fel cum au trecut drept **escuri** sute de compilații-surogat Bukovski-Revel-Zinoviev-Havel-Glucksmann.

NU sînt singurul care crede că asemenea **luptători** sînt mai nocivi, de fapt, decît un Păunescu, un Vadim sau un Ilie Neacșu. Publicațiile extremei drepte își au locul lor bine delimitat, într-un fel de ghetou al presei române. Dar **gazetarul de tranziție** sînt răspîndiți pe tot spectrul; pot fi detectați prin ce spun, dar mai ales prin felul cum spun.

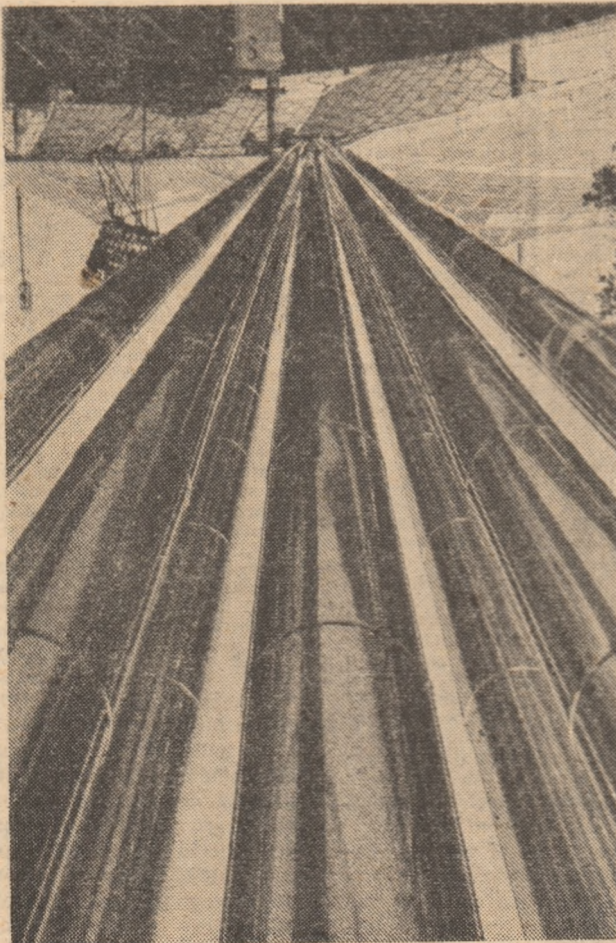
De pildă, la tot ce am scris, un asemenea cetățean ar putea să reacționeze astfel: „Este momentul să vorbim despre lucrurile acestea, acum, cînd...?” Și, în continuare, respectivul ar enunța vreuna din nenumeratele primejdii care amenință sărmana noastră cetate asediată.

Răspunsul este simplu. Nu, nu este momentul acum. **Discuția trebuia să înceapă în ianuarie 1990**. Dacă, încă de pe atunci, printr-un mecanism de autoapărare lesne de înțeles, în **establishment-ul** presei române postbelice, format după legi și criterii aberante, nu s-ar fi delimitat **subiectele interzise**, lucrurile ar fi arătat cu totul altfel în profesiunea noastră.

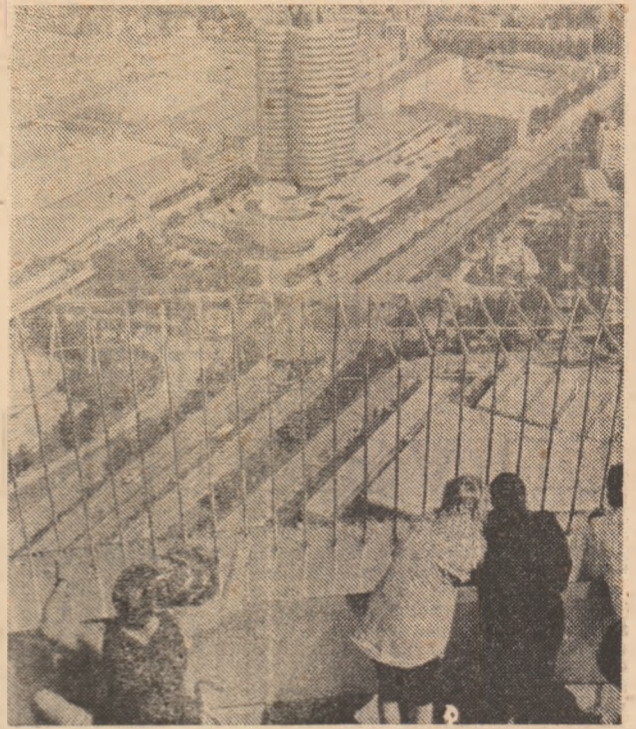
Poate s-ar fi înțeles că ziarele nu sînt **baricade**. Pe o baricadă, incap tot felul de oameni. Li se cere doar **devotament și curaj**. Mai puțină inteligență, mai puțină informație.

N-am să uit în viața mea ziua în care l-am descoperit director de gazetă — **Revanșa!** — pe dl. Nica Leon.

Radu Eugeniu Stan

OLYMPIA STADION

VEDERE DIN TURNUL OLYMPIA

Dan CONSTANTINESCU

LA 13 MARTIE se împlineste un an de la trecerea în lumile Domnului a unui mare om de cultură, specialist indeosebi în literatura germană și a extremului orient, poet delicat și profund în același timp și unul dintre cei mai însemnați traducători, alături de Blaga, Ion Pillat, Al. Philippide, St. Aug. Doinas, pe care l-a cunoscut literatura română: Dan Constantinescu.

Născut la 6 februarie 1921 în Hunedoara, Dan Constantinescu urmează cursul liceal la Orăștie și face strălucite studii în științe filozofice la Universitatea din Cluj-Sibiu, pe care le termină cu brio, „magna cum laudae” la Lucian Blaga.

A frecventat ca student renumitul „Cerc literar” de la Sibiu, împreună cu personalități ale culturii noastre: Ion Negoitescu, I.D. Sirbu, Radu Stanca, St. Aug. Doinas ș.a.

Pînă la exilul său în Germania, acum apropiat de 10 ani, Dan Constantinescu a publicat în țară două volume de versuri — Unde, Ed. pentru literatură, 1969 și Vatra, Ed. Eminescu, 1978 și, între alte opere, a tradus ceea ce nici un poet pînă la el nu s-a încumetat, integral Rilke — Sonetele către Orfeu și Elegiile din Duino.

Ca om a fost de o probitate morală fără reproș, de o sensibilitate ieșită din comun, modest, intransigent cu sine și cu semenii, de o bunătate sufletească rară.

Cu puțin timp înainte de sfîrșitul său pămîntesc, Dan Constantinescu a depus la Biblioteca Română din Freiburg, străvechi oraș medieval unde se stabilise, volumul tripartit de versuri originale, intitulat Dempreună-a-fi, precum și traducerea completă a celor 81 de poeme — aforisme, Tao-Te-King, ale înțeleptului chinez Lao-tse, care a trăit în secolul al VI-lea î. de Chr.

Pot anunța că în numărul pe martie al revistei „Cariatide” vor apărea pagini omagiale, incluzînd traduceri din Lao-tse.

Dan Constantinescu este înmormîntat într-un mic cimitir din Freiburg, aproape de locuința sa, și l-am văzut mormîntul într-o noapte de septembrie, potopit apoteotic de lumina dulce a lunii, ca într-o baladă de burg medieval. El, care jucase cu „cerchiștii” în studenție la Sibiu rolul Prințului din „Heidelberg”-ul de altădată.

Odihneasă în pace, în pămînt primitiv german.

Iv Martinovici

Grădina japoneză

Pe lezezi bătrîne de piatră
pășesc, și, nebănuit,
pasu-mi devine nepas
și oriunde-s ca nicăiri.

★
★

după Goethe

Peste coamele munților — tăcere.
În coroana arborilor
abea vreo adiere.
Păsărele-au tăcut
în pădure de-acu.
Așteaptă, curînd,
hodini-vei și tu.

★
★

De s-ar putea
mi-aș preschimba fiecare cuvînt
într-o lacrimă fierbinte
și lacrimile le-aș anina într-un șirag
de culoarea tainică-a adîncului
iar șiragul l-aș incredința
Păsării măiestre, de bună poveste,
să-ți-l ducă, mai lute ca gîndul,
bătîndu-ți cu ciocul în geam,
într-un miez de noapte
cînd plînsul te va podidi mai amarnic
ca niciodată.

Revelațiile universului latin

STUDIILE despre Eminescu ale lui Mircea Eliade sînt dictate de necesități conjuncturale: ele sînt în fond însemnări fugare și răzlețe, recenzii la ediții sau monografii critice (Eminescu sau despre absolut a Rosei del Conte), prezentări mai ample pentru cititorii străini, studii comparate (Eminescu-Camoëns), singurul eseu propriu-zis *Insula lui Eutanasius*, scris în 1939, analizînd viziunea paradisiacă, simbolismul oceanic și cosmogonia marelui poet. Or, în ciuda caracterului incidental și ocazional pe care-l au, ele impun o viziune originală asupra creației și personalității sale, precum și noi accente, demne de reținut, în eminescologie. Fără îndoială, nu doar referințele propriu-zise la autorul *Lucașfărului* configurează o astfel de perspectivă vizionară: Eliade se gîndește în întimitatea sa deplină la Eminescu, se verifică cu el, avînd în persoana lui un model de *uomo universale* (în acest sens se relaxează păreri lui Noica), de structură polivalentă și capacitatea de asimilare a „totalității cunoașterii umane”. Vigoarea personalității îl absolvă de orice teamă de „influențe”. Eliade nu crede în ele, interpretîndu-le doar ca expresie a unei „anumite poziții a omului în Cosmos”:

„Intrirea lui Eminescu cu alți mari poeți romantici nu poate fi, așadar, explicată prin „influențe”, ci prin „experiența și metafizica lor comună”. (Despre Eminescu și Hasdeu, Junimea, 1987, p. 18).

Marile blocuri de gheață ale „sursierismului” sînt sfărîmate energetic, Eliade asociîndu-se într-asta acțiunilor temerare de reabilitare a unui Eminescu ce-și aparține sie însuși, „specificului micros de pămînt proaspăt al propriului suflet” sau, precum zice chiar Eliade, „bogăției humusului natal”, acțiuni întreprinse de Alain Guillermou sau Rosa del Conte. Eliade este de fapt primul dintre eminescologii români care înlătură categoric schema „sursieră” în receptarea operei lui Eminescu. Nu este acceptat și alt loc comun al exegezei eminescologice: pesimismul etic al poetului în accepția lui vulgar-scolară.

Știm, din propriile mărturisiri, că nu cunoștea bine caietele lui Eminescu și nu s-a aplecat asupra lor spre a-și culege argumentele de rigoare: oricum bănuia, încă în 1926, „o structură enciclopedică și tendințe către poligrafie”, în pofida timpului vitreg care nu l-a lăsat să-și definească toate contururile personalității sale. Mitografii își amenda, însă, această rezervă atunci cînd îmbrățișa, fără ezitare, explorările justițiare ale lui Noica: „Am citit și recitat cu deficiențe pe Eminescu pe care l-am găsit la Chicago. Desi cunoșteam unele pagini din revistele unde fuseseră tipărite, de-abia acum, în carte, înțelesul tău îmi revelează adevărata dimensiune a lui Eminescu. Tot ce spui despre „caiete”, despre un *uomo universale*, despre „Archaeus”, fuior, nefiintă, etc. m-au încântat într-o măsură de care nu-ți poți da seama, pentru că tu trăiești aproape de aceste izvoare de viață și gînd românesc în timp ce eu le descopăr arareori în publicațiile care-mi cad în mînă”.

Mircea Eliade se apropie de Eminescu în chip învăluit, străbătînd un crescendo dialectic format din cercurile spirituale ale înțelegerii. Fie că se bazează pe propriile explorări mitografice (*Insula lui Eutanasius* excelează în acest sens), fie că se încrede cercetărilor și concluziilor altora (ea în cazul lui Constantin Noica, Rosa del Conte și George Munteanu), Eliade dă dovadă de ceea ce s-ar putea numi bunul simț eminescologic. Sînt, deci, cîteva deschideri excepționale spre un nou Eminescu, ce au darul de a anticipa tot ce s-a întîmplat mai tîrziu în orientările temerare ale receptării eminesciene.

Mircea Eliade este, în acest sens, un mare pionier. El urmărește chiar firul primordial pe care se țese opera, sfîdînd energic încercările „croitorilor” de a transforma opera eminesciană în costumul Arlecinului și acea interpretare eronată a causalității („post, hoc, ergo propter, hoc”) de care vorbea Alain Guillermou.

Noul Eminescu al lui Mircea Eliade nu mai poartă pe fața sa astrală însemnul budhist „totul este suferință”, și nu este copleșit de răul existenței în singurul mod total-pesimist sau iarăși în sensul lui Buddha care predica eliberarea de suferință prin Nirvana („stîngerea setei”, a dorințelor și pofteilor) sau prin „Calea de mijloc” (căutarea fericirii asigurate de voluptatea simțurilor și căutarea acestora prin cenzurarea ascetică excesivă). Eminescu este, în viziunea autorului *Istoriei credințelor și ideilor religioase* — un poet esențialmente tragic, deci nu unul

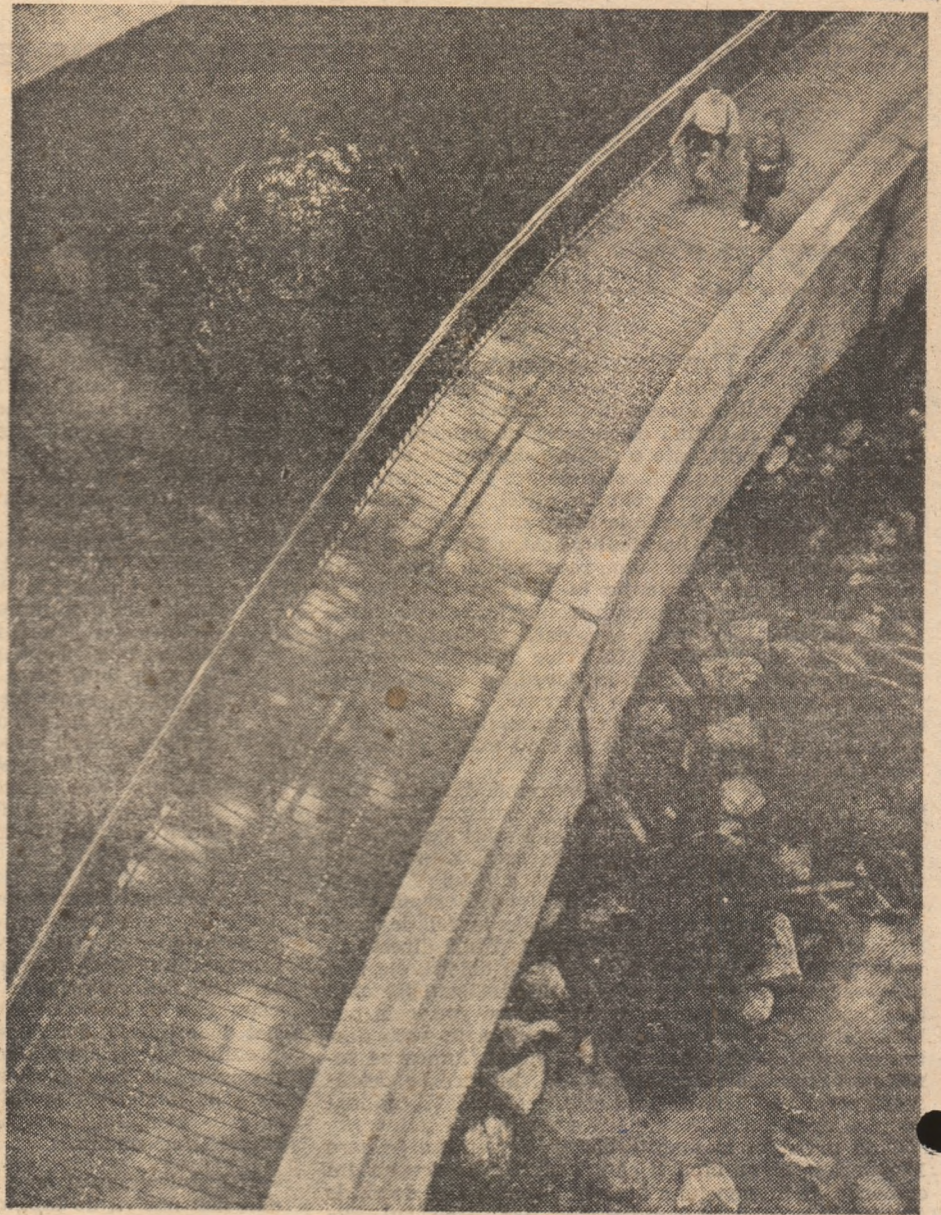
linear-pesimist. *Rugăciunea unui dac* exprimă, ca și întreaga operă eminesciană, o concepție tragică asupra existenței: „nu este un pesimism facil, ci o disperare gravă și energică”. Nota pesimistă de tip oriental-hindus este corectată, la el, de un dacism substructural care constă într-o ne-teamă de tragedie, multiplicitatea durerii transformîndu-se într-un extaz purificator, iar suferința identificîndu-se cu o ardere „pe propriul rug” care face să dispară efemerul, limita și impurul. Prin explorarea fondului spiritual dacic se complementarizează conștiința latinătății: dacismul este nota distinctivă a „geniului său latin” și aduce în aria universului mental al latinătății care este un „expanding Univers”, adică un univers proteic care nu este niciodată identic sieși: „Pesimismul lui Eminescu își are originea într-o viziune tragică a existenței, dar această viziune e sobră, demnă, vizibilă și se recunoaște într-însa resemnarea calmă a dacilor și disprețul lor pentru moarte și pentru suferințele fizice” (op. cit., p. 31).

Eminescu modifică esențial Universul latin printr-o contribuție de valoare, asemănătoare celeia a portughezului Camoëns. Dacă acesta din urmă impune o revoluționare a canoanelor estetice prin introducerea frumuseților „barbare și exotice”, poetul nostru îmbogățește lumea cu noi mituri și cu o nouă geografică: Dacia, Eminescu este, în această privință, un „cuceritor de lumi noi”, sporind substanța latinătății cu o viziune a vieții care, după cum subliniază Mircea Eliade, nu se aseamănă cu a nici unuia dintre poeții așa-zisi pesimisti ai Europei. Weltanschauungul eminescian se bazează pe o experiență personală a vieții, aducînd o perspectivă absolut nouă asupra relațiilor Omului cu Cosmosul și cu Dumnezeu. Ea se impune prin poeme magnifice ca *Melancolie*, *Mortua est*, *Scrisoarea întâia*, *Doina*, *Glossă*, *Rugăciunea unui dac* și *Lucașfărul* (să se observe preferința lui Eliade pentru poeme cu fond pregnant metafizic): „O dulce resemnare față de devenirea universală, o melancolică dorință de reintegrare în Cosmos, de a refăce unitatea primordială (cînd individul era încă încorporat în Tot), un sentiment de singularitate metafizică și în mod special inefabil dor românesc, sînt atîtea sporiri ale repertoriului spiritual latin” (ibidem). *Lucașfărul*, considerat într-un asemenea context, impune de asemenea cîteva adaosuri fundamentale la universul latinătății: bogăția fondului metafizic, amplitudinea cosmică a desfășurării dramei lui Hyperion și frumusețea ciudată, de ordin liturgic.

ESTE importantă, în această ordine de idei, nuanța dialectică pe care ne-o oferă textul eliadesc: încorporarea romantică a Daciei „barbare” se sincronizează perfect cu acțiunea de încorporare în cultura europeană de către geniul creator al poporului român a unui nou peisaj și noi experiențe spirituale.

Noul Eminescu al lui Mircea Eliade este nu doar „unul dintre cele mai mari genii lirice ale latinătății” prin impunearea Daciei și a Fondului dacic inițiator, ci și un poet al cărui dar organic este polaritatea. Cum am putea deduce, într-un atare caz, constanța lui psihică, arhetipală? „Ca toți marii poeți, Eminescu are un geniu polar (subl. n.) ireductibil la o singură «determinantă». El iubește viața și o evită în același timp; adoră și evită femeia; trăiește în mijlocul unei lumi înfricoșătoare și visează la pacea eternă” (p. 38). Gîndului Mortii, în *Iar cînd voi fi mormînt*, i se asociază speranța reintegrării în Natura-Mamă. Exemplificările se fac, în textele eliadesti, mereu prin poemele ce materializează viziuni metafizice, cosmice și cosmogonice. *Lucașfărul* are, astfel, o mărție de capodoperă prin ridicarea la semnificații cu adevărat mitice (simbolice) ale autobiografiei poetului („Scrisoarea întâia” Eminescu a schitat cea mai bună autobiografie pe care un poet ar putea s-o prezinte sie însuși și lumii întregi”) și cosmizarea dramei geniului. Paralel este mărturisită admirația pentru poezia *Lucașfărului*, susținută de originalitatea cadrului de basm, vasta imaginație, perfecțiunea surprinzătoare a formei, construcția ritmică ingenioasă în spirit popular, profunzimea filosofică a conflictului...

Polaritatea structurală se traduce într-o mai generală „coincidentia oppositorum”. Eliade se întreabă chiar, la un moment dat, dacă nu cumva această „coexistență a contrariilor” nu era cerută de structura „omului universal”. În aceasta

RIUL ISĂR

ar subzista, prin urmare, „enigma” lui Eminescu: „Faptul că acest „pesimist” în filozofia lui teoretică era atît de „optimist” cînd interpreta istoria și politica românească; faptul că acest „tradiționalist” era însetat de cultura occidentală și extrem-orientală; faptul că acest „conservator” a înfăptuit cea mai radicală „revoluție lingvistică” fondînd în bună parte poezia română modernă și contribuind ca nimeni altul la purificarea, în-sănătoșirea și îmbogățirea prozei literare și didactice” (p. 54).

AM citat din finalul recenziei la cartea Rosei del Conte *Eminescu despre absolut*, a cărei lectură confirmă păreriile lui Mircea Eliade însuși. Referințele la monografia cercetătoarei italiene relevă în Eminescu „cel mai cultivat poet al secolului, singurul care poate fi alăturat de Goethe (evident, de un Goethe care ar fi murit înainte de 40 de ani)”. Poetul nostru nu are morgă de „profesor de filozofie”, compararea cu Goethe, adică cu o minte enciclopedică înclinată spre sinteze personale, fiind rezonabilă și sub acest aspect.

Calea lui Dionis, și — bineînțeles, al creatorului său Eminescu — nu este însă calea „clasică și didactică” a filozofilor, ci drumul ocultat și obscur al magilor și gnosticilor. De reținut este, aici, accentul stăruitor pe care Mircea Eliade, în consens cu spiritul monografiei, îl pune pe tradițiile arhaice românești.

Eminescu ar fi nu un filozof în genere, ci un filozof cu culoare locală, un filozof autohton. Noul Eminescu al mitografului este un Eminescu prin el însuși, prin romanitatea fondului său metafizic. În chiar concepția asupra Timpului care își relevă două specii — cea a *timpului vital* și cea a *timpului muritor*, care corespund respectiv timpului cosmic și timpului existențial din „cercul strîmt” se află asimilată concepția poporului asupra vieții și morții. Cosmosul eminescian se nutrește din credințele populare în curgere, trecere și în „vremuire”. „oprire pe loc”, credințe surprinse în proverbul „ceasul umbă, lovește, dar vremea stă, vremuiește”. În mod organic desfășurarea viziunilor cosmogonice cheamă imaginarea unui Mag ce domină și călăuzește timpurile, a unui Dumnezeu — „stup bătrîn”, a „Dunării bătrîne”, „Carpatului cel ars și bătrîn” sau a împăratului (din *Povestea magului călător în stele*) care „cînd încă eram tînr și tot bătrîn era”.

Cumpăna analitică a Rosei del Conte înclină spre fondul autohton al culturii lui Eminescu, fapt remarcabil drept fundamental de Mircea Eliade. Prima fază a formației spirituale a lui Eminescu este indiscutabil „autohtonă”. În sprijinul demonstrației critice este readusă afirmația cercetătoarei italiene, conform căreia spiritualitatea ortodoxă „se oglindește fie în tradiția religioasă cultă (care deși nutrește la izvoarele celei mai vechi literaturi patristice, nu e totdeauna străină de influențele neoplatonice și gnostice), fie în tradiția folclorică, ce reflectează atîtea aspecte ale evlaviei populare

slavo-bizantine. Și aceasta trebuie să-l predispună în chip firesc să pătrundă și în climatul magic al filozofiei și poeziei romantismului german, și în văzduhul mitic al gîndirii orientale” (Mihai Eminescu o dell' Assoluto, Modena, 1963, p. 293).

Mai avea nevoie Eminescu, se întreabă Mircea Eliade cu Rosa del Conte, de lecturarea textelor gnostice în timp ce imaginea Dumnezeuului luminos se află chiar în baladele românești, sau a neoplatonice pe cită vreme „entuziasmul neoplatonic” străbate întreaga spiritualitate ortodoxă?

Mircea Eliade participă, cu discreție, dar și cu acțiuni exegetice revoluționare, la „făurirea” unui nou Eminescu, ce arată vigoarea rădăcinii dacice, autohtone, „motrice” și al cărui romantism se datorește unei metafizici romantice comune. Este, mai întii, un poet al începuturilor adamice, paradisiace, preformale, al hărului dintre germinal, latent și manifest. (Apa oceanică fiind haosul de dinaintea de creație, iar insula lui Eutanasius manifestarea, creația). Eminescu fuge de experiența umană în arhetip, preistoric, în paradisul lui Buddha (Sukhavati), adică din profan în sacru, din „cercul strîmt” în Macrocerul Cosmosului, din timpul curgător în cel oprit cu ajutorul magiei în loc. Sfîșierea dintre tîrîmuri duce la tragic, dar și la sfidarea daciei a suferinței revelate prin buddhism. Contradictoriul este principii dinamice ce întretine farmecul personalității („polare”) a lui Eminescu, universalitatea sa.

Timpul „curgător” ar putea să ne joace feste. Or, „un singur lucru nu se mai poate întîmpla: dispariția poemelor lui Eminescu. Și cit timp va exista, undeva prin lume, un singur exemplar din poeziile lui Eminescu, identitatea neamului nostru este salvată” (p. 56).

După 1985, anul în care au fost scrise aceste gînduri, Eminescu nu doar a salvat identitatea neamului nostru; a proiectat-o în contururi și mai pregnante. Nu spunea Mircea Eliade în prefața la „ediția de pribegie” din Freiburg că „Gloria lui Mihail Eminescu ar fi fost poate mai puțin semnificativă, dacă n-ar fi luat și el parte, de peste veac, la tragedia neamului omenesc?” Prin Eminescu obținem nu doar o pură identitate de neam, ci și o identificare a noastră cu noi înșine ca ființă de sine stătătoare care vrea să transforme timpul rotitor într-un timp rostitor, precum spunea unul din colegii lui Eliade, Noica. Iubim, citim, admirăm pe Creangă, Hasdeu, Odobescu, Titu Maiorescu, Caragiale. „Dar Eminescu este, pentru fiecare din noi, altceva. El ne-a revelat alte zări și ne-a făcut să cunoaștem altfel de lacrimi. El, și numai el, ne-a ajutat să ne înțelegem bătaia inimii. El ne-a luminat înțelesul și bucuria norocului de a fi român”. Eminescu ne aduce, însă, și revelația întregă a ființei aparținînd la istorie, fiind intruparea însăși „a acestui cer și a acestui pămînt, cu toate frumusețile, durerile și nădejile crescute din ele”.

Mihai Cimpoi

O viață de om, așa cum n-a fost

IN LUNGA vară a anului în care regimul comunist avea să ia sfârșit în România, a încetat din viață o doamnă pe care o cunoscusem într-atât încât să mi sînt obligat să asist la înmormîntare. Avea cînd a părăsit această lume optzeci de ani și exista pericolul să nu fie întovărășită de nimeni pe ultimul drum, datorită și faptului că singura ei rudă apropiată, unicul fiu, era stabilit demult în străinătate. Din păcate, nu am putut să mă duc și nu cunosteam pe nimeni dintre mai apropiații ei cărora să-i transmit convenitele condoleanțe. Am dat un telefon unui prieten, care mă anunțase și, spre marea mea surprindere, am aflat că în jurul răposatei se adunase totuși destulă lume, oameni care veniseră mai mult din spirit de solidaritate cu ei înșiși decît cu ea. Și prietenul meu mi-a înșirat mai multe nume din vechea societate bucuresteană care astăzi nu mai spun nimic generației mai recente. Le-a descris starea fizică și morală, le-a arătat și gradul de conservare și a încheiat cu următoarea frază:

— Ei, ce să-ți mai spun... Eram toți nemorții, neplecații...

Formula aceasta mi-a plăcut, deși nemorții nu pot fi puși într-o enumerare cu neplecații, ei confundîndu-se în bună măsură. A fi nemort e totuși altceva decît a fi viu; e o stare intermediară, larvară, fantomatică, asemenea umbrelor din Tartarul în care pătrunde Odisseu. În regimul socialist s-a creat această stare specială a existenței care a fost prea caracteristică generației mele. De ea nu se ocupă istoria care înregistrează doar fenomenele cele mai vizibile, ba încă și în sfera acestora comite uneori grave nedreptăți. Nu pot fi inventariate toate dezastrul pe care le-a produs societății românești socialismul impus de armata de ocupație rusă, inițial direct, apoi prin intermediarii ei, cozile de topor și agenții din timp pregătiti. În momentul în care țara noastră și-a pierdut independența, pătura conducătoare era formată nu din elemente putrede, descompuse, condamnate de istorie, așa cum au pretins marxistii pentru a-și justifica prin argumente istorice și rationale lovitură de forță, ci dintr-o clasă viguroasă, plină de energie, cu origini recent populare, care condusesse cu luciditate și curaj întreaga țară pe un drum ascendent. În ultima sută de ani și chiar după criza cumplită a războiului păru-se a redresa situația prin actul de la 23 august 1944. Clasa aceasta demonstrase un mare simț al supletei și oportunității; știuse să evite gravele conflicte sociale și se dovedise superioară pe toate planurile tuturor celorlalte. Comunistii au privilegiat însă „clasa muncitoare”, „muncitorii”, o ficțiune pe care s-au străduit s-o înjehbeze, apoi să-i dea și consistență prin planuri gigantice de dezvoltare industrială, prin distrugerea caracterului selectiv al învățămîntului și fabricarea de diplome, prin promovări și privilegii acordate după „dosar”. „Lumea mea”, cum obișnuiesc a-i spune, a fost distrusă cu sistemă, începînd din 1948; s-au elaborat alte idealuri și programe de dezvoltare, iar reprimarea generală, indistinctă, cu scopuri de intimidare, a fost teribilă, imposibil de înțeles prin analogie cu epoca ultimă a comunismului. Atunci, suficient de puternici și dominînd o societate fără speranță, comunistii au acționat mai abili și mai diferențiat, evitînd ceea ce făcuseră din plin în perioada teroarei, de pînă la moartea lui Stalin: exterminarea fizică. Au oferit tuturor supraviețuitorilor un modus vivendi într-o formă redusă dar totuși posibilă, în care unii dintre noi și-au găsit, prin excepție, un rost. (Nationalismul lui Ceaușescu a cîștigat pe mulți, chiar dintre cei care suferiseră crunt în închisori, mai precis le-a oferit alibiul morali pentru o schimbare de atitudine: comunismul devenise „patriotic”, regăsise unele elemente ale tradiției, restaurase în oarecare măsură poporul nostru în dimensiunea lui istorică).

Eu nu m-am aflat printre acești naivi, iluzionați sau oameni care au vrut să se amăgească. Comunismul distruse societatea în care mă născusem, pentru care eram format și în care era de presupus că aveam să mă întrezesc, pentru ca mai apoi să o dezvolt pe măsura inteligenței și talentelor pe care le vădeam. Îmi distrusese familia, mediul intelectual, îmi lovisse rudele și prietenii, chiar dacă, în ceea ce privește strict persoana mea, nu se poate spune că

n-am avut oarecare noroc. Eu m-am simțit solidar cu lumea în care văzusem lumina zilei, deși destinul meu de scriitor m-a depărtat la un moment dat de ea. Artiștii sînt în genere personalități abnorme, cu psihologii aparte, în timp ce la mine era preponderentă apăsătoare, chiar solidaritatea și conformismul. Nu cred că am dobîndit nici ulterior o psihologie de artist; în tot cazul, transformarea mea, dacă s-a produs, a fost de nevoie și cu destulă rezistență din partea unei structuri mult mai laice decît s-ar crede.

REGIMUL politic instalat în România a fost inițial o cumplită tiranie, care a distrus o lume întreagă, nu neapărat după criteriile enunțate de el, adică de „clasă”. Dar eu știu cîte vocații au fost strivite, cîți indivizi anihilați, cîți oameni și-au pierdut echilibrul, s-au prăbușit lăuntric, au esuat în disperare. În abuzie, alcoolism, chiar în sinucidere ori au găsit astfel scuză de a nu mai face nimic, de a nu încerca nimic. Ori, o societate și cultura ei nu se califică prin exemplarele de excepție, ci prin indivizii de serie, pe care ea li ajută, li determină, chiar le descoperă posibilitățile. Demisia lor socială a fost firește impusă, dar arareori atențată sau compensată cu realizări de alt ordin. În cel mai bun caz de ordin intim.

Eu m-am retras în exilul interior, vietuind două decenii „catacombal”, așa cum am mai afirmat-o frecvent. Existența aceasta nu e neapărat în defavoarea unui artist al scrisului, dar nici pentru el nu e o situație normală, deoarece și acesta are nevoie de contacte, de verificări, de instanțe de judecată, de un mediu de comunicare. Regimul luase generației noastre putînda de a se cultiva răgazul, dreptul la lectură, la mijloacele de informație, și pentru înfrîngerea acestei opreliști trebuia să posezi o energie deosebită, o vedere lucidă asupra ta însuși pe care puțin ai dovedit-o. Am fost o generație de autodidacți, chiar dacă unii dintre noi au obținut și diplome universitare. Cititorul care vrea să afle ceva din modul în care s-a realizat formația unor intelectuali tineri în acea perioadă, să citească *Jurnalele* lui Radu Petrescu, nu literatura acestuia de imaginație, sau romanul pe care cel ce scîlcește aceste rînduri l-a făcut să apară în 1988, *Seara tîrziu*. Și să-l compare cu felul în care un scriitor care n-a trăit situația și-o imaginează atît de fals, de parcă nici n-a trăit în acea vreme. Anume am în vedere *Cel mai iubit dintre pămînteni* de Marin Preda, care a ajuns să constituie pentru unii naivi o sursă de informație despre un mediu și o epocă! Este cartea unui om care n-a intrat în viața lui într-o aulă sau într-o bibliotecă, nu știe ce sînt acelea raporturile unui dascăl cu sîntenții, care e atmosfera unui seminar. Nu știe nimic de aviditatea de cultură a unei întregi categorii sociale excluse din viața intelectuală, ce însemna în acea vreme o audiție muzicală, o lectură, un schimb de idei, în condițiile în care normalitatea se realiza doar în clandestinitate...

După moartea lui Stalin, a urmat un dezghet treptat, foarte prudent și supravegheat, care a continuat pe multe laturi în ciuda recrudescenței terorii din anii 1957—1959, urmare a spaimii patologice încercate de Gheorghiu-Dej în fața evenimentelor din Ungaria. A trecut însă timpul și regimul a căpătat o oarecare legitimitate, deținătorii puterii au făcut unele concesii spiritului național, componența etnică a Partidului Comunist s-a modificat. Dar mai ales s-a format o nouă clasă, a aparatului birocratic, specifică unui regim etatist, căreia timpul îi confirma necesitatea, ea dovedindu-se și o prelungire a unor importante structuri din vechiul regim, cu toate păcatele (obediință, orizont restrîns, împăcare cu situația dată) dar și cu unele calități ale acesteia (o anumită tinută, aspirația spre mica cultură, gustul confortului, al distracțiilor comune, o dispoziție spre generozitate specifică omului sigur pe sine etc). Această clasă a constituit clientul principal al producătorilor de bunuri simbolice îndeosebi după 1964—1965, cînd s-a afirmat plenar o nouă generație literară, s-au recuperat majoritatea valorilor trecutului și mediul intelectual a reînceput să fie echivalent cu ceea ce se petrecea în lume. Atunci am izbutit și eu, să debutez, printre ultimii (căci am sărit în ultimul vagon al ultimului tren, în 1970—1971, în timpul

tezelor din iulie, cînd în mai puțin de un an mi-au apărut patru cărți scrise mai demult) și deci să mă „afirm”. Nu pot spune că faptul n-a fost un succes și nu mi-a produs o oarecare bucurie, dar nu pot să uit că eu însumi sînt beneficiarul acelei contraselecții pe care a operat-o regimul comunist, creînd o situație anormală, în care pînă și oamenii fără mare originalitate cum eram și eu apăreau ca niște excentrici. (Același lucru s-a întîmplat cu Al. Paleologu, un scriitor cu zece ani mai vîrstnic decît mine și care și el e mai mult un produs al unui anume mediu. Și el și eu am ridicat capul cam în același timp: am apărut deodată toți nemorții la un loc cu fantome muștrătoare care părăsiseră această lume și cu tineri firese debutanți. Ca o curiozitate precizez, ceea ce am aflat mai tîrziu, că la premiul de debut în 1970 al Uniunii Scriitorilor am concurat nu doar cu Radu Petrescu, dar și cu Daniel Turcea, scriitor mai tînăr ca mine cu vreo douăzeci de ani. A fost preferat, spre hazul unor comentatori, Al. Paleologu).

ACEASTĂ alandala a istoriei literare care nu a fost sesizată de diverșii recenzenti sau croniciari ai momentului, dar care va da bătăie de cap viitorilor istorici literari, corespunde unei anomalii a istoriei care se va continua și se va accentua în timpul ceaușismului, cînd naționalismul va oferi un oarecare debut și nemorților, neplecaților, ba chiar și plecaților, pentru că în exil patriotismul se putea exacerba și mai în voie. Pentru un om de formație și mentalitate liberală ca mine, cîmpul de afirmare rămînea restrîns, dar asta nu m-a împiedicat să constat cu bucurie refacerea acelor structuri care-mi determinaseră și mie apariția. Comunismul a creat burghezie și încă în proporție de masă. Și e o încîntare pentru mine să observ la exemplarele ei din ultima generație aceleasi trăsături care o caracteriza pe a noastră: inteligență, aplomb, apetență spre cultură și spre lux (căci ambele sînt inseparabile) prezumția forței și a dreptului aceluși tip social care știe că lumea în care trăiește îi aparține.

În această nouă generație anticomunismul, cit a fost, nu s-a limitat doar la simpla „dizidență”, aceea a părinților lor, mădulari ale partidului comunist și profitorii ai societății edificate de acesta: a fost o adversitate mai profundă, integrală, mult mai asemănătoare cu a mea și a lumii mele, chiar dacă la ei presupunea un fond de acceptare cîinică și de egoism fără generozitate.

Așa se explică de ce acțiunea „dizidenților” n-a trezit în rîndul nostru nici un interes: nouă, scrisorile și glumitele lor irreverentioase ne-au apărut o cearță între comunisti, o afacere de tarabă, o daravă de clopotniță: cutare privilegiat care pierduse unele favoruri se arăta supărat de Ceaușescu știînd că n-o să pătească nimic. Spre deosebire de lichidarea fizică și morală cu care eram amenințați noi în anii '50, acești bravi se alegeau în cel mai rău caz cu un pasaport pentru S.U.A. (adică exact ce doriseră) cu ștampila de „erou” care a pămîtit pentru libertate, pusă de Securitatea românească. Ce aveam eu în comun cu un ultraprofitor al comunismului ca A.E. Baconescu, care după ce a terorizat cîmpul literaturii în dreapta și în stînga și a trăit ca un nabab în mizeria generală, a început să se gîndească și la posteritate, să-și asigure o operă, luată de unii chiar în serios? Nici unul! „dizident” nu l-a trecut prin mînt să ceară adeziunea unuia ca mine pentru vreo acțiune a sa, pentru că simțea că eu sînt situat pe altă poziție, pe alt continent, în altă lume. Eu nu mă pot înscrie în vreo acțiune de protest și revendicare, pentru simplul motiv că nu recunosc autoritatea din fața mea și știu că în raport cu tiranul abuziv eu nu pot fi un supus, ci doar un tolerat, pe care ea îl recunoaște ca atare. Dan Dealiu îi poate scrie o scrisoare lui Ceaușescu, eu nu. Cui să înaintez eu o jalbă, timbrată cu trei parale, pentru tineretea mea pierdută, pentru studiile pe care nu le-am putut face, pentru cărțile care mi-au lipsit, pentru călătoriile pe care nu le-am putut efectua? Pentru totii cei care au fost asasinati în jurul meu, pentru totii cei dispăruți, pentru cei alienați, confundati în tăcere și obscuritate? În fața mea, la nivelul „organelor”, am avut totdeauna dusmani, care mă resimțeau ca atare, deși

nu le făcusem nimic, și atitudinea aceasta a fost și a conducerii unității profesionale în care mă încadrasem de nevoie în cele din urmă, Uniunea Scriitorilor, unde am fost privit cu rezerve, chiar cu oroare de toate conducerile ierarhice (mai puțin, de inteligenții și abiliții Zaharia Stancu și Laurențiu Fulga). Ca să nu mai pomenesc de fostii rezistenți de tipul lui Eugen Barbu, trecuți cu arme și bagaje în tabăra comunistă și practicînd gangsterismul de partid mai ales împotriva celor pe care cu antenele lor deosebite îi simteau imediat diferiți de scribi regimului!

IN ATARI condiții, eu însumi am fost un oarecare beneficiar (chiar dacă n-am făcut nici o concesie de la linia mea de conduită) al noilor structuri în care selecția cu sens negativ și inconsecvență a îngăduit celor din catacombe (indiferent de generație) să iasă la lumină. În noua societate, noi, nemorții, neplecații, am avut un statut special, de maximă bizarerie, de recunoaștere și toleranță parțială. E o situație care avantajează pe unii dar nu pe cei mai mulți, impunînd oricum o ierarhie artificială și un bilanț forțat. Să nu se uite că vechea societate românească era liberală, deci în primul rînd permisivă; ea îți îngăduia pe cit posibil să faci ce vrei, inclusiv să nu faci nimic, să-ți duci existența într-un otiiu cu o nestitate. Dar asta era o iluzie, pentru că libertatea e totdeauna înalt stimulantă, ea dezvoltă forțe lăuntrice, urmînd somatiuni nedeterminabile dar și inexorabile. Creatia e una din formele transformării libertății în necesitate, dar cultura în genere se definește astfel. Ea nu se fabrică prin „programe” elaborate mai mult sau mai puțin științifice, așa cum și-au propus comunistii, nici cu alte metode previzibile, așa cum le gîdea, în speculațiile sale naive, C. Noica. O cultură nu e posibilă decît în situația cînd o societate are destul timp pentru a se dedica altor ocupații decît cele profesionale și pe care să le cultive voluntar, dar la fel de imperios ca și cum i-ar fi fost impuse de vreo necesitate. O cultură este inseparabilă de lux, de gratuitate, de absența scopului, dînd senzația că aparițiile, în cadrul ei, sînt firești, chiar dacă sînt de-a dreptul insolite. Societatea românească, desl mutilată și deformată de comunism, este aptă în clipa de față să primească această definiție. Iar eu, deși nu am vîrstă lui Matusalem, pot să compar situația mai multor generații și să conșid cu bucurie în sens optimist. Și asta împotriva a numeroși paraponisiti din generația mea. Burghezia, în calitatea ei de clasă, o pun mai presus de soarta indivizilor izolați, chiar dacă ei mi-au fost tovarăși de viață, prieteni, și le recunosc calitatea de victime. După patru decenii de frîntîntări, de crime, de dezastru, de suferințe și acte de eroism, elementele s-au regrunat pînă la urmă cam așa cum erau înainte. „Omul nou” a refuzat să se nască.

Încît, spunînd pentru a multa oară cele de mai sus unei vechi prietene care o vreme nu voise să se lase convinsă în rupuț capului, am avut plăcerea să o aud recent că îmi răsunde pe jumătate afirmativ, fără să se bucure însă. În stilul în care se mai vorbea în societatea românească prin anii '50:

— Oh, que sil...

1992

Alexandru George

P.S. Autorul acestor rînduri a împlinit în aprilie '90 un număr copleșitor dar rotund de ani. În marea lui naivitate și-a închipuit că vreo revistă literară va publica o minimă notiță pentru ceea ce în cazul altor confrăți s-a considerat a fi un eveniment, serbat cu omagii și fotografii. Nu s-a întîmplat așa ceva dar în eventualitate compusem acest text autobiografic în care nu mi-am propus un bilanș al unei existențe în timpul comunismului. O voi face într-un articol intitulat Oponenti, rezistenți, disidenți despre care cred că va fi și mai greu să vadă lumina tiparului.

Ruxandra CESEREANU

FEMEIA-CRUCIAT

Trebuie să vorbesc acum despre membranele credinței, despre textele vieții și ale morții, căci fețe-fecioare-femei nu calcă aici.

Dixi et salvavi animam meam.
Ludi-rectores transparentii și magistri lucioși,
magnifici cantores și ucenici sfioși, cu urechile blege,
se ciorovăie cum să spintece aorta rațiunii.
Aruncați mărgăritare în fața porcilor,
soptește învățacelul cu scirbă,
Credo, quia absurdum, spune
și soarbe supă săracilor un cersetor.
Lecțiile de anatomie ale sfinților nu mai ajung aici,
ce e sortit să moară este ca și mort.
Da, sufletul tău își mai aduce-aminte.
Din adinc simt timpul cum se face mov și ispiteste.
Epileptici vizionari și fecioare suprapuse trec pe lângă noi,
Magister,

mergem încet, ispășim vorbele rar și pașii ne poartă
spre cimitirul ca un uter uscat.
Născătorul morților. Mama și tatăl lor.
Eu sint ucenicul tău și cuvintele fac gol în jur.
Te ascunzi în trup.
O să-l uiți și-o să te obișnuiești cu moartea.
Ori arzi, ori putrezești.
Am rugăciunea rețezată pe buze.
Chê tu mi segni, ed io saro tua guida.

A nu știu cita biserică ținește-nainte.
Femeia care vinde luminări ne spune
că lumina se strecoară încolăcită prin vitralii.
Să ne bronzăm la Dumnezeu,
să ne clocească, să ne ingrașe,
să-l simt și eu fierbinte măcar o dată.
Doamne, greu te mai prelingi în sufletul meu, așa, pic, pic.
Eu nu te aud și nu te miros niciicum.
Poate că foșnești grațios în luminile tale vechi
și miroși a vin tulbure.
Sfânta Inimă lincezește în biserică,
Maria are o țiară din becuri aprinse,
fiat lux pentru hippy, blue-jeans și peregrini cu cercel în
ureche.

Discobiserici, punkbiserici ale nimănu,
mintuirea heavy metal sau hard imi sparge timpanele albe.
Francesca, fiindcă așa-i spun eu pe numele de fată,
are măruntaie aurii pe dinăuntru și-i cea mai bătrână-n
oraș.

Aici se află Iisus-cel-urât
cu inima ieșită-n afară, spumegind și cărnoasă.
De păcat n-am scăpat, a spus-o și Ion-Ioan de atâtea ori.
Ioan este ucenicul iubit dar Ion Sofostomos e cel cu har
iar tu mi-ești mie ales în Cluj, orașul smereniei.
Aici am învățat ce-nseamnă stăpînirea peste morți.
N-am preacurvit dar i-am judecat pe alții,
am răbdat prigoana dar n-am stăruit în căință,
n-am fost aleasă și m-am împotrivit rinduielilor,
n-am dat frica, deși o datoram,
și mi-am pus înainte neprihănirea mea însăși.
O, Sfinte Mihail, biserică mea frumoasă,
vreau să cred și nu pot.

voiam să cred și nu mai ajungeam,
voi vrea să cred și n-am de unde să primesc puterea.
O, preaiubitule, eu te-am ales fără șovăire grea
iar orașul ne-a miruit cînd am călcat întia oară în
Sfîntul Mihail
și s-a pornit furtună și statuile au troznit și nervii au
pleznit

și locuitorii și-au pus mirați mina la gură
fiindcă li s-a spus: ei sint.
De unde să am atîta milă ca să aștept?
Iisus ca o amoebă are pseudopode roșii în toți.

Mulți vor ierta.
Tu ești fără strălucire iar eu sint fără har
în loc de ființa grea.
Nu se aude de nicăieri o, Domine,
și totuși în piața veche pilpile ceva,
un fel de suflet singur și gol
și-o milă nepotrivită care gîfite.
Din carcasele lor zăngănind, locuitorii
nu vor să vadă și să audă minuni.
Chiar dacă ar trece un sfînt lunguiet,
ar crede că alungirea lui e doar schimonoseală.
Slavă Mumei și Fiicei și Sfintei Duhe,
Căci dacă Dumnezeu ar fi femeie
astfel s-ar cuveni să se spună.

Tu, Ion Sofostomos ai hotărît să plec în cruciadă.
Tu ești mama și tatăl meu.
Ajută-mă, Doamne, să scap, să nu fiu femeie,
lată, eu te voi imbia ca să te fac bărbat,
ca să devii spirit viu asemeni nouă, bărbaților.

Și cruciada ta va fi a mea, nu de carne, ci de-ntuneric
fără trufie.

Și dacă e să fie lumină, ea va fi goală pe dinăuntru.
N-armură și-n zale, femeie,
luptă-te pentru mine și nu te căi.
Lucrul firav o să te-năsprească,
vei fi noptatecă și necrutătoare.
Putină lume o să te-nțeleagă sau o să te ierte
dar ține minte, ești singura femeie-a cruciadei.
Părul lung îți curge din coif ca un pește negru.
Calul ti-e tată și lancea, frate.
La git ai o cruce cu muguri
iar Iisus ți-e fiul, ruda ta trupească.

lubeam biserică-naltă ca pe tatăl meu.
Uneori adormeam la poalele ei,
bătrînă mi se-nfîgea în inimă și mă sfirteca.
trecătorii călcău cu blîndețe rumegătoare peste trupul
impărțit

Arome ale vremurilor apase din satin galben-putred.
Călugărițele urlau în mănăstiriile Clujului.
Iorindu-se cu frînghia udă pe spate, pocindu-se,
urite și frave logodnice ale unui mort rîvnit.
Ion Sofostomos se oprește-naintea mea:
să mergem, cruciada e-aproape și singele tău fierbe.
De piine și via vom avea parte și lotuși nu vom fi
desăvirșiți.

Să nu fii ca o mînză, femeie, să nu te năpustești la
Dumnezeu!

Am băut vinul ca un bărbat,
mi-am întins lancea în soare.
m-am înzăuțat dar nu cu mătase și voal
și am pornit să-l hulbur în căutare pe Domnul.
Oh, cum mai vuleau ciopotele-n oras,
zalele zăngăneau ca argintul moale, în mine era pustiu
vîu.
Simțeam pe fruntea pecetea luminii și fișirea inimii
spăimîntate.

Lupoaița-mi vestește patimă,
și gura mea picura lichidule frică.
Albetea Domnului făcea să-mi troznească oasele.
Nu te lăsa fulgerată de smînteală, imi soptea Magister
în timp ce femeile imi atingeau nerăbdătoare pîntenii și
calul.

Așa am străbătut sfînta isterie a orașului pînă la
catedrală.
pe lângă fecioare zănotice, pe lângă tine, Magister,
iubitule, frate nebun.

Erați trei bărbați ai mei, plus Iisus, al patrulea, cel mai
ascuns.
Bețivii invidiau din birturi trufia mea alcoolică de moarte,
curtezanele voiau să-mi smulgă suvite de păr,
mă temeam că voi zace dezșingurată
și-mi apăsam crucea pe piept ca o mină tinguitoare.
Cersetorii grohăiau, năpustindu-se să-mi aducă noroc,
cavalerii fremătau din gene, uimiți de-atîta poftă la un
cruciat.

Atunci am iesit valvitej din oraș
și calul meu necheză trist pentru Ierusalim.

Oh, Cluj-Ierusalime,
inima uriașă a lui Iisus s-a spart peste gitul meu,
Nimeni nu mă vrea într-atît incit să-mi taie capul,
doar femeile-cerșetore care cred că-s bărbat
îmi ling tălpile cu ferveare.
Oh, Doamne, cît te-am mai căutat să nu fiu femeie,
să mă imbiu surizător la întreceri,
să mă pui la-ncearcă.
Iubirea mea e grea și puternică și n-are nevoie de
lacrimi.

Vreau să mînc din inima ta roșie,
vreau să-ți beau singele și beată să țiip o singură dată
Ave.

Sint singură la nunta cu tine.
Spaima ciocănește în temple și chițăie ca un șoarece
fermecat
ce roade inima ta scrijelită și sfredelitoare.

Ascultam cum nasc gravidele
ascultam sfintii cum dorm.
Smulgeam inimii și suflete,
trupul strîns în chingi nu mai era miel,
minz era de catifea.
Purtam o mare fundă în păr și n-aveam cruce la git.
Chiar dacă un inger mic și stingher era prin preajmă,
stăteam cu spatele la el.
Era atîta furie luminoasă în mine
și ornicele cintau destrăbălate-n piept.
Aveam sira spinării de pucioasă,
aveam trei simi logoditi,
sommoroasă treceam în amurg cu păr de catran.
Iisus hrănea cu propria carne de preț o groapă cu lel.
Neasemuit era chinul,
neasemuite erau boabele de singe ca niște cireșe.
Simțeam în gură o cruce de miere.
Putea să fie Iisus în burta Mariei
dînd din picioarele mici-luminoase.
Sfîrșiau la luminare degetele ca insectele,
mi se-nfrăgezea inima plescăind de singe tinăr.
Luna-mi crăpa fruntea și ieșea goală din casă.

Jeleai, femeie-cruciat, ling-un cazan cu umbre,
orașul te alunga tot mai spre răsărit,
Ierusalimcluj era un cuțit de aur moale,
mantia ți se umfla de tristețe ca o balenă,
aici trăiau homuncuși de sfînti rozalii clipocind,
lți turnai carafe de vin pe ceafă și pe păr
și ucideai miloasă păcătoși cu har.

Jeleai, femeie-cruciat, ling-un cazan cu umbre,
orașul te alunga tot mai spre răsărit,
Ierusalimcluj era un cuțit de aur moale,
mantia ți se umfla de tristețe ca o balenă,
aici trăiau homuncuși de sfînti rozalii clipocind,
lți turnai carafe de vin pe ceafă și pe păr
și ucideai miloasă păcătoși cu har.

Biserica nevertebratelor se ridica lîngă tine
și-n timpane-ți bătea întuneric toxic.
O, prea mică femeie-cruciat,
lancea scîrția lipită de coapsă
și calul lovea cu patru copite picloase în Ierusalim.
Păcătoșii voiau să te linzeze, fetițo,
aroma morții era purtată de cerbi cu bot de alamă,
spuneau că ești o sfîntă jefuitoare de mormint.
Magister stătea diafan în sufletul tău ghiftuit cu Iisus.
La Ierusalimcluj, răcneau vestitori călare,
un bărbat cu trup de femeie vrea să spintece Sfînta
Inimă rubinie.

Mirosul singelui te insenina,
simțea iar cruciada în tine ca o piine caldă și galbenă,
respirai cu branhiile sclipitoare, înalte pînă la lună,
nimeni nu se mira de părul mătăsos pînă la tălpi
și de sprincenele viorii.
Credeai că Sfînta Inimă e o plantă carnivoră,
un pumn de miresme mistice sau un lotus roșu-solzos.
Catedrala era înconjurată de sirmă ghimpată,
paznicii te priveau cu ochi moi, tumefiați,
limba-ți atirna grea, dar de aur în gură,
muntele era carbonizat.

Cruciati au brătări de argint în jurul gleznei,
dar ele pot fi desprinse doar de călugărițe.
Păștele dantelat al trupului vine încet, somnolent,
călăul se duce în odaie de noapte unde-l așteaptă
ibovnica

În grădini jîvinele urlă, cruciada se zbate,
aerul interior sfîșie luminările aprinse
ca niște trupuri bărbătești, decapitate.
Păcătoșii zornăie ca niște prăpăstii,
să mă azvirl, să nu mă azvirl.
O, Cluj-Ierusalime,
iubirea ta roșie ca o cupă
în care stringi singele înghețat de-atîtea veacuri
e căzut cu fața în jos.

Credeam pe sub lampioanele orașului,
miroseam martiriul migălos al unor sfînti prăfuiți,
aeram singură vin roz în primăvara decadentă,
voiam să-l văd pe Ion Sofostomos, subțire ca un fulger
sfătuitorul,

născocind o cruciadă grăbită
și hoholuiam.
Infirmierii ieșeau de la morgă ca dintr-un anotimp
și-mi spuneau că la Ierusalim ninge și se holbau
și-mi mai spuneau că Iisus n-a locuit în țîntul acela.
Ciuleam nările, miroseam fumul mort și zăceam amăruie.
Ion Sofostomos, eram o fetiță nesăbuită
și m-ai făcut femeie-cruciat,
nu căutam lesul nimănu și nu rîvneam Sfînta Inimă.
Mi-era greață de rosu,
de singele crîncen cu firioare portocalii.
Biserica voastră era zemoasă,
în jur, schilozii aveau intestinale ametite,
hămesiti vedeau în Maria o grăsană cu sini de marțipan,
și ou mîncat-o și ou băut-o
și nimeni nu i-a pleznit peste gură și nu i-a cioprit.
Miinile injectate ale răstignitorilor
le văd ieftinindu-se în fiecare vis
și botul lor alb scrișnind ca o molușcă ieșindu-și din fire.
Peștele singur a murit și nu va mai invia.
Magister, capul meu descrește într-o cochilie spartă
și singele meu nu mai curge.
Cu biciul m-ai făcut femeie-cruciat și m-ai zidit.
Tereza de Avila stă cuminte în lanțuri și geme.
Mi-e milă de ea, căci nu are nici inger, nici stea.

Cu ultimii stropi de vin mi-am frecat pleoapele amorțite.
Locuitorii se-ascunseseră între ziduri,
cerșetorii se-ngropaseră de bunăvoie.
Greu mi-era sufletul și zalele argintii,
lancea mă ametea și-mi venea să mă spintec cu ea.
Se moleșiseră frumoasele fețe ale orașului
și străzile croncăneau pline de corbi albi.
Mă întorceam din cruciadă, lenevoasă ca o fiică de melc.
Hei luptătoare, femeie de metal,
n-ai purtat moartea ca pe o floare neagră la coif.
Soarele avea ușile smulse din țîțini,
sira spinării de fosfor.
O cină de taină plonjă printr-un vitraliu spart din
Sfîntul Mihail.
Ierusalimcluj se ferea de mine ca de făptura bezmetică
a veacului.

Fier.
Saliva mi-a-nfrigurat gura,
singele mi-l string în cubulețe de gheață.
Îmi simt mantia zvircolită
și strig din toate măruntaiele.
Strigarea izbește acoperișuri, ocolește casele părăsite
și se infînge în tine.
În fața Lupoaiței m-astepti,
animal cu dinți ascuțiți, pentru ziua de sfirtecare.
Nu știu ce frig mă sugrumă,
sint caldă încă și nestrăpunsă.
Aburii vieții înlănțuie piața
în fierbințele moale a corpului tremurînd.
Din turnul Sfîntului Mihail imi iau curaj și mă azvirl.
O, cherubin de fier, filifitul tău nestăpînit l-aud în
depărtare

În timp ce capul meu se strîvește pe dale
ca un pahar fără lumină,
Nu lua de la mine paharul acesta.

Correspondențe Rilke - Blaga

SAU implinit anul trecut 30 de ani de la moartea lui Blaga și 65 de la aceea a lui Rainer Maria Rilke. Diferența de trei decenii și jumătate este ea însăși suficientă pentru a ne îndemna la prudență în compararea celor două universuri poetice. Când, în 11 februarie 1922, „seara la ora șase“, Rilke termina **Elegiile duineze** și se așternea să comunice eliberatoare veste prietesei Thurn un Taxis și lui Lou Salomé, Blaga era, sub aspect liric, într-o fază de incipientă tranziție: depășise **Poemele luminii**, în care unele reverberații crestine trimite, încă, spre spațiul tradițional al credinței, publicase **Pășii Profetului** — promisiunea, ulterior confirmată, a unei noi sensibilități simbolice — și se îndrepta spre mitologia păgână din marele volum de mai târziu, **În marea trecere**, unde morfologia ciclului de debut se transformă radical: inflexiunile dionisiace, „mulcomite“ în **Pășii Profetului**, se deschid în interior, ca o rană, și poetul începe să resimtă existența, asemenea lui Rilke, ca pe o continuă neîmplinire.

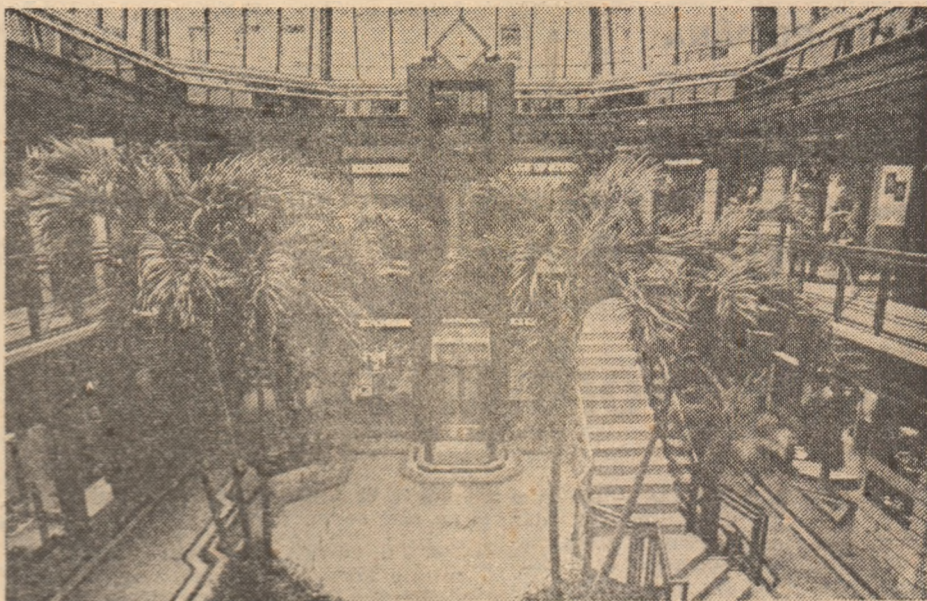
Se petrece astfel, în lirica lui Blaga, o negativizare a sentimentului de viață, obsesie din care va face, ulterior, o pirgăie a existenței sale și un punct central, esențial, al teoriei gnoseologice din **Trilogia cunoașterii**. „Minus-cunoaștere“, „închidere în mister“, „cunoaștere îngredită“ (de către Marele Anonim prin mecanismul metafizic de funcționare al „censurii transcendente“) — sînt tot atîtea concepții care marchează împlinirea într-un ultragiu și negativitate a acestei gândiri și, în limba-lui corespondențelor atemporale, o apropiere în substanță de modul în care Rilke înțelegea „marea sinteză“. Totuși, ar fi cu totul greșit să vorbim de filiație. Blaga parcurge drumul singur, prin devenirea propriei sale geneze, și nici decum prin influențe, pentru a se infiliți — dar și despărți — de Rilke într-un spațiu imponderabil, al esențelor pure, numit îndeobște „spirit al timpului“. Sub acest aspect, fortînd nițel lucrurile am putea spune că Rilke l-a predestinat pe Blaga, generîndu-i tiparele, dar declanșînd și un mecanism de autodeterminare. De aici o anumită bipolaritate a destinului blagian, preocupat pînă la obsesie de apropierea, dar și de îndepărtarea de ceea ce oferea, sub as-

pect existențial și liric, autorul **Sonetelor către Orfeu**.

Se știe că Blaga a tradus din Rilke — două poeme, **Amintire** și **Epilog** — sînt cuprinse în antologia sa de traduceri din literatura universală —, cum de asemenea se cunoaște că a și scris despre el: un mic articol, **Rainer Maria Rilke (1875—1926)**, inclus ulterior în volumul **Isvoade** (1972) este psihanalizabil și foarte interesant atît ca document uman, cît și ca text, remarcabil creionat de altfel, al unei distanțări necesare. „La Berna — scrie Blaga — am avut prilejul nevisat de a cunoaște mai de aproape vreo cîțiva dintre acei oameni foarte rari, care s-au bucurat cîndva de prietenia lui Rainer Maria Rilke“. „Nu departe de vechea catedrală gotică“, tînarului diplomat, primit în casa „unui pictor german și a soției sale“, i se oferă șansa — echivalentă în limba mitic cu o „recunoaștere“ — de a sta în chiar jiltul în care se odihnesc, odinioară, solitarul de la Muzot: „un scaun străvechi“, patinat de vreme, „cu spatele înalt ca de strană“.

Ciudat destul, subtila identificare declanșează în sufletul poetului nu o reverie duioasă ca posibilă prelungire a privilegiului de a se folosi de o ocazie rară, facilitînd, în imaginație, „contopirea“, ci mecanismul unei deloc ostile, dar pregnant punctate, aversiuni autodefinitorii, Molcom orchestrată, mica scriere își propune, în profunzime, să disjunga în cazul lui Rilke mitul perfectibil al omului de imaginea siderală, și de nimeni contestată, a poeziei sale: să insinueze, altfel spus, o cenzură „omorînd omul în favoarea purității inumane (transumane?) a poeziei sale“.

Să nu uităm că la vremea înregistrării acestor impresii, Rilke, omul, era un mit menit să obnubileze, în anumite conștiințe, însuși universal major, inconfundabil al liricii sale. Povestea poetului ucis de spinii unui trandafir, istoria misterioasă, exemplară a solitarii străni, kafkian aproape, de la Muzot, erau pe buzele tuturor, semn că, la un nivel mundan, în anumite privințe omul își covârșea, pe moment, opera. Impotriva acestui sacrilegiu se revolta, în sine sa, Blaga, zugrăvind-l pe Rainer Maria ca pe un fariseu: „Cădea uneori cuvînt între noi și despre unele slăbiciuni omenești, prea omenești, ale marelui spirit. Pictorul și

PASAJUL LUITPOLD

dansatoarea își destăinuiau cu un zîmbet de îngăduință că poetul, care cultiva un panteism creștin de formule aproape brahmane, și care ducea o viață într-o sărăcie franciscană, n-a izbutit să-și însușească o desăvîrșită smerenie, și nici să-și domine anume reacții ce s-ar putea numi cel puțin orgolioase. „Din ceea ce eu trăgeam încheierea — și aici urmează partea esențială a frazei lui Blaga — că trebuie să se facă o distincție netă între un călugăr mistic și un poet mistic“.

Doar trecînd printr-un astfel de ritual de purificare poate poetul să scrie cu adevărat și despre poezie: subiect, de altfel, al micului său articol. Observația, și procesul de obnubilare imaginativă pe care aceasta îl declanșează nu sînt de altfel, singulare: într-un alt text, dedicat „intîlnirii“ sale, ca spectator al unei conferințe, cu Mahatma Gandhi, poetul ține să precizeze că în cazul tuturor spiritelor mari pe care le-a întîlnit — Ludwig Klages, contele Keverling, Husserl, Thibaudet, Gundolf, Thomas Mann — „totdeauna am avut impresia că opera este superioară omului. M-am gîsit, altfel spus, totdeauna în fața unei existențe acoperite de cuvînt“. Gandhi fiind, în această constelație ilustră, singura și desăvîrșită excepție. (Sublinierea din text îi aparține lui Blaga).

Revenind la micul text despre Rilke, se cere precizat, poate, că spre deosebire de cazurile de la menționate, unde omul este „acoperit“ de propriul său cuvînt, Rilke este pus în umbră de cuvintele altora: altfel spus, ceea ce întreprinde Blaga reprezintă o restituire firească și o interiorizare. De altfel, fariseismul nu este singurul „defect“ pe care acest om de excepție, model exemplar îl are. I se mai descoperă încă

unul: dezrădăcinarea, peregrinarea nefirșită, acea stare de neliniște prin care „cel ce a schimbat atîtea patrii“ (expresia îi aparține lui Blaga) nu se mulțumea cu nici unul din domiciliile — temporare — care i se ofereau. Cu gîndul evident la Nietzsche, un alt mare apatrid, programatic și „declarat“, Blaga intră aici în miezul însuși al discordiei de cel „etern“ pe care-l închidea în sine —, Blaga nu s-a putut nicînd desprinde de tiparele originare ale propriei sale patrii. Nemulțumirea lui e, prin urmare, una structurală, și ține de un mod de a fi în cultură, subliniat și în alte locuri, cu mindrie, cu obstinație.

Diferențe, la acest nivel exemplar, mai există. În primul rînd, o absență, în cazul lui Blaga, a vocației de a fi singur, o incapacitate a solitudinii, pe care romanul autobiografic **Luntrea lui Caron** nu face decît să o confirme. Dar nu este necesar să extrapolăm romanul, să îngemănăm, conciliant, resorturile de adîncime ale unei conștiințe schizoide. Există în Blaga (în componența filosofică a personalității sale, numită în roman Leonte Pătrașcu) o predispoziție către singurătate, egală în intensitate și dimensiune retractilă cu a oricărui creator care durează, numai că această predispoziție este întotdeauna curată, disputată de o alta, către dialog și comunicare. De aici o anumită obsesivă căutare a lui Blaga de a-și defini și circumscrie **prietenii**, cuvînt central al existenței sale, dar și balsam sufletec necesar în vremuri de tristețe. Blaga n-a avut vocația „franciscană“ a mortificării pe care Rilke a trăit-o din plin, ca om „fără prieteni“. Așa se explică și ecuația sinuciderei lui Leonte Pătrașcu din **Luntrea lui Caron**, act care se întîmplă doar fiindcă cealaltă componentă a omului, fratele solar, **dăinuie**. Nu te poți sinucide decît dintr-un exces de personalitate.

Asemenea resorturi explică, de altfel, și alte diferențe dintre Rilke și Blaga: nostalgia copilăriei la acesta din urmă (Rilke n-a avut-o), importanța acordată familiei, copilului (Rilke n-a trăit-o), orgoliul ardelenesc al funcțiilor (de asemenea absent la Rilke, om, ca și Kierkegaard, sau, în ultima parte a „libertății“ sale, Nietzsche, „fără serviciu“). În plus, sensibilitățile diferite și disjunctive ca semnificație sînt, în cazul celor doi poeți, și încercările existențiale prin care ei trec: la Rilke, proba terifiantă a infernului din **Insemnările lui Maite Laurids** Brige survine, ca depresiune, la mijlocul vieții, avînd deci și sensul — mărturisit în scrisori — al unei depăsiri, devenită formă de viață, pe cînd perioada neagră a lui Blaga, transmisă în **Luntrea lui Caron**, survine spre sfîrșitul vieții creatorului. În primul caz a acționat destinul, în al doilea — istoria. Iată o nouă disjuncție asupra căreia, de asemenea, ne-am putea opri.

Îi apropiem, pe Rilke și Blaga, în operă, o atmosferă, rezonanțele adînci ale unei „lirici de cunoaștere“ a resorturilor ultime ale existenței (expresia dintre ghilimele îi aparține lui Blaga), dar și preocuparea, fundamentală, de a configura o mitologie necreștină: a i-realizării ingerești în cazul lui Rilke, unde ingerul plenitudinar este cu totul altceva decît entitatea intermediară pe care o cunoaștem din creștinism, și a Marelui Anonim la poetul nostru, unde transcenderea e, structural, imposibilă, fiindcă „barierele censurii transcendente fac [...] parte integrantă din ființa noastră. «Ființăm» prin ele. Nu putem trece peste ele, decît dacă ne desființăm“.

Stefan Borbély

MIC DICȚIONAR

ISTORIE. Cum se poate intra în istorie? Cel mai sigur — dar și cel mai comun — după metoda Ephialtes, comișind o crimă sau o distrugere de proporții. Dezavantuajul, cel puțin pentru secolul nostru, este acela că metoda respectivă a fost aplicată de prea mulți amatori de celebritate și în prea întinse proporții. Cel mai greu și mai riscant, o faci ajungînd — pentru o colectivitate — omul providențial sau realizînd, în ordinea beneficului, o extraordinară descoperire. Aici însă e mai puțin vorba de inițiativa personală, cît de amestecul providențial: or, la acest capitol, dintre cei foarte puțini chemați sînt și mai puțini aleși.

Dar în România de astăzi, în România anului 1992, luna aprilie? Cred că o singură persoană ar avea garanția accederii imediate la nemurire, și anume președintele țării noastre. Rețeta — de o simplitate dezarmantă. Ar fi suficient ca el să se prezînte mine seară la televiziune și să propună următoarele cuvinte:

„Stimați compatrioți! Mă adresez vouă în această seară pentru că mă simt moralmente obligat. Nu o fac cu plăcere, credeți-mă, dar un președinte nu face întotdeauna ceea ce-i place, dimpotrivă, extrem de rar.“

Există la ora actuală în țara noastră o instabilitate și o dezorientare periculoasă. Din această cauză, economia merge prost, creditele și investițiile străine se lasă așteptate, iar nivelul de trai se degradează pe zi ce trece. De luni de zile procesul politic normal este blocat de Parlament, iar jocurile politicianiste și combinațiile de culise s-au transformat într-un veritabil sport național.

În virtutea drepturilor pe care mi le conferă Constituția și mai ales în virtutea încrederii masive pe care mi-ați acordat-o în urmă cu aproape doi ani, am decis să pun capăt acestei situații.

Începînd de astăzi, Parlamentul este dizolvat. Alegerile legislative și prezidențiale vor avea loc la 14 iunie. Întrucît cele două camere ale Parlamentului nu au fost în stare să elaboreze pînă acum o nouă lege electorală, alegerile de la 14 iunie se vor desfășura după regulile stabilite pentru alegerile de la 20 mai 1990, cu cîteva mici modificări cerute de toată lumea: Camera Deputaților va avea 313 membri. Senatul va avea 100 de membri iar pentru a fi reprezentat în Parlament, un partid va trebui să obțină cel puțin 3% din voturi la nivel național.

Pentru a înlătura orice bănuială de interes personal în această problemă, declar că nu voi mai candida la viitoarele alegeri prezidențiale. Desigur, îmi rezerv dreptul de a-mi face publică preferința pentru un anumit candidat, îndată ce toate candidaturile vor fi fost anunțate. Împreună cu actualul Guvern, vom preda oficial puterea și răspunderea Președintelui și Guvernului aleși în urma scrutinului din iunie. Timp de cîteva luni, executivul va guvernă prin decret-lege.

Stimați compatrioți! În aceste clipe, vreau să fiți conștienți de un singur lucru: în cei doi ani, dramatici și decliviați, în care m-am aflat în fruntea țării, am urmărit întotdeauna binele public, binele unui cît mai mare număr de români. Poate că n-am reușit să-mi traduc intențiile în fapt și sînt sigur că am făcut multe greșeli: ele s-au datorat lipsei de experiență a unei țări întregi și nu relei intenții. Acum, la ora bilanțului, regret sincer ostilitatea pe care am avut-o față de tinerii din Piața Universității și încurajarea pe care am dat-o minerilor de a-i ataca: astăzi știu că un președinte trebuie întotdeauna să împace, nu să dezbine. Fie ca experiența să servească succesului meu.

În ultimii doi ani, s-a strigat pînă la răgușeală și s-a scris pe aproape toate

zidurile din țară „Jos Iliescu!“ Faptul că fenomenul s-a putut produce în asemenea proporții fără ca cineva să fie pedepsit pentru asta reprezintă dovada supremă că un lucru esențial s-a schimbat în România: un lucru esențial ce ar putea fi rezumat în cîteva cuvinte: am trecut cu toții de la dictatură la libertate.

Cît privește viitorul, am o singură dorință — aceea ca, odată cu plecarea mea, să dispară dintre noi toată invidia, toate conflictele și mizeria morală, toată ura ce s-a acumulat și ne-a îmbolnăvit în ultimul timp: de-aș putea, le-aș lua cu mine pe toate.

Sînsa și nesansa mea au fost că m-am aflat în fruntea României toamă în această perioadă, mai tîrziu decît oricînd, în perioada de trecere de la întuneric spre lumină, cînd totul se clarifică și nu sînt șanse ca să te îndrepti. Ar fi fost greu pentru orice țară. La noi, a fost de două ori mai greu — și nu trebuie să vă mai explic de ce. Îmi găsesc, fără modestie, meritul de a mă fi străduit ca inevitabila trecere să se realizeze cu cît mai puțină suferință.

Dumnezeu să binecuvînteze România și să ne ajute pe toți !!

Pauză. Imnul național.

S-ar putea obiecta că asemenea manieră imperială de procedare nu e la îndemina oricui și că doar eroii de vocație ar proceda astfel. Nu cred. Ar însemna să avem asupra naturii umane o viziune mult prea pesimistă și parțială. Căci, dacă e dat doar onora, foarte puțin, să intre în istorie ca Generalul De Gaulle, cu trîmbițe de glorie și aureolă de erou, e dat la infinit mai mulți să poată ieși din istorie într-un stil înrudit cu cel al Generalului, adică în demnitate absolută și eroism. Să iasă din istoria curentă și mărunț pentru a se instala, inconștient, în istoria mare, în istoria veșnică.

Mihai Zamfir

Despre plural, limbă vorbită și cultură

LASÎND la o parte — așa cum se cuvine, după o agitată, dar victorioasă, perioadă social-politică — preocupări și gânduri legate de evenimente și de oameni, să ne întorcem către „limba noastră cea română”, vorba fraților noștri din Basarabia.

1. CITIM, de multă vreme, în **România literară** atrăgătoarele și interesante cronici ale limbii noastre semnate de profesorul G. I. Tohăneanu, din Timișoara, eminent clasicist și studios al stilului. Ultima dintre ele („Te-am văzută citeșitrei”, **România literară**, XXV, 1992, 3) este cu deosebire plină de sugestii... lingvistice (chiar dacă, ne întrebăm, în vîltoarea zilelor de astăzi, cui îi mai pasă de lingvistică!).

Domnul G. I. Tohăneanu arată, în acest articol, cum s-au creat ceea ce D-sa numește „forme agramate de perfect” în -ără: văzută, venită etc. „Agramate”, poate, dar „forme de perfect” în limba română, desigur și mai întii de toate! Așa cum se știe, și domnul Tohăneanu arată, cu claritate, dezințența -ră a perfectului simplu (văzută, care la rindu-i, creează forma văzurăm, înlăturînd pe mai vechiul văzum, văzut; cf. plînsăm devenit plînsurăm etc.) se extinde și la perfectul compus, atașîndu-se la participiul trecut conjugat (am văzută, ați declaratără).

2. ACEASTĂ terminație de plural se extinde și mai departe. Se poate ușor observa, chiar sub ochii noștri, ai generației limbii culturii actuale, că Sadoveanu, Călinescu, A. Rosetti — cu toate deosebirile dintre ei — au scris tot timpul fusesem, cintasem, văzusem (pers. 1 pl., m.-m.-ca.-pf.), în timp ce scriitorii noștri de azi preferă formele fuseserăm, cintaserăm, văzuserăm etc. în care -ră devine un infix, la plural.

Această constatare arată că prezența unui morfem -ră (sau -ră) corespunde unei funcțiuni: A MARCA mai pertinent formele de plural (la perfectul simplu, la mai-mult-ca-perfectul și, prin extrapolare, la participiul perfectului compus). Este, fără îndoială, cu „iz mahalagesc”, „vulgar” uzul formelor de perfect compus cu -ră, dar, ca lingviști, trebuie să cercetăm cauzele unor asemenea utilizări „agramate”.

3. EXPLICATIA apare cu evidentă: o reacție morfologică împotriva echivalenței formale singular/plural. O astfel de distincție mai clară între formele verbale de singular și cele de plural apare în cursul secolului al XIX-lea, după 1840—1850, cînd perfectul compus 3 sg. arhaic ei au cîntat, identic cu 3 pl. ei au cîntat, a fost transformat, conform paradigmei verbului avea (pers. 3

pl.), în ei A cîntat / ei AU cîntat (deci au rămîne un morfem de plural).

4. TENDINȚA a continuat să se manifeste. Formele de perfect simplu s-au diferențiat, la rîndul lor: ei plînsă / ei plînsură a atras după sine noi plînsurăm, voi plînsurăți, care apar în limba culturii scrise, din ce în ce mai frecvent, în cursul secolului nostru. Au fost urmate de formele de mai-mult-ca-perfect.

5. DAR perfectul compus? Asemenea forme existau deci, în vulgo, în vremea lui I. L. Caragiale. Mai precis: existau, în Muntenia, în limbajul obștesc și Bucureștilor și au fost înregistrate de marele scriitor, observator atent — sociolog (am putea zice, socio-cultural) — al limbii române, Ș. „pac” la „Războiul” 4, iată-le semnalate în limba personajelor sale (și ele, de prin mahalaua Capitalei). Ba chiar, așa cum arată dl. Tohăneanu, „strămîntîndu-le din stratul dialogat în cel narativ al secolului” (altfel spus, autorul își mimează personajele, preluîndu-le limbajul „penibil”, caracteristic „nivelului lor. intelectual”).

6. I. L. CARAGIALE a înregistrat formele și uzul. Nu ne putem limita la comentarea textului său — ci, mergînd mai departe, noi, astăzi (mai ales noi, lingviști) trebuie să descoperim cauzele. Despre „tendințele limbii române”, după Iorgu Iordan, au vorbit mai mulți specialiști în analiza limbii actuale. Dar, în măsura în care putem fi informați, aici, de departe, numai autorul **Limbi române actuale. O gramatică a „greșelilor”**, apărute la Iași, în 1943, a semnalat faptul că limba română preferă să renunțe la diferențele formale [Masculin] vs. [Feminin] dect să nu distingă, pertinent, opoziția [Singular] vs. [Plural]. Dovezile nu lipsesc. Limba română — vorbită! — nu se teme a avea o unică formă de plural în -i (și pentru masculin și pentru feminin), dacă asemenea forme de plural (feminin) marchează — mai „clar” — pluralul: țărancă, cîreasă au trecut, de la pluralul țărance, cîreșe la formele țărânci, cîreși (-i: același de la masculin plural: cîreși (pl.) poate însemna 1. mai mulți arbori cîreși și 2. mai multe fructe cîreșe!). Țărâncă / țărânci, cîreșă / cîreși se deosebesc și prin numărul de silabe (un fel de plural... „imparisilabic”!), deci cu atît mai net.

7. DAR să continuăm. Ce este oare transformarea dezințenței de plural neutru -ure — -uri dect altă realizare a aceleiași tendințe de a marca mai pertinent opoziția singular/plural? Dar forma de plural noi a adjectivului nou/nouă, care a înlocuit forma etimologică de plural (ce apărea în scrisul românesc) nouă (regional, învechit și, mai ales cult: haine nouă) sau forme de plural precum gălbui, albăstrui etc. (cf. gălbui, fem. sg. gălbule, pl. gălbui). Aceleași cauze trebuie să fi dus la dispariția formelor adjectivale de feminin adince, large, azi (poetic) învechite, în favoarea celor actuale (adînci, largi). Româna vorbită își exprimă, clar, preferința pentru formele de plural pertinent distincte de cele de singular, chiar dacă ele „contravin” cîteodată unei stricte diferențieri — prin dezințențe — a genurilor.

8. FORMAREA pluralului unor substantive feminine — în limba vorbită — reflectă aceleași tendințe: fabrică — fabrici, înghețată — înghețări (în loc de fabrici, înghețate fără alternanță a/ă). Formele de plural sînt marcate de mai multe ori: prin alternanța a/ă și prin structuri imparisilabice. De altfel, alternanțele „morfologice” utilizate în formarea pluralului — consonantice și vocalice — servesc aceleiași tendințe: de a deosebi, cît se poate mai evident, formele de plural de cele de singular (dud/duji, duzi, minz/minji, scund/scunji, scunzi, frumos/frumoși etc.).

Mai trebuie exemple? Iată cazul substantivelor feminine în -toare: 1. secerătoare, treierătoare fac pluralul în -tori (secerători, treierători etc.) în timp

LECTURI EMINESCIENE de Petru CREȚIA

Sonele.

Oricare cap îngust

Oricare cap îngust un geniu pară-și,
Cu versuri goale de cuprins, să placă
Și cum dorește zgomot mare facă,
Cununi de lauri de la plebe ceară-și.

Ci muza mea cu sine se împacă:
Eu am un singur, dar iubit tovarăș
Și lui închin a mele șiruri iarăși,
Cîntarea mea, de glorie săracă.

Cînd dulci-i ochi pe linii or s-alerge
Va cumpăni în iambi turnata limbă:
Ici va mai pune, dincolo va șterge.

Atuncea ea în lumea mea se plîmbă,
Cu-a gîndurilor mele navă merge
Și al ei suflet pe al meu și-l schimbă.

POEZIA aceasta desăvîrșită facepe ca un sonet satiric, iar prima strofă chiar și este satirică. În rest tonul se schimbă și ne aflăm în fața unui poem liric cu De ce mă-ndrept s-acum, ce care are în comun dină și un calificativ: acolo iubit și blond tovarăș, aici iubit tovarăș. Adică cea dragă este care mai mult dect o femeie iubită: e o asociată la ceva esențial pentru cel ce vorbește aici, la lucrarea poetică. Spre deosebire de celdalt sonet, în Oricare cap îngust iubita nu mai este numită explicit, ea inspiră, ține, deși versul Ci muza mea cu sine se împacă poate fi citi și așa. Dar, ca acolo, ea este drept și singur judecător al poeziei și, chiar mai mult, coautor: Va cumpăni în iambi turnata limbă: / Ici va mai pune, dincolo va șterge. De asemenea, și aici ea este destinatarul scrierii poetice: Și lui închin a mele șiruri iarăși. Ce este însă nou în sonetul acesta este accentul pus

*Oricare cap îngust un geniu pară-și,
Cu versuri goale de cuprins, să placă
Și cum dorește zgomot mare facă,
Cununi de lauri de la plebe ceară-și.*

*Ci muza mea cu sine se împacă
Eu am un singur, dar iubit tovarăș
Și lui închin a mele șiruri iarăși
Cîntarea mea, de glorie săracă.*

*Cînd dulci-i ochi pe linii or s-alerge
Va cumpăni în iambi turnata limbă:
Ici va mai pune, dincolo va șterge.*

*Atuncea ea în lumea mea se plîmbă,
Cu-a gîndurilor mele navă merge
Și al ei suflet pe al meu și-l schimbă.*

în ultima strofă pe trădarea interiorizată a poeziei de către cititoarea ei: Atuncea (adică în timp ce citește) ea în lumea mea se plîmbă./Cu-a gîndurilor mele navă merge: interiorizare care merge pînă la identificare: Și al ei suflet pe al meu și-l schimbă. Este aici nevoia adîncă de a-i asocia poeziei iubirea, și anume într-o lume închisă, într-o singurătate împărtășită și opusă oricărei alte participări, judecări sau faime din afară. De aici și ieșirea satirică din prima strofă, mai elaborată dect în versurile analoge din De ce mă-ndrept s-acum: acolo simpla nepăsare de judecata negativă a lumii față de însuși autorul, judecătura care se întoarce împotriva ei: spre ceară-și: aici nepăsarea de judecata pozitivă a lumii față de impostori, față de poezii fără chemare ale căror versuri sînt goale de cuprins (ca ale celor din a doua strofă a Criticilor mei).

ce 2 învățătoare, muncitoare, servitoare rămîn neschimbate la plural. Și totuși! Limba vorbită a „fabricat” forme precum două servitori în loc de două servitoare „uitînd” că servitori poate fi reperată și ca formă de plural masculin.

9. TOATE acestea ne îndreptătesc a considera că limba română are oroare de confuzia formală singular/plural și își organizează structuri morfologice adecvate. O serie de morfeme sau de modificări interne sînt utilizate în acest scop, atît în flexiunea nominală cît și în cadrul celei verbale. Morfemul-terminație -ră, care marchează [Plural] [Perfect], în flexiunea verbală, face parte dintre asemenea mijloace de marcare intensă — redundantă — a formelor de plural. Este adevărat, asemenea tendințe și morfeme apar, mai întii, în limba vorbită, poate chiar în uzul vulgar, incult („vorvirea agramată” așa cum bine o califică domnul G. I. Tohăneanu). Dar de ce tocmai în limba vorbită?

Răspunsul poate fi găsit cu ușurință. EXPRESIA ORALĂ are nevoie de distincții formale mai evidente în marcarea funcțiilor și a sensurilor gramaticale. Bis în idem!, repetare, redundantă sînt procedeele folosite de ORALITATE, mai ales în acele limbi în care scrisul nu este un bun egal, împărtășit tuturor.

Nu sîntem primii care afirmă că, în structurile limbii române culte, persistă, în filigran, elementele oralității. Primul, după știința noastră, a fost Leo Spitzer, în explicarea vocativului românesc. Au mai subliniat ORALITATEA în limba culturii noastre, în alte rînduri, în alte lucrări, și H. Olsen, și K. Sandfeld. Am relevat-o și noi, altădată.

10. „AGRAMATĂ” sau nu, „vulgară” sau mai puțin, limba culturii noastre înregistrează cu mai multă ușurință dect alte limbi de cultură, „viața” limbii vii, vorbite. „Se scrie” foarte aproape de cum „se vorbește”. Inovatiile [greșeli sau „abateri”, cum le numesc lingviștii] pătrund cu ușurință în scrisul literar și în cultură — ba chiar devin uneori un punct de merit. Scriitorii cu expresia aleasă, cultivată cu îngrijire, stau alături, în istoria noastră literară, cu cel ce „reflectă” (mai degrabă utilizează) limba vorbită. Un Al. Odobescu sau Petru Dumitriu scriu „altfel” dect Marin Preda sau Fănuș Nea-

gu... Este drept, de asemenea, că în literatura Europei de astăzi — dar, mai ales, în America — limba vorbită apare frecvent, în literatură. Dar nu și cu inculte, „abaterile” ei! Or, adeseori, în stilul „vorbit” al scriitorilor români — fie în ceea ce domnul G. I. Tohăneanu numea „stratul dialogat”, fie în „stratul narativ” — apare, adeseori, oralitatea, cu toate „abaterile” ei de la norma literară.

11. IATĂ de ce credem că frumoasa cronică a domnului G. I. Tohăneanu despre „forme agramate de perfect” precum și aceste rînduri ale noastre de astăzi trebuie înțelese în ceea ce ele ar vrea să semnaleze: necesitatea, pentru limba literaturii noastre a unei cenzurate norme academice, care, suplă fiind (dar nu laxă!), să confere scrisului beletristic românesc demnitatea culturii, pe care a avut-o întotdeauna, o are și, bineînțeles, o merită, situînd-o între limbile culturii europene.

Alexandru Niculescu

P.S.

Nu știu dacă aici sau în altă parte trebuie să-și găsească locul două stiri triste. S-au petrecut din viață doi buni prieteni ai României. Primul dintre ei, profesorul Gianfranco Polena, de la Universitatea din Padova, decedat la 14 februarie a.c. (1920—1992), filolog eminent, romanist și istoric al limbii italiene — a fost chiar un colaborator al **României literare** și a stat îndelung de vorbă, într-un interviu, cu domnul Nicolae Manolescu (prin 1973). Era un declarat dușman al dictaturii ceaușiste și un promotor al studiilor de română în Italia și, mai ales, la Padova. Prietenia și ajutorul lui ne-au onorat și pe noi înșine, ani și ani de-a rîndul.

Cel de-al doilea este celebrul lingvist și semiotician A. J. Greimas, dispărut la 27 februarie a.c. De origine lituaniană, exilat în Franța, după 1945, A. J. Greimas (1917—1992) a fost, împreună cu Roland Barthes, inițiatorul semanticii structurale. A vizitat de mai multe ori țara noastră, a încurajat studiile de semantică literară întreprinse de români, a avut prieteni români.

Asupra acestor două personalități dispărute din lingvistica europeană va trebui să revenim. Cu grațitudine și pietate.

MARIENPLATZ

Fatalitatea prezenței celuiilalt

„P

insulă era atât de cald, încât nu aveam nevoie de haine, totuși nu m-am deprins cu gândul de a umbla gol, cu toate că eram singur pe aceste meleaguri”. Pentru Robinson, obsedat că e privit de cineva, goliciunea este incomportabilă cu fatalitatea prezenței celuiilalt. După perioada insulară, de altfel, Crusoe decide să se întoarcă definitiv la „cei-ălți”, se lansează negustorește în afaceri și se îmbogățește. Nu ne rămâne decât să conchidem că idealul convertirii interioare în singurătate pare să fi fost în cartea lui Defoe doar reproiecta ctoria acolade învredni. Printre multe replici la cei 28 de ani asociați robinsonieni numărăm încă una în literatura română — romanul lui Paul Goma, *Ostinato*, apărut în primă ediție (germană) la Suhrkamp Verlag din Frankfurt (1971) și reîntrouăzeci de ani mai târziu la lumea pentru care a fost scris. Noul Robinson neconvertibil la singurătate, Ilarie Langa ispășește o pedeapsă de 11 ani închisoare pentru vina de a-și fi ucis din milă mama bolnavă de cancer, vină complicată cu un imaginat delict politic și câteva încercări de evadare. De opt luni se află în celula celor ce urmează să fie eliberați și cum eliberarea întârzie să se producă rememorează și interpretează, analizează și probează anticipativ libertatea. Cu cât ea se lasă mai mult așteptată, cu atât posibilitățile eroului de a-și propaga memoria și anticipația se reduc, categoriile conștiinței se deteriorează și se instalează psihoza. Ca și Robinsonul din 1719 (cartea lui preferată), Langa nu-și poate consuma singurătatea. Pentru a-și porționa timpul în segmente măsurabile are nevoie, în lumea fără devonire a celuiilalt, de privirea continuă a Celuiilalt. Celălalt poate fi un simplu construct mental, cu dezavantajul că un astfel de dialog îmbracă imediat formele unei anchete. Eroul își convoacă Dumnezeu la interogatoriul, silindu-l să-și declare păcatele de la Pitești, pină cind pe acesta îl lasă nervii — „Te rog, te implor, îți cad în genunchi” și e pus la punct cu un „Tine-ți gura, doamne! Fil bărbat, nu fi român, ce dracu!” Langa poate fi la rindul lui convocat sub chipul lui Adam, care tocmai ajunsese la conștiința faptului că e gol, că e fatalmente sociabil — „Cine ți-a spus, spune, fiindcă noi știm totul (...) ba știi, pușcorule, știi, trebuie să știi — de la cine știi (...) ce anume știi, de la cine, de cind, în ce împrejurări ai aflat, cine mai era de față, cui i-ai mai spus că știi și ce i-ai spus că știi, cine mai era de față, cine a spus mai departe că știe, cui i-a spus, în ce împrejurare, ce i-a spus, cine mai era de față, spune, noi știm totul.” Dar Langa dispune și de un Vineri al lui, în persoana țiganului Guliman, care i se pare sansa reîntrouăcerii, certificatul sociabilității. Spre deo-

sebite de clasicul Robinson însă, în libertate, Langa cade prizonierul propriilor sale scenarii, exersate în stare captivă ca acomodare la normalitatea rivniță. Închisoarea se generalizează. Eroul trebuie să experimenteze „fascinația paralizantă a non-libertății”. Și exact ca în varianta lui Michel Tournier, *Vineri sau limburile Pacificului*, Vineri însuși îl trădează, pentru că Guliman, agentul de legătură între lumea socială — frecventată vara și lumea asocială — frecventată iarna, după orarul tuturor hoților, își pierde rațunea de existență. Autor și el de scenarii care întrețin speranțele deținuților, hoțul descoperă în chip dramatic verificarea practică a idealităților sale, în speță a celei prescurtate: costum negru — pantofi — cerere de grație, în situația cea mai puțin probabilă (femeia care într-adevăr își așteaptă bărbatul e nevasta călăului). Urmarea — Guliman se refugiază definitiv în asocial.

Distribuția rolurilor, terarhizările celuiilalt, inventarul experiențelor sint cele cunoscută din literatura de gen și recompu cu durități de expresie experiența arhetipală a claustrării — Goma ignoră sfatul propriului personaj, Guliman, de a-și striga suferințele, subumanul incredibil în pustie. Romanul, mai radical decât o lungă serie născută de permisiunea puterii de a prezenta și umbrele realității socialiste (staliniste), nu era de publicat între 1966 și 1971 în România. Fără a fi neapărat autobiografic și politic, el amenință nu numai prin defecerea puterii în fața instanței moralității publice tradiționale, ci mai ales prin denunțarea disponibilității omului, atât în ipostaza de agresor, cât și de agresat de a realiza proiectul acestei puteri. Adică tocmai ceea ce face din roman o carte de ficțiune.

R

EFUZUL nudității persistă și în planul construcției fictive, distorsionată în sensul cel mai modernist (și joycean) cu putință. Tocmai pentru că o distorsione (sufletească, morală) se traduce printr-o altă distorsione (de asamblare, de limbaj) predispuie la interpretări freudiste. Conceptul de roman-mămăligă pe care îl avansează Goma trebuie să recunoaștem că are un puternic iz național, dar pierde din neferocire momentul adecvat înscrării în linia romanului românesc modern. (*Ostinato*, scris prin anul '60 are în mod obiectiv o întârziere de 30 de ani). Mămăliga românească a lui Goma ar fi rostogolirea cite unui pon fără înțeles și fără rost la locul lui — el se poate extinde pină la proporțiile unui fragment — pentru că „de ce ar fi obligate cuvintele să semnifice pe loc ceva doar romanul nu e povestit ci zugrăvit ca la tablă”.

Cu *Ostinato*, Goma epuizează în literatura românească posibilitățile modernismului epic, ale cărui forme capătă în tortochieri luxuriant, barochiste. Va fi fiind și acesta unul din privilegiile literaturii române din ultima jumătate de

secol, destrămată ca instituție, cu direcții ciuntite, otrăvite și aminate, epuizându-și formulele, întorcându-se anarhic, ocrotind vegetația discursului modernist în plină eflorescență postmodernistă. Cartea lui Goma se apără din toate puterile, ba chiar se expune bănușii că ar da instrucțiuni de utilizare, că s-ar justifica drept carte de pușcărie: „avea dreptate Guliman: destui erau deținuții care, între patru pereți, își descoperiseră vocațiile de scriitori (...) cine dintre pușcăriași nu știa măcar cinci întâmplări din care se puteau face niște romane de-o mie de ori mai grozave decât alca, scriesele?”. Ideea operei deschise, neterminată, promițând mereu o continuare și încă nu prin intenția autorului, ci din întâmplare nu mai e nouă. În anul '60 ea a putut constitui însă fundamentul acestui roman; *ostinato* înseamnă tema de bază în muzică, mereu aceeași, peste care se înalță variațiunile. Langa e înfiorat de rezonanța golurilor, care, prin umplere fictivă îi satisfac sentimentul de coautorat. Textul se tot amestecă cu propriul său comentariu. Goma își pindeste cititorul, dejucându-i planurile cele mai solide. A povesti îi se pare o meteahnă, o comoditate, o neputință. Are aversiune față de drumul bătut al succesiunii cauză-efect, „semn de impotență” pro-custiană. Dar Camil Petrescu, citat prin aceeași aluzie culturală, rămâne foarte tradițional față de noua scriitură „simultaneizată”, comprimată a lui Goma. Dacă visul, ca să începă în depozitul limitat al memoriei e încalpat, „brichetat”, tot astfel literatura trebuie să renunțe la reepicizarea dicteului automat, să se transforme în „acord”. Rămâne la îndemna cititorului să desfășoare în narativă, „dacă chiar am nevoie de narativă...”, această pastilă de combinații. Numai că artistul nu mai flatează masele, în ciuda intențiilor, ci elitele, combinatorica lui Goma e prin definiție supra-elitistă, chiar ermetică. Cititorul are mai ales nevoie să știe care este suportul existențial al eroului, pe care acesta îl invocă atât de des sub numele de Tina, iubirea lui Langa, sensul supraviețuirii lui. Ceea ce ar fi nucleul epic central al romanului rămâne în suspensie. Tina ar putea fi Teodora, sora vitregă a lui Langa — „Tina, tu erai îmbrăcată în negru, parcă așa povestise povestitorul Guliman”, numai că, în aceeași frază se amestecă de fapt două discursuri (cu indicații de grafie): citatul „Tina, tu erai” și descrierea Teodora. Tot în negru și tot enigmatică e a doua ipostază a Tinei: deținuta de pe coridorul închisorii. Sub numele Tinei se ascunde cel mai probabil vecina de celulă, iubita ad-hoc a lui Langa — Dina Floru, dar în partea a doua a cărții aproape toate ipostazele feminine se reduc una la alta, de aceea poate că ne-am fi așteptat ca romanul să se încheie cu Tina, tu erai... În „sectorul” realist al cărții (parcă nici n-am mai numi-o roman, după atita devigorare epică) patronează țiganul Guliman a cărui furie verbală e greu de în-

știt la vreun alt personaj în literatura română. Lui Goma i-a reușit cel mai exploziv melanj cu putință, adăugând peste Joyce și Dostoievski vorbăria balcanică, Guliman e un fel de Bulă epicizat. Trece întâmplător pe la politici pentru că a strigat „la o orășmă din Obor” („uite așa aș vrea să mor” n.n.) „Păi ia să trăiască republicanii, / pină vine-Americanii”. Tot lui îi aparțin calambururile cu „poporuncitor” și „gura, că ț-aplicatura”, ca și reconsiderarea miturilor fundamentale „Astă-mi dores'mie, dulce Românie, țara mea dă ocne, țara mea dă ofuri, să mă-n-torc aici?! Ce-ai mai da din coada-aiă de ți s-ar plini rugăunuidac”. Epigramistul Moș Coetera nu îi e decit o replică palidă. Pe lângă virtuozități ca acestea se strecoară neîndeminări și dezarticulări gratuit-acumulative ale limbajului împins la ilizibilitate. Registrul cîntat — monoton acaparînd zeci de pagini, extinderea detaliului neintegrabilă la proporțiile unei luxuriant de amănunte dramatice, complicarea grafiei par sincronizate pentru a face textul inaccesibil. Ultima parte împinge regulile elementare ale contactului cu publicul la limita suportabilității. Orice fragment care pare a se încheia epic sau doar simbolic e scos din funcție cu un simplu „altfel ar fi trebuit”. Parcă ar fi urmat rețeta lui Belloc: „S-a întâmplat în iulie 1921, ba nu, dacă stau și mă gândesc, trebuie să se fi întâmplat în 1920, pentru că (aici spui motivul pentru care trebuie să se fi întâmplat în 1920). Dar nu, totuși era în 1921 (aici explici de ce în 1921), sau poate în 1922? Oricum, era în iulie, anul de fapt nu contează, importantă este luna”. E modelul genial prin care demonstrezi cititorului că ai irosit timpul intenționat și fără rost. Conflictul dintre codul pe care opera îl cere în chip obiectiv și codul artistic socialmente disponibil, post-modernist, abia dacă poate fi arbitrat. Goma a uitat, în ciuda avertismentelor propriului său personaj de fatalitatea celuiilalt. Și pentru a rămîne la Belloc: „Această carte este menită să aibă următoarea soartă: cei ce o vor lua în mînă n-o vor lăsa cu ușurință, iar cei ce au lăsat-o din mînă, n-o vor relua cu ușurință”.

Romanița Constantinescu

PREPELEAC

Pavor nocturnus

B

ĂTRINA venea încet de departe, de la celălalt capăt al coridorului, și de la mare distanță întrebă grăbită cit este ceasul. Era seara, spre opt. Am zis, am strigat opt fără cinci, — abea o zăream, nu-i vedeam decit silueta. Ședeam în pragul ușii, trăgînd cu ochiul la televizorul comun instalat într-o rezervă dezafectată. Înăuntru, secole înghesuite. Și, să mă lerte Domnul, bătrînețea nu prea miroase bine. Și, cum ședeam eu proptit de canalul ușii deschise ca să am aer, continuam să o urmăresc pe femeia aceea ncrăbdătoare ce străbătea culoarul lung-lung, scurfind treptat distanța pas cu pas și care aici, — unde nu mai era timp, — dădea timpului atita importanță... Ea s-a oprit și a mai întrebă încă o dată ce oră era, și m-am uitat din nou la ceas și am spus cu pedanterie opt fără trei minute. Punîndu-se iar în mișcare, mai înaintase ceva, și, în cete din urmă, l-am deslușit fața, albă, suptă, vioaie însă, cu aerul euforic ce-l pune pe chipul uman o senectute avansată. Apoi iar se oprit cerînd să i se dea ora, și-atunci, fără să mă mai uit la ceas, am zis e opt, stimată doamnă, fără vreun minut.

Era prin februarie. Bătrîna mai merse tîrșindu-și picioarele și de astă-

dată, fără a se mai opri, trecînd și privindu-mă cu luminoasa urmăire a senilității, repetă găgălnic: OPT, doar OPT?... MARE-I NOAPTEA, MAICĂ, MURIM PINĂ LA ZIUĂ!... și se îndreptă spre celălalt capăt al coridorului.

Întîi am ris. Părea o glumă, și am ris. Pe urmă ceva mă făcu să mă înflor... În lăcașurile unde oamenii își îngrijesc sănătatea, persoanele în vîrstă mai ales înfruntă anevoie cădereșii, apoi așezarea implacabilă a nopții, care iarna ia proporțiile lumii de dincolo, dacă aceasta poate avea vreă proporție. Ziua te mai iei cu vorba. Noaptea însă...

PACIENTUL Aghiuiță a chiorit. De cite văzu, făcu bătătură la ochi. Cata-ractă, sau albeață, cum zic țărăni. În iad e o clinică specială pentru mari Drăcimii. Demonul sanitar, felcerul Asmodeu, le scoate cu un clește de fierărie ochiul, îl stoarce bine, îl scutură de zgura, de cenușa strînsă înăuntru, p-ormă bagă în punga ochiului un diamant și-l montează în orbita teribilă. Cu piatra prețioasă însă nu poți vedea decit în empreul de jos, unde se lucează la infra-roșu. Așa că dacă ai treburi pe sus, deasupra, sub soarele dumnezeiesc, trebuie să te su-

pui operației specialiștilor oftalmologi pămînteni. E ce-și dorește și Aghiuiță, drac bătrîn, internat la Geriatria de la Otopeni.

Stăm lungii amîndoi în paturile paralele și discutăm. Ce mai e pe Dede-subt?... Păi, zice Aghiuiță, cum știi, și noi suntem în tranziție, stringem pe ascuns legăturile. Junii noștri intrară și ei în dizidență. Au încheiat pe pest o înțelegere cu unii sînti din ral. Avem relații și-n ral. Fiindcă și-acolo se mișcă ceva, e complicat să vă explic. În orice caz, Șefu e supărat. Pe junii ăștia de la externe, trimiși cu treburi la suprafață, să judece, să negocieze contracte și să raporteze, l-a stricat politologia terestră care întrece orice am fi în stare să născocim, noi, „dogmaticii”, hm! responsabil cu temperatura cazanelor și a caznelor, în general. Cînd se întorc din călătoria lor, vin cu valizele încărcate de ziare subversive, de reviste de tot felul... și nu chestii de-astea cum am văzut eu pe la Dvs. ...Prostituția... Sexul de zi cu zi... Eros și Eurasia... W.C.,... pe care drăcușorii noștri mai mici le devoră, aflînd rele ce nici nu le-ar fi trecut prin cap vreodată... Agenții noștri voiajori mai aduc în valizele lor — și de-asta-i Șefu supărat — L'Osservatore Romano, La Croix, L'Islame vainora, Buletinul Patriarhiei, Revista Culturii Mozale, Surisul lui Buda... și altele și altele, instrumentele demagogiei divine. Au fost prinși unii Paznicii importanți de cazane complet absorbiți de o asemenea literatură și neglijînd producția. Focul pedepsitor, a cărui temperatură scădea vertiginos. Unul cufundat în L' Osservatore Romano lăsase cazanul să se răcească de tot...

STĂM pe culoar și fumăm. Aghiuiță trage cu sete dintr-o Carpați; rația adusă din infern. Are emoții. S-a informat, cunoaște doctorul. Ce-l neliniștește pe el, e că este prea bun la tentații, își dau bătăle de cap. L-a văzut cum umblă la ochii bătrînilor, și știi cum sunt amărății ăștia, ce pisălogi, ce enervanți. Prea blajin, — zice Aghiuiță, din punctul lui de vedere drăcesc, — prea atent... prea stăpînit, și milos, dom'le, milos, și cum le vorbește el așa, încet, frumos, liniștit, și-l mai cheamă și... (și se bătău repede peste gură) Cristian... Cristian Moraru. Bătrîniș parcă ar fi toți bunicii lui și bătrînele, bunice. Pă unu l-am auzit zicînd: îi dai o gloarsă de ochi rugînit, și-ți face din el o bijuterie. Îi știi? Nu-l știi?... E un tinăr volnic, înalt, aparent moale, bălăor; dacă n-ar trage din lulea, ai zice că e Arhanghelul Mihăiță, pe care-l cunosc personal, am făcut împreună armata. Și nici măcar n-are o clinică, aici, la Otopeni... parcă la Otopeni suntem?... La Otopeni! O face așa...

PĂI să mergem la culcare, mine-1 o zi gră. Și-n clipa aceea, o auzirăm; bătrîna revenea în forță. Cit e ceasul? întrebă ea tare, de departe, tocmai din celălalt capăt al coridorului. Strigai: e miezul nopții și cinci minute! Ciiiit? Ori n-auzea, ori îi plăcea prea mult să audă. Am plusat un minut. Stăteam cu ochii pe ceas, ca la un film, să fiu exact, cu timpul nu te joci. Și-atunci mărșăluțoarea zise ce mai zisesse cu patru ceasuri în urmă, cum că noaptea ar fi mare și că pină s-ar lumina de ziuă...

Constantin Toiu

Prozatorii și martiriul general

POVESTEA vieții activistului Titu Liviu Munteanu se consumă într-o lume zbatându-se între anormalitate și tinjirea confuză și dureroasă după normalitate, în care ritmul și deprinderile sociale își sugerează niște organisme adaptându-se unor funcții cu totul noi, modificându-se până la identificarea monstruoasă cu aceste funcții. Experimentul realizării omului nou, anormal, a eșuat. Efectele vădindu-se însă pe alocuri ireversibile, în ultimii doi ani s-a simțit o nevoie acută de analizare, departe încă de a se fi domolit.

Lipsit de vocația oportunistului și de ambiția dornicului de parvenire, personajul central al *Martiriului parțial* (nepotrivit titlu pentru un roman, și totuși cuprinzând în întregime miza acestuia) e călăuzit de un har al mediocrității izvorit firesc dintr-un viguros instinct al supraviețuirii. El se integrează și se adaptează din mers, conform unei expresii în vogă. Deși uneori încercat de slăbiciuni, de sfiala de a călca pe cadavre în toată această bătaie în marș, destinul îl se desfășoară uniform, sub semnul întâmplării și al inconștienței ispășiri. Un șir de întâmplări par să-i pună viața pe alt făgaș. În tranzit în Gara de Nord către satul său natal din Moldova, după terminarea armatei în 1946, întâlnește un consătean stabilit în București, scapă foaia de drum în jghebul pisoarului din gară, iar reprimarea impulsului de a o recupera pare să-i pecetluiească soarta; muncitor la Atelierele Grivitei, propagandist, ziarist lipsit de o minimă pricepere contribuind la întărirea colectivului redacției „Secera și ciocanul”, își trăiește apogeul prin ocuparea postului de consilier, în fapt ordonanță a activistului de rangul unui Radion Cociuba. Este dat la muncă de jos, ca șef de serviciu într-un institut, când se descoperă o neregulă în dosarul celei pe care tocmai a luat-o de soție: studenta la medicină Aurelia are un tată arestat, și dă curs permisiunii de a-l vizita. Când vremurile și oamenii se

mai schimbă, prin anii '60, Titu Liviu aspiră îndreptățit la funcțiile de director și secretar de partid al institutului. Evenimentele primăverii de la Praga îl prind într-o excursie automobilistică alături de soția sa, deviată prin Austria de frământările prevestind mari schimbări. Nereușind să-și convingă soțul să ceară azil politic, Aurelia refuză să-l mai urmeze la întoarcerea în țară. E prea târziu pentru el ca să mai dea curs întâmplării pe care de-a-ia răsturna destinul. Marșul de aberații ce l-au desăvârșit formata, de-acum pe jumătate conștient de ele, Titu Liviu se întoarce singur să-și lăsașcă partea sa de martiriu.

Prin realismul obiectiv practicat și printr-o construcție remarcabilă, Gabriel Gafița izbotește o curgere filmică a narațiunii, care pare să aibă efectul unui lubrifiant înlesnind lectura și susținând ritmul scriiturii fără a eroda substanța specifică prozei. Acțiunea, geografie și frescă totodată, se perurge cu sufletul la gură, ca un bun roman politic.

Gabriel Gafița excelență în portretele sale de activist de toate rangurile. Totă un pasaj care demonstrează cu prisosință această calitate: „Cociuba e un bivoli de bărbat care umple în mod provocator un fotoliu întreg, în soala vroomii când majoritatea oamenilor arată dăbănci și scoficiați, cu pantalonii strâmși de o curcă mai mult să nu cadă”. Ines mai ales prin diferitele dialecte ale limbajului de lemn, grevate de regionalisme și calomnii, de ticuri ale ignoranței, și prin reacții de comportament bine conduse de autor, se încheie această gamă întinsă de tentații din ambele generații: există o diferență sesizabilă între cei de la începutul anilor cincizeci și cei în curs de formare către sfârșitul anilor șizeci, accentuata atât în treburile.

Gabriel Gafița plătește, bineînțeles, tribut condițiilor nefavorabile creației din regimul comunist, la care se adaugă limitele realismului său obiectiv și se scade tehnica ingenuă și precădă a construcției epice (secvențe scurte din timpuri diferite ai acțiunii, amalgamate într-o dezordine aparentă, păstrând în fapt o ordine strictă a sensurilor epice încadra-

te într-o economie perfectă a cărții). Așa se face că de la un punct încolo substanța cinematografică a scriiturii începe să se dizintegreze, nereușind să spună mai mult decât niște indicații scenice dintre care lipsește tocmai spectacolul. Ori-cât de completă și perfectă ar fi această tentativă de punere în scenă, inevitabil te simți golul unde ar fi trebuit să se afle decorul și actorii, acel spațiu al literaturii care este așteptată să se producă — și nu se produce — revelația. Iată spre exemplificare scena de numai două pagini a tentativei de viol, săvârșite de un șofer asupra Aureliei în timpul năvălirii spre România, care se desfășoară sugestiv din punct de vedere filmic: totuși, până la cel mai neînsemnat gest, se însere sistematic într-o estetică a imaginii, și chiar și schimbul de replici n-are nimic netese, și totuși scena se surpă pe jumătate în momentul când fotografele sunt traduse în cuvinte de roman. Rețeaua o parte din stridențe: „...oprește curind după colțul pădurii celei rare de simpie și încearcă să o violeze în cabină” (încercarea de literaturizare prin pădurea cea rară de simpie nu face decât să compromită fraza care conține și un titlu de articol de senzație: încercarea sau tentativa de viol în cabină). „Însă tinărul șofer e prea înfierbîntat și probabil că nu-l atrage perspectiva unei fugi și a unei urmăririi tocmai în clipa aceea, căci o plesnăie năprasnic pe Aurelia peste față...” (exprimarea este din nou prea explicită chiar și pentru un reportaj: doar în dosarul penal își au locul viza și meseria violatorului în timpul descrierii faptelor, literatura recurge la alte soluții când vine în atingerea cu mecanismul delicat al unor asemenea scene, mai ales că trei fraze mai sus, cântorul este pe deplin edificat asupra locului unde se petrece scena și asupra identității protagonistilor; perspectiva unei fugi și unei urmăriri ar fi fost mai acceptabilă sau cel puțin gîndul la o fugă și o urmărire — perspectivele nu se simt prea bine în capul unui violator, mai cu seamă cînd acesta-i în acțiune; plesnirea năprasnică sună de asemenea rău; nu știu dacă trebuie neapărat s-o experimentezi pentru a sesiza nuanța, dar e

sigur că doar lovitura peste față poate fi năprasnică, plesnirea situându-se la un grad de intensitate inferior; ea presupune palma netransformată în pumn și face plici sau pleose, sonorități cărora li se potrivește adjectivării mai atenuante). „În mod ciudat, tot tinărul șofer este cel care o smulge din paralizia de câteva secunde...” (bineînțeles că un viol presupune tot felul de aspecte ciudate, nefirești, senzaționale; dar, etichetându-le, autorul nu face decât să le diminueze impactul, iar pagina se sufocă de aparițiile atât de dese ale tinărului șofer). „De a doua zi începe invariabil să umble îmbrăcată în pantaloni” (invariabil este hărâzit, poate, preocupărilor cit de cit mai elevate decât umblatul în pantaloni; oricum, a umbla invariabil îmbrăcat în pantaloni ține mai puțin de un stil anume și mai mult de opacitate stilistică).

Ca un revers al scânderilor care intenționat le-am acceptat mai mult decât ar fi meritat, ceea ce se vede de foarte aproape drept limită stilistică a autorului sprijină cum nu se poate mai bine ansamblul, adică un roman notabil printre aparițiile ultimilor doi ani. Că nu-s prea multe vorbe mari de spus despre aceste apariții, mai încerc o dată să explic prin cuvintele unui parlamentar: Comunismul a transformat România într-o țară în care toată lumea e nefericită, și guvernantii, și guvernanzii... E un adevăr bine pus în evidență în cartea lui Gabriel Gafița, chiar dacă pe lângă el răzbate partea de martiriu și nefericire pe care comunismul a rezervat-o romanțierilor.

Radu Aldulescu

Gabriel Gafița, *Martiriul parțial*, București, Editura Cartea Românească, 1991

PE MĂSURĂ ce Virgil Duda și-a publicat cele zece volume (nuvele și romane), criticii au căzut de acord că avem de-a face cu un prozator matur și original, cu desăvârșire stăpîn pe formula sa literară proprie, un foarte interesant reprezentant al generației sale. Acesta este scriitorul care în 1988 sosea în Israel, părăsind definitiv țara. Unul dintre mulți (prea mulți) alții nevoiți să o facă; la fel ca ei, după îndelungi suferințe și cu conștiința unui abandon. Prima sa întreprindere — după aflarea unui „centru de absorbție” în Ierusalim — este de a aproxima o ordine, un contur rațional în iraționalul imaginilor — coșmaruri păstrate din epoca de aur. Ca scriitor, primul (singurul) lui ajutor este cuvîntul, manifestarea verbală, fie ea nalvă (cu entuziasmul post '89), amară sau furlioasă. *România, sfîrșit de decembrie* nu a fost la început o carte, ci răfuiala personală a unui om cu propriile sale amintiri chinu-toare. „În primul rînd eu însumi rămîneam să mă lămuresc în privința celor întîmplate în țara unde mă născusem”. În ceea

ce-l privește, scriitorul găsește răspunsuri pentru întrebările sale (uneori cu emoționantă generozitate, alteori prin punerea în autentic registru literar), dar la întrebări atât de dure (cum a fost posibil să se ajungă la asta? cum suportăm? nu ne revoltăm? nu reacționăm/reacționăm de loc?) rezolvarea depinde totuși de cel care și le pune. Aici stă, de altfel, ineditul cărții: ea se adresează în același timp unor tipuri de cititori foarte diferiți. Nouă, cei pentru care evenimentele povestite sînt doar variante personale ale unui adevăr comun — un fel de îndrjite memorii colective ale „mitologiei terorii”, ceilalți cititori sînt simpli outsiders, detașați comentatori ai mersului istoriei lumii. Și tot aici găsim dubla miză a cărții: să le explice și să se implice.

Ambelor demersuri li se potrivește un singur atribut (nu tocmai la îndemina oricui, de altfel): convingător. Virgil Duda nu oferă argumente extreme și spectaculoase (închisorile comuniste, exterminările, cultul personalității ca sufocare a personalității unui popor), ci date „banale”, concrete, dar accesibile fiecăruia dintre noi.

Cad cîțiva fulgi inocenți de zăpadă și se blochează trenurile. O noapte întregă de așteptare într-o gară — refugiu într-un război al tensiunii nervoase și al revoltei împotriva neputinței revoltei. Întreruperi de curent. Bișniță cu apă caldă (!). Antisemitismul slujbaşului mărunț cînd își injură șeful care i-a domolit ambițiile politice („Mama lui de jidan”). Referendumul pentru reducerea cu 5 la sută a cheltuielilor pentru înarmare. („Nimeni nu mai știe exact la ce se referă acel fatidic 5 la sută. E o reducere de salariu, un spor la impozite? Nimeni nu observă afișele care umpleau orașul. Dacă erai atent (ori turist), văzînd pereții cum gem de „fluturași” publicitari, aveai impresia falsă că: ori unii se împotrivesc păcii, ori alții nu se hotărăsc pentru cine să voteze, inclînînd spre înarmări suplimentare și, deci, trebuie convinși cu orice chip să renunțe la intențiile războinice. Ori își închipuie că pacea se poate obține și fără votul

lor”). Accesia este mitologia terorii: decupaje din trecuta (parțială) prezență noastră viață cotidiană, întâmplări minore (majori, dar ucidem, incontestabile. Punctul de vedere al scriitorului nu este cel al dizidentului, al refuzatului politic, ci al intelectualului cu limite în răbdare, care o dată țese din țară, reacționează în termeni similari cu Lucian Raicu (fratele lui Virgil Duda): „N-am rămas. Pur și simplu, n-am fost în stare să mă întorc”.

După reflecția traseului printre jaloarele „visului de aur al amănirii” întrebările revin. De data asta la persoana a doua, cu araganta neînțelegerii, cu pretenția explicațiilor obiective, cu analize de comparații istorice (comunismul și ideologia lui, Inchiziția și creștinismul, Stalin și Hitler, Kim Ir Sen și Marcos). Dacă pînă acum răspunsurile au fost mai curînd sub forma impunerii unei necesități de a răspunde (la nivelul fiecărui individ, ceea ce ar presupune găsirea unei explicații personale, varianta fiecărui de apărare), celorlalți le trebuie enunțuri concrete și mai ales coerente: „Defecțele decurg din calități și viceversa. Nimeni nu e doar rău, ori doar bun, există o dialectică a contrariilor. Nimeni n-are dreptul să blameze un popor întreg care suferă, numai pentru că suferă”. Teoretizări generoase, cu care Virgil Duda nu rezolvă problema decât într-un cod literar. În capitolul introductiv scriitorul se plîngea de dificultatea adoptării unui ton adecvat („ba pretînd detașare, ba refuz”). Ciudat e că tocmai în pasajele teoretico-explicative devine cu adevărat detașat: îngăduința și bunăvoința bat la ochi. În căutarea motivațiilor, ajungem pînă la urmă la oameni, la indivizi. Aici ne oferă Virgil Duda o galerie de portrete care alungă reticențele, iar după expunerea lor explicațiile sînt evidente. „Fricosul solid, așezat demn, la acesta teama este gîndită pînă la capăt, organizată de jos pînă sus și, cînd îl asculți pe posesorul ei, te bîntuie gîndul că frica este singura formă de seriozitate, de bun simț și de bun gust”. „Curajosul de circumstanță”, cel care se lecuieste de

frica, organizînd acțiuni îndrăznețe, ce nu pun în pericol nimic și pe nimeni, cu atît mai puțin pe el însuși”. „Dezabuzatul, acela care înțelege totul și pactizează cu destul cinism”, „insul mijlociu” (nici fricos, nici curajos și pornit împotriva fricosilor ori curajosilor). Dar campionul acestor personaje este simpaticul și inteligentul securist de clasă, cel care injură guvernul, spune bancuri politice și mărturisește că-i e lehamite de lașitatea poporului român în timp ce arestează manifestanții de la Brașov („Așa se cucerește libertatea?! Au fugit ca niște iepuri cu toții, îndată ce au apărut mașinile noastre. **abia am apucat să filmăm**; nici un glonte, mai mare rușinea și jena”).

Procesul de conștiință scoate tot mai mult la iveală o întrebare păstrată permanent în subsidiar: „care sînt dizidenții admirabili?”. Răspunsul lui Virgil Duda — să-l numim frumos — este deghizarea cu instrumentarul firescului a unei înțelepciuni filosofice antice: cei care „se luptă din răsputeri pentru a-și păstra (intelectual vorbind) ființa intactă și a se împotrivi, clipă de clipă, alterării valorilor morale și relațiilor autentice umane”. În felul acesta cartea rezolvă întrebarea cu două fețe — găsindu-l sursa univocă — și admirabilul răspuns pune lucrurile (chiar brusc, la drept vorbind) într-o admirabilă armonie. Un asemenea final ar fi corespuns și dilemei inițiale (poate fi ordonat un coșmar, există forța de a-l recapitula pentru a descoperi elementele lui cheie?). Din păcate (pentru structura literară a cărții) el este devansat de evenimentele (decembrie '89) și reformulat în termeni declarati entuziaști. Coșmarul este înlocuit cu un vis al normalității. Cel puțin două detalii sînt remarcabile în acest final adăugat: descrierea pe o pagină a revoluției ca potpuriu cinematografic și ambiguitatea ultimei propoziții: „Oamenii au nevoie de visuri!” spunea însuși tovarășul Lenin”.

Andreea Deciu

Romanul românesc în interviuri

DOI exegeți dăruți cu talent și putere de muncă, dl. Aurel Sasu și dna Mariana Vartic, au pornit la sfârșitul anului 1983, într-o efectivă călătorie aventuroasă. Să realizeze, într-o ediție corporală, o imagine-tablou despre romanul românesc, așa cum apare în proiecția autorilor, îndemnați la mărturisiri de intervieveri. Cel de al treilea pasager al acestei cutezătoare ambarcațiuni a fost semnatarul acestei cronici care, în calitate de responsabil al redacției de istorie literară de la Ed. Minerva, le-am acceptat bucuroși propunerea, i-am îndemnat să nu demobilizeze, vechind, din editură, ca redactor, ca materia, odată primită, să gliseze prin toate arcanele cenzurii, învingându-le. Ar fi interesant de povestit, odată, cite tipuri de observații cenzoriale a întâmpinat această ediție, cite au fost învinse și cite nu. Important este însă faptul că, astăzi, de abia la începutul lui 1992, ediția a fost încheiată prin apariția celui de al patrulea volum (ca și celelalte, în două părți — citește cărți — distincte). Le port acestor editori, din momentul când ne-au înfățișat proiectul, mare stimă și recunoștință. Pentru că într-o vreme când colegii ai lor de generație sau alții mai tineri (chiar angajați în calitate de cercetători la institute de istorie literară) se cheltuiau sau s-au cheltuit în articole și studii fără finalitate (leafa, oricum, curge), dl. Aurel Sasu și dna Mariana Vartic au înțeles să-și facă, într-adevăr, datoria de exegeți. Au consultat, pentru depistarea interviurilor, aproape 500 (cinci sute!) de periodice. Au transcris, din periodice, interviurile care-i interesau, pe celelalte le-au reținut pentru bibliografie, au colajonat din nou textele, le-au dactilografiat, le-au verificat cu cele apărute în volume, stabilind intervențiile prelucrătoare și folosul, au alcătuit, bibliografic, lista romanelor — în ordinea anilor de apariție — au făcut obositoare lecturi ale corecturilor, au alcătuit interminabile pagini de indice de nume și de titluri de romane. Și în toată această muncă de rob au investit conștiințozitate, rigoare dusă până în pinzele albe și abnegație de benedictin. Cine se mai înhamă, astăzi ca și mai ieri, la astfel de munci (în înțeles de osindă), la noi, unde chiar marile biblioteci sînt lipsite de bibliografii ale periodicelor și de minimala aparatură (xeroxuri)? Întrebarea e, desigur, retorică. Și, de aceea, o spun încă o dată, le port acestor exegeți înfinită stimă, admirație și profundă recunoștință. Cum să nu le fi stimulat și protegut efortul, angajându-mă, alături de ei, ca un al

Romanul românesc în interviuri. Vol. IV. Partea I și partea a II-a. Ediție de Aurel Sasu și Mariana Vartic. Editura Minerva, 1991.

MARIENPLATZ

treilea Don Quijote, să le asigur publicarea ediției? Ceea ce au înfăptuit este un instrument de lucru inestimabil ca valoare, ce nu va putea fi, niciodată, îndeajuns elogiât.

Nu împărtășesc opinia editorilor (din „Argumentul” la vol. I) că monumentalitatea lor ediție e o panoramă a genului. Aceasta și pentru faptul că se observă, adesea, un dezechilibru între numărul interviurilor la un roman (sau chiar la un romancier) și valoarea estetică a romanelor. Romancierii de valoare mediana sau chiar mediocri se lăfaie, împănăți în autoadmirație, în timp ce alții, importanți, au „o cotă de participare” mai modestă. Editorii s-au lăsat cucerțiți de locvacitatea unor romancierii și de priza lor la diferite gazete, care „nu-i uitau” ori de cite ori — de multe ori — produceau un nou roman. O selecție a acestor interviuri — și după criteriul valorii unor romane — ar fi fost mult utilă. Poate însă că această amalgamare e inevitabilă și, astăzi, spune multe despre audiența de o clipă a romancierilor într-o epocă dată. Ca fenomen de sociologie a literaturii e, negreșit, interesant și grător. Și, aș adăuga imediat, orice cercetare viitoare de sociologie a romanului românesc va avea, în general, în această ediție, un important instrument de lucru, oferindu-i multe teme de reflecție. Evoluția genului românesc, mentalitatea autorilor (chiar cei mai insignifianți), receptarea unor romane în epocă (și încă alți parametri) pot fi excelent studiați prin intermediul ediției dlui Aurel Sasu și a dnei Mariana Vartic. Evident, editorii s-au supus obiectului, adunând interviurile din momentul când presa noastră, modernizându-se, a început să le facă loc. Nu, fi-rește, mărturisirilor unor scriitori despre arta lor. Ci interviurilor ca atare. Și ele se produc de abia târziu, după primul război mondial. Cel dintâi, în ordine cronologică, e lui Al. Cazanban în ianuarie 1921 (în *Adevărul literar și artistic*) iar al doilea, lui Rebreanu, de abia în martie 1923. Cu siguranță însă că scriitorul cel mai bătrîn care a mai apucat să fie interviuat ca romancier, e nimeni altul decît Slavici. E interesant de reținut ce opinie are despre roman, în 1929, un scriitor care traversase câteva importante epoci literare (junimismul, sămănătorismul, poporanismul), în toate ocupînd locuri proeminente. Întrebat de tînărul pe atunci Ioan Massoff ce părere are despre mișcarea literară postbelică bătrînul Slavici (avea 77 de ani și era în penultimul său an de viață) răspunde că „de la Eminescu, Caragiale, Vlahuță, Delavrancea și Zamfirescu încoace nu ne aflăm în «curbă suitoare», ci în cea coborîtoare. Și aceasta nu numai pentru că scriitorii noștri mai tineri nu duc mai departe lucrarea pornită de înaintașii lor, ci și pentru că s-a pierdut cultul formei la care Junimea ținea atît de mult. Nota caracteristică de dezvoltare a fazei prin care trecem e goana mare, deci graba, ușurința, superficialitatea — în toate privințele — îndeosebi în ceea ce privește lucrarea literară”. Să fie aici numai corență de gust, imposibilitatea adaptării la noua mișcare literară sau necunoașterea ei? Întrebat despre Chira Chiralina o lui Panait Istrati, răspunde că nu-i place lumea aceluia roman dar e încântat de stil. Și apoi această deconcertantă opinie: „În privința aceasta, Ion al dlui Liviu Rebreanu e mai dezbrăcat, mai fără perdea decît Chira Chiralina, care, foarte adeseori, ne reamintește — ca fel de a povesti — poveștile orientale, *O mie și una de nopți*”. Cam aceleași opinii expunea un an mai târziu, cu cinci luni înainte de a muri. Bătrînul prozator nu și-a putut depăși mentalitatea. Ciudat e că alt mare ardelean, Rebreanu, cel ce avea să năruie viziunea sămănătoristă prin *Ion* (1920), inaugurînd o nouă perioadă în fizionomia prozei sociale, nu a fost interviuat la apariția marelui său roman. Primul interviu despre un roman l-a tot Ioan Massoff (un pionier al acestui gen la noi), de abia în 1924, la apariția lui Adam și Eva. Sigur că apoi, scriitorul a evocat felul cum a scris *Ion*, într-o celebră conferință la Seminarul de literatură al lui D. Caracostea (ceva din acest scenariu apare și în interviul

acordat lui Massoff). Să reținem de aici, dincolo de măturisirea că nu-l interesează scolile literare sau cenaclurile, această declarație de principii: „Artă înseamnă creațiune de oameni adevărați și de viață reală. Nu atît meșteșugul stilistic, cît mai ales pulsația vieții interesează... Pe cînd Dumnezeu creează și ființe inferioare, și totuși trăiesc — artistul trebuie să creeze artă adevărată, trebuie să atingă perfecțiunea. Nu înțeleg numaidecît ca opera de artă să fie morală, dar ea trebuie să aibă ceva uman”. Să mai amintesc două constatări, din 1926, ale scriitorului. Prima privește modificarea fizionomiei prozei: „Tendința spre roman a ucis nuvela. Nu mai vreau nimeni să scrie nuvele, toți încep de la roman”. Și o alta optimistă: „Publicul cititor este și el destul de numeros, altfel nu s-ar scrie. Peste două decenii, cînd se va face legătura completă cu tînturile noi, vom avea cea mai înfloritoare literatură — scriitorul bun va putea trăi fără grijă numai din scrisul lui”. Acest pronostic nu se va materializa decît în parte. Deși romanele sale se bucurau de mare audiență (*Ion* a avut parte de șase reeditări în timpul vieții autorului, *Pădurea spinuzărilor*, de opt ediții, *Adam și Eva* cinci ediții, *Răscoală de patru ediții*, *Ciuleandra*, șase ediții etc.: și o ediție dintr-o carte a lui Rebreanu avea 5000 exemplare) marele scriitor n-a putut trăi, la adăpost de griji, numai de pe urma scrisului său artistic. Ca o contrapondere la pronosticul optimist al lui Rebreanu, iată unul, să-i spun, înțecat-realist al lui Camil Petrescu din 1932: „Artistul n-are nevoie să fie înțeles de cei care-l înconjoară. El are nevoie însă de mari mijloace materiale ca să se realizeze. Acum, cînd sînt în pragul bătrîneții (scriitorul n-avea decît 37 de ani, n.m.) înțeleg că mi-am zădărnicit posibilitățile de artă pentru că nu m-am îngrijit de condițiile materiale ale năzuinței mele... Scriitorii săraci nu trăiesc mult iar geniali sînt numai scriitorii care trec de cincizeci de ani. Ai nevoie de «înțeleger» numai într-atît întrucît cei care «le înțeleg» îți înlesnesc truda. Ce nevoie am de admirația unui ministru român imbecil și meschin?” Cit despre relația tradiție-modernitate, are opinii tranșante: „Nu sînt un modernist, cu atît mai puțin ceea ce se numeste un tradiționalist. «Tradiția» e un cuvînt fără sens, dacă nu cumva are sensul de podoabă de cadavru. Cultura e, cum am spus, o continuă descătușare. Spiritul creează forme noi care, odată create, ca plumbul căzut în apă, devin forme moarte. Existența e o continuă devenire, o continuă luptă cu ceea ce e fix”.

Interesantă e mărturisirea Hortensiei Papadat-Bengescu (din 1926) care se străduia să depășească formula narativ-nij lirice de tip subiectiv. Lovinescu l-a reproșat că primul roman din ciclul Hallipa (*Pecioare despletite*, 1926) ar fi încă un vestigiu de subiectivism din prima ei vîrstă creatoare. „Am căutat să obțin formula obiectivismului absolut în *Concert din muzică de Bach*, lăstînd octinerea și personajele să-și facă singure jocul și m-am ostenit ca și stilul să fie cel convenit acestei forme”. Total opusă e opinia lui Sadoveanu care, cînd apare în scenă ca interviuat (1926), era un mare senior care abia accepta să se lase interogat: „Cred că unul din caracterele dominante ale romanului nostru, ca și ale întregii noastre literaturi, ar putea fi lirismul. Este mult lirism de calitate fină în natura poporului nostru. Numai la noi s-o putut crea *Miorița*, baladă lirică (Două noțiuni care aproape se exclud)”. Și, apoi, brusc, contrazicîndu-se și parcă amărit: „Nu vîd însă preocuparea socială în romanul românesc. Nu vîd preocupări sociale și umonitare la scriitorii noștri, afară de prea puține excepții. De altmînteri, cum pot fi scriitorii astfel într-o societate indiferentă și sceptică cum e a noastră?”

AM ales cîteva esantioane din mărturisirile unor mari romancierii. Și, cum se vede, ale vîdesc un dialog, adesea polemic, între convingeri și opțiuni. Ediția are însă parte, cum spuneam, și de locva-

citatea unor romancierii la modă (efemeră cum îi e destinul) care glosoază la nesfîrșire despre ei și despre alții. După ce îi citești, sufocat pînă la dezgustare, te cuprinde sila și decizia să nu dai niciunul interviuri. Iată-l pe generalul C. Monolache, autor al unor ilizibile romane (*Sfînta dreptate*, *Catrinel* etc.), sămănătorist rătăcînt în deceniile interbelice, înverșunîndu-se — în 1937 — împotriva „modernismului... filtrat de arghizianism”, care „a tulburat... liniștea tinerilor lipsiți de personalități și, să recunoaștem, de talent”. Ba chiar ridicîndu-se împotriva „civilizației și a citadinismului și cit rău real împrăstie această îndepărtare de natură, de țarină și de aer”. Sau pe Mihail Drumeș, tocmai în 1971, repezîndu-se strepezit în critica literară care nu i-o apreciat romanele: „Critica este ca Polonius «Vezi colea un nor?»», îi zice Hamlet, «Da, vîd», dar în realitate nu vede nimic... Ce înadrență... Nici nu era de conceput altfel. *Invitație la vals* a avut treizeci și patru de ediții, *Scrisoare de dragoste* — douăzeci și patru, *Cazul Magheru* — șaptesprezece. Cum să mă iubească cineva, în afară de public?” Și, de atunci, acest făcător de romane minore continuă să fie publicat, scrierile sale fiind acum retipărite, ca izvor de cîstig, de pletora editorilor privați în dauna bunului gust și chiar a bunului simț. Critica literară e, într-adevăr, neputincioasă față de literatura de consum. Care proliferază, peste tot, cîinc și dezmatat.

Sfîtulesc, nu numai pe romancierii și criticii, să citească această ediție care adună interviurile romancierilor români. E cu totul instructivă, incitantă și deconcertantă. Iar acești doi mari editori care sînt dl. Aurel Sasu și dna Mariana Vartic mai ou gata, pentru a fi publicate, interviurile cu poetii și dramaturgii. Se va găsi o editură care dispunînd de resurse financiare, le va publica celelalte două ediții, atît de necesare ca instrumente de referință?

Festivalul „Lucian Blaga”

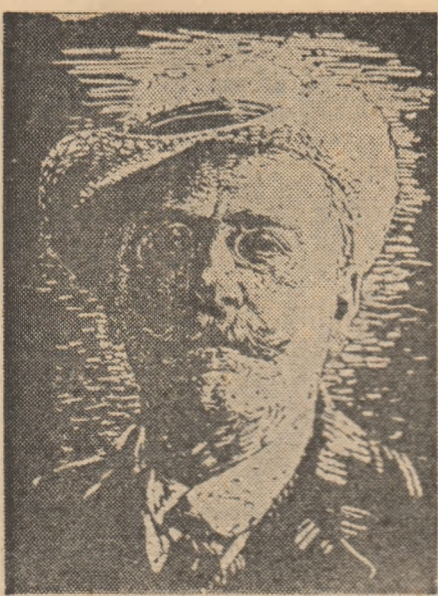
● Festivalul „Lucian Blaga” se desfășoară în perioada 6-9 mai 1992.

Concursul de creație literară se adresează tuturor creatorilor nemembri ai Uniunii Scriitorilor. Poeziile, dactilografiate în 2 exemplare, vor fi trimise pînă la 21 aprilie 1992, pe adresa Casa de cultură Sebeș, B-dul M. Viteazul, nr. 42, cu mențiunea „Pentru concursul de poezie „Lucian Blaga”, și vor purta un motto, care va fi trecut și pe un plic ce va conține date despre autor.

Concursul de interpretare este deschis artiștilor profesioniști care se pot prezenta cu un recital de maximum cincisprezece minute. Înscierea la concurs se va face pe baza unei fișe care cuprinde: Nume, Prenume, Teatrul..., localitatea, nr. de telefon.

La ambele concursuri se vor acorda premii de către organizatori, reviste literare, ziare, edituri.

„HERR DIRE

DIN CATEGORIA detractorilor minori ai lui Caragiale fac parte și Th. M. Stoescu, N. D. Georgian (sub pseudonimul Don Nedego) și alți colaboratori ai „României”, imposibil de identificat, ce se ascund sub pseudonimele X și XYZ, poate chiar una și aceeași persoană cu primul sau al doilea, în acest fel vocile denigratoare fiind fals și eficient amplificate. Insanitățile lor, distribuite „generos” în articole, însemnări, cronici dramatice și chiar o scenetă în două tablouri, s-au însumat într-o diatribă fulminantă împotriva lui Caragiale, noul director al Teatrului Național din București, și au fost găzduite de cotidianul bucu-reștean subintitulat „organ liberal-conservator”.

Prima parte a articolului lui Th. M. Stoescu, *Teatrul Național*, apare la 4 septembrie 1888, deci în momentul deschiderii noii stagiuni teatrale. Intenția autorului este străvezie: de la început, făcând o presă rea dramaturgului, se sconta, desigur, pe rapida sa debarcare din înalta funcție în care fusese numit de Titu Maiorescu¹⁾.

Cu abilitate, autorul reeditează „contrarietatea” cu care a primit opinia publică evenimentul. Aparent nepărtinitor, Th. M. Stoescu „dă citire” în primul rând opiniilor favorabile lui Caragiale, opinii ce au fost însă exprimate — se spune — exclusiv de prietenii dramaturgului:

„Unii prieteni ai lui I. L. Caragiale afirmă că e un tânăr capabil, activ, cinstit, plin de entuziasm, cu un gust de teatru și o pricepere ne mai pomenită la noi”²⁾.

Dar în fraza următoare autorul contrapune acestor păreri partizane „lista” defectelor personale ale dramaturgului; prin etalarea numărului lor impresionant, menționate în cascadă și într-un limbaj trivial, această cumulare anihilează eficient eventualele calități ale noului director.

„Alții, dușmani poate d-lui Caragiale, susțineau că rău i s-a încredințat destinul teatrului, căci e un om de nimic, corupt, că are obiceiul de se indignează, că e stilul localurilor publice, că a avut relațiuni intime cu actrițele³⁾, că a cheful în orgii cu actorii, că astfel fiind, nu va avea nici demnitate, nici autoritate asupra lor; că, în fine, nimeni nu-l va asculta și că chiar de s-ar pricepe să împartă două pale la trei boi, în nimic nu va izbui”.

Imparțialitatea autorului („Pe cine să crezi mai întâi? Am auzit pe fiecare și nu ne-am permis a ne forma o părere, până ce nu vom dovedi prin noi înșine și prin dovezi pipăite una sau alta”) este doar aparentă, jucată — și jucată prost! Pentru că totul se petrece la debutul dramaturgului în noua funcție, și pentru că pamfletul nu are răbdare — cum se pronunțase — să aștepte ora bilanțului. De aceea plonjează în întreprinderea sa de maculare atacând, demontând și interpretând răuvoitor, paragraf cu paragraf, scrisoarea-program pe care Caragiale

avusese „neinspirația” să o publice în vară, la preluarea funcției. Considerând-o doar „un fel de scrisoare jalbă ce pare-mi-se n-a fost publicată decît de „România liberă”⁴⁾, pamfletarul răstălmăcește textul, reținând numai ceea ce-i servea demersului denigrator. Direcția atacului este îndreptată față de atit asupra scriitorului, cit și a școlii literare care l-a promovat:

„A fi membru al societății Junimea, va să zică a face parte în ceea ce privește literatura — dintr-un grup de scriitori și literați aproape ramolii, care după ce ne-au năimit și ne-au vădit gustul literar, s-au aruncat în politică pentru a lăsa un vâl rusines asupra literelor noastre, de vreme ce sub dinșul și-au ascuns toate tendințele personale eroiste, tendințe de a parveni și de a se căpăni”.

Atacul împotriva Junimei nu era gratuit. El are ca substrat lupta — ce depășea, după cum se vede, stadiul de simplă animozitate — dintre două școli literare: cea clasică, al cărei mentor era Maiorescu și cea modernistă (simbolistă), grupată în jurul lui Al. Macedonski, a „Literaturii” și a altor reviste din aceeași constelație, la care publica asiduu și Th. M. Stoescu: „A face parte din acel grup, va să zică să disprețuiești progresul literar și să oprimezi talentele care se ridică”.

Fadul poeziei simboliste, erijată în exponent al opiniei publice, nu pregătea să atace opera dramaturgului; limbajul devine vitriolant, iar acuzele sînt stimulare acelor care, peste câțiva ani, în 1891, se vor rosti de la înalta tribună a Academiei Române de către Dimitrie A. Sturdza și B. P. Hasdeu, marcind și pe această cale lupta politică dintre liberali și conservatori:

„A fi autorul Noptii furtunoase, Scrisorii pierdute, D-ale carnavalului etc. vrea să zică să-ți fi trăit o întreagă tinerețe prin locuri unde poți studia cum se bea, cum se injură, cum se spun toate murdăriile și echivoacățiile triviale și obscene — va să zică a lua din societatea cea mai ordinară și decăzută tot ce este imoral...”

În sfîrșit și în consens cu cabala organizată de alți liberali la primele spectacole cu *Noaptea furtunoasă* (care atrăsese auto-ironia lui Caragiale, ce se „imblazona” cu titlul de „cel mai mare autor dramatic... fluierat”) înveninatul și pudibondul inamic apasă și mai puternic pe „pedala” imoralității dramaturgiei caragiariene:

„A fi autor dramatic fluierat în felul cum a fost fluierat dl. Caragiale înseamnă că, după ce ai îndrăznit să expui publicul și familiile la spectacole scirboase și imorale ca cele de mai sus, să-ți se dea un fel de hui-duală ca arvună, ca în cazul cînd ai cuteza să mergi mai departe să te aștepti să-ți fluere și bastoanele pe spinare”.

După ce la începutul articolului amintea malițios despre „nașterea obscură” a dramaturgului, autorul atacă într-un limbaj suburban și viața personală a proaspătului director, căruia-i conferă performanțele erotice ale unii Casanova.

Ciudat este faptul că Th. M. Stoescu pastșează — poate involuntar — însăși „tactica” (dar nu și limbajul!) articolelor lui Caragiale: după o aparentă compasiune sau solidarizare cu

¹⁾ Th. M. Stoescu se înșela. Scrisoarea cu titlul *Domniilor lor Domniilor Redactori ai ziarului din București*, din 22 aug. 1888, apăruse în foaie volantă la editura „C. Göbl și fiii”, reluată integral în „Lupta” (lui G. Panu), an V, nr. 625, 25 aug. 1888.

„inamicul” se trece apoi, rece, dur, irevocabil, la desființarea lui. Așa se întîmplă și la începutul celei de a doua părți a articolului său. Se vorbește mai întâi despre starea gravă în care se afla Teatrul Național în momentul în care i se încredința conducerea lui Caragiale:

„În adevăr, ajunsese la Teatru un fel de anarhism ce permitea celui din urmă nespălat să comande, să ia dispozițiuni, fiecare în modul său de a pricepe, așa încît autoritatea directorului general era uzurpată de o mulțime de subdirectorași ilegali...”

Se recunoștea că fostul director, C. Stănescu, era de fapt incapabil de a asigura o disciplină imperios necesară bunei desfășurări a activității și că trebuia numit altcineva, „cu o mină de fier”, „care să restrîngă libertatea destrăbălată” patronată de politicosul și manieratul antecesor al dramaturgului. Aceasta nu însemna, însă, că... acela chemat trebuia să fie Caragiale!

Pentru eradicarea „cangrenei” din teatru, pentru instaurarea disciplinei și eticii profesionale, noul director lansase — după cum se știe — un program de austeritate în toate planurile, pe care s-a străduit să-l pună în practică. Dar, infirmind dezideratele clamate anterior, pamfletarul găsește că acest mod de administrație este foarte dur, și îl încredințează ca atare:

„Domnul Caragiale pătruns, cum se vede, de necesitatea unei absolute severități, se încearcă a-l corespunde și însuși zice că e acruțat că merge în spiritul de strictețe către bărbați pînă la asprime, că nu e cu femeile destul de politicos și galant. Mai întâi, sînt stricteți sau asprimi cari pot semăna grozav cu aroganța, mai ales cînd i se întîmplă cuiva să aibă și glasul tălăit pentru aceasta: apoi sînt nepolitici și ingalanterii care pot semăna aiudoma cu moșicia.”

Era o referință „voalată” despre divergențele reale dintre Caragiale și o parte dintre actorii teatrului, care au avut la bază motive diverse: Notara II refuzase de la început pe noul director din motive personale, I. Manolescu și Aristizza Romanescu au plecat în provincie pentru că erau implicați într-un scandalos proces de adulter, iar L. F. Vermont, se considera o victimă a campaniei anticaragiariene dusă de G. Venura, viitorul său soț. Totuși, „exigențele” foietonistului erau destul de contradictorii exprimate și, mai ales, destul de greu de împlinit!

Nedispus a face concesii nici măcar actorilor-vedetă cu care anterior se aflase în bune relații, Caragiale îi refuzase unuia dintre acestia un concediu nemotivat medical. Th. M. Stoescu nu scapă prilejul de a se folosi de această întîmplare, în care crede a-și găsi un nou punct de sprijin pentru campania calomniatoare. De aceea o reeditează în termeni savuroși, folosindu-se de mărturia actorului ce se vedea rînit în orgoliul personal. Acesta (poate Iulian?) ar fi r postat ofensat: „Ce sînt astea, mă? Ai uitat cînd făceam amîndoi cutare sau cutare?” Ca un adevărat om de onoare, autorul nu vrea să dezvăluie toate dedesubturile „afacerii”, pentru a nu-l implica pe actorul respectiv; dar transmite, perfid, sugestia unor episoade apetisant-licențioase al căror personaj principal era, evident, noul director al Teatrului Național.

Un ampu și acid atac îi prilejuiește poetului liberalo-simbolist orarul de lucru pe care și-l impusese cu strictețe Caragiale, program care, de altfel, făcuse și obiectul unor caricaturi ale lui Jiquidi, ce apăruseră în revista umo-ristică „Foarfeca”:

„Dl. Caragiale zice că aceeași strictețe și-o impune și d-sale și că intră dimineața la 8 ceasuri

în Teatru, lucrează în birou pînă la 11; la 11 trece în sala probelor, unde dirijează cu regisorul repetiția pînă la 3 după amiază; de la 3 la 6 Teatrul e închis, la 6 reintră în sala probelor, unde lucrează cu cea mai amănunțită luare aminte pregătirea spectacolelor. Vine cel dintîi la teatru și ese cel din urmă, la 10 ore, cînd se termină repetiția. De minune! Ar putea zice cineva că e martirul teatrului!”

Denigratorul atinge însă culmea ne-inspirației atunci cînd îi tăgăduiește dramaturgului competența în materie de... teatru!

Lăsînd la o parte textul caragiarian, unde numeroasele indicații de regie fac ca ghidajul actorilor să fie astfel complet și complex, aproape nemai-susținînd o intervenție regizorală —, iată într-adevăr o gafă atît de grosolană, încît singură ar fi putut contribui la spulberarea celorlalte acuze, adevărate sau inventate, dacă acestea nu s-ar fi anihilat de la sine prin vicile de logică cu care au fost expuse!

În numele unor ferme „granițe ale specialității” (ironizate de Caragiale însuși mai tîrziu), Th. M. Stoescu pledează vehement împotriva omniprezenței directorului în teatru, taxînd această activitate drept un... nepermis „cumul de funcțiuni”. În realitate este vorba despre o muncă încordată, o supraveghere atentă din partea directorului a tuturor compartimentelor — artistic, administrativ, financiar — aptă să impulsioneze benefic atmosfera de lucru și prestația actorilor de pe prima scenă a țării. Dar iată o frază cu adevărat demnă de eroii caragiarieni:

„Merg și mai departe! Admit că dl. Caragiale ar fi într-un mod providențial, un admirabil profesor de artă. E de netăgăduit însă că atunci nu mai poate fi bun director general căci, lasă să atribuțiunile sunt diferite, dar și preocupările amîndorura deodată și-ar răpi un îndoit timp decît dispune ziua de dimineață pînă seara. Ca să fii bun director de scenă trebuie ca toată ziua să-ți fie îndreptată asupra acestor preocupări.

Odată ce dl. Caragiale ocupă amîndouă aceste funcțiuni, una sau alta trebuie să-l supere. S-a probat că cumulul este desordinea tuturor sau a unei părți din serviciile comunale. D. Caragiale însă nu se mulțumește numai cu atît, mai spune că la nevoie e gata a mai face și piese de teatru. [...]

Director general, director de scenă și autor!”

Imputarea era vădit calomniatoare, deoarece dramaturgul nu reclamase remunerație pentru „două posturi”; prin urmare nu putea fi acuzat de cumulul de funcțiuni.

Ciudat este că, mai tîrziu⁵⁾, un anonim, căutînd soluții personale, adecvate, pentru eradicarea „debandadei” de la Teatrul Național, îi va indica pe Caragiale drept cel mai potrivit pentru a deține funcția de director de scenă! „Latronii condeului” (cum le spunea dramaturgul) nu ajunseseră la un consens cu privire la defectele celui incriminat și nici la stabilirea unei linii comune de atac. Căci această linie de atac împotriva lui Caragiale a existat pe tot parcursul perioadei în care el a fost director al Teatrului Național în cele mai multe dintre ziarurile liberale, între care la loc de frunte s-au situat: „România”, „Românul”, „L'Indépendance Roumaine”.

Să nu ne lăsăm amăgiți de opinia directorului revisei, D. Rocco, cel care,

⁵⁾ * * * Știri teatrale. În „România”, V, nr. 261 (1349), 26 nov. 1888, p. 2.

⁶⁾ X, Domnul Caragiari, idem, nr. 256 (1344), 19 nov. 1888, p. 2.

TOR

„A zi după apariția primei părți
articolului lui Th. M. Stoenescu, își
lăsa formal dezacordul cu tonul
subtil adoptat de acesta. Este
obștină de iezuit de vreme ce,
după apariția acestei notițe, a
fost publicată cea de a doua
partea articolului lui Th. M. Stoenescu,
cu celelalte invective împotriva
Caragiale.

„În plus, spre exemplificare, ar-
ticolul „Domnul Caragiale”, în care au-
torul — anonim! — își exprima to-
tală insatisfacție față de actele noului
director, fie că era vorba despre comen-
tariul său, fie de calitatea re-
gularului naționalului bucureștean :

„Erostrat, în antichitate, a dat
foc templului din Efes și i-a
rămas numele nemuritor; nenea
Iancu Caragiale, în timpurile mo-
derne, prăpădește Teatrul Națio-
nal din București și-și pune în
evidență un nume pînă aici prea
puțin cunoscut.

Negreșit, lucrul e foarte mă-
gulitor pentru d-lui, dar nu e
tot așa pentru interesele Teatru-
lui, pentru interesele societăților
și ale publicului, revoltați de
lipsa de tact și de maniere ale
noului director, care are neapă-
rată trebuință de direcție“ (...)

Lipsa de „maneră” nu-i este pro-
numai lui Caragiale sau unui cu-
cunoscut personaj al său, ci însuși auto-
rului articolului care, fără a se jena,
amănunțat — unele picante
— pentru a-l discreditat pe drama-

„Împarte pumni și palme ser-
vitorilor, ca un Fănuță ori Ul-
neamă de greșoasă amintire, ceea
ce, negreșit, nu e de demnitatea
unui director și se poate trece
la o altă vătăf de țigani.

„Calea regulamentul teatrului,
refuzând controlul ce i-l cer so-
cietarii.

„Chiamă în cancelarie pe da-
mele teatrului, spre a le face
observație că de ce nu-l salută
pe drum.

„Face scena vicieim prin re-
prezentarea unor piese răsă-
rite, cum e Agachi Flutur și
Chir Zuliardi și reprezentarea
unor drame ca Regele Lear, pen-
tru care îi lipsește bunul simț
d-a vedea că n-are cu cine să le
joace.” [...]

„Desființează medicul cerut de
regulamentul Teatrului pentru
constatarea cazurilor de boală
ale actorilor ce lipsesc de la re-
petiții ori reprezentațiuni, etc.,
etc., etc.”

„Pentru redresarea financiară a bu-
lului teatrului, Caragiale hotărîse
o măsura drastică a biletelor de fa-
ce (de care beneficiau mai ales
școlii) la spectacolele cu trupe stră-
ne. Pamfletarul — probabil el însuși
— interpretează această mă-
dredrept inadmisibil abuz de putere :

„Iar acum, lipsa d-lui de ma-
niera, exercitată în interiorul
teatrului celui mare, o duce și-n
stradă. În adevăr, de cînd cu ve-
nirea trupei d-nei Sarah Bern-
nard, lumea setoasă de specta-
cole frumoase, dar economă de
banii, dă năvală la galerie, unde
se aduna de pe la 6 ore ca să
apuce loc. Dar acolo găsește ușile
templului muzelor închise, iar
dl. director vine cu manierele și
cu ifosele sale cunoscute de alege
din grămadă pe cine vrea.”

„Este alte două zile, tot anonim, un
și mai violent îndreptat împotriva
autorului, compus aproape în ex-
citare din comedii, de necrezut
poate apărea în paginile unui ziar

„Cel mai bun Rege Lear ar fi fost
scris de Nottara, dar el părăsise deja
Teatrul Național.

și nu debitat la un colț de stradă, de
un individ nu numai incult, dar de-
monstrînd și grave deficiențe mentale :

„Autorul Noptii furtumoase-l
plac trivialitățile, scâlbăielile
de cuvinte, înțelesurile mur-
dare și de aceea ne dă mereu
piese lipsite de orice merit lite-
rar și pline numai de caraghios-
licuri grosolane, astfel că Teat-
rul nostru a ajuns un vicieim
fără perdea.

Negreșit, d-lui Caragiale, că-
ruia-i e groază de nașterile il-
lustre, cată să se illustreze nu-
mai cu mitocăniile care formează
fondul sufletului său, dar tre-
buia lăsat de capul său acest om
fără cap ?

Și în mijlocul anostiilor și
murdăriile ce se desfășoară a-
cum pe scena mare a Teatrului
Național vezi pe d. director in-
virtindu-se ca August cel prost
pe lângă circ, veșnic în frac și
în mănuși, crezînd că această
toaletă ce nu-l prinde deloc să
dea teatrului un lustru pe care-l
întunecă faptele sale dezma-
tate.”⁸⁾

Chiar de la începutul lui ianuarie
1889, ziarul insinua că Titu Maio-
rescu, ministrul Instrucțiunii publice,
„convins pe deplin de trista stare în
care a fost adus Teatrul Național de
cînd a avut nenorocirea să aibă ca di-
rector pe d. I. Caragiale, ar avea de
gînd să facă o schimbare”⁹⁾. Proba-
bil că Maiorescu era și el consternat de
scandalul de presă concertat împotriva
favoritului său. Dar, deocamdată era
vorba despre vehicularea intenționată a
unei știri false, sau voit falsificate; de
fapt Caragiale, proaspăt căsătorit cu
fiica arhitectului Bureilly, plecase în
voiaj de nuntă în Italia.

În timpul interimatului, Nottara este
reprimat în teatru, după ce la incepu-
tul stagiunii repurtase succese răsă-
nătoare pe scena teatrului Dacia; ele
erau considerate „o palmă pe obrazul
directorului” Naționalului. Pe tot par-
cursul lunilor ianuarie-mai (chiar și
după semnarea decretului de înlocuire
a sa cu Gr. C. Cantacuzino), Cara-
giale nu dispărea din „cîmpul atenției”
ziariștilor de la „România”. Numele
îi este terfelit în continuare de diverși
anonimi, iar mai vechiul inamic Th.
M. Stoenescu nu depune armele nici
după prezentarea demisiei lui Cara-
giale. Într-o amplă *Cronică teatrală* ap-
ărută la 23 iunie¹⁰⁾ acesta resuscitează
fără motiv, dar cu aceeași umoare nea-
gră, vechile imprecății.

TOATE aceste articole din „Ro-
mânia” pot contribui însă și la
elucidarea unor aspecte ale
„afacerii Caion”. După cum se
știe, pentru a se disculpa de acuzația
de plagiat, Caragiale a fost nevoit să
se adreseze justiției. Apare „în scenă”
și Th. M. Stoenescu, chemat să dea
socoteală în calitate de director al
„Revistei literare”, care găzduise ar-
ticolele defăimătoare ale acuzatorului.
Directorul revistei a cerut să fie scos
din cauză, negînd că el ar fi scris
„vreun rînd împotriva dramaturgului”.
S-a dezis, totodată, de imberbul de-
tractor, prin îndepărtarea acestuia din
funcția de prim-redactor al „Revistei
literare”. În felul acesta, Th. M. Stoenescu
apărea el însuși în postura
(falsă!), de victimă, deoarece afirmase
că a fost indus în eroare de paginile
contrafăcute de Caion.

Reluînd episodul în *Viața lui Cara-
giale*¹¹⁾, Șerban Cioculescu îl absolvă
de orice vină pe directorul „Revistei
literare”, socotind că acesta fusese „de

⁸⁾ Vezi supra nota 5.

⁹⁾ *Ultime informații*. Ediția a II-a, în
„România”, VI, nr. 7 (1883) 11 ian. 1889,
p. 2.

¹⁰⁾ Th. M. Stoenescu, *Cronica tea-
trală*, ibidem, VI, nr. 134 (1907), 23 iu-
nie 1889, p. 2.

¹¹⁾ Ș. Cioculescu, *Viața lui Caragiale*.
Caragialiana, Edit. Eminescu, 1977, p.
196.

perfectă bună credință.” Oare așa să
fie ?

Am demonstrat pînă aici că Th. M.
Stoenescu a avut o atitudine ostilă
față de Caragiale, pe care și-a manifes-
tat-o fățiș, sub semnătură, cu mult
înaintea procesului Caion. Nu împor-
tă ce rațiuni a avut la bază această duș-
mănie. Ea a fost probabil dictată de
meschinăria individului și, mai ales,
de un orgoliu exacerbat. Cel care-i ce-
rea cu aplomb dramaturgului să facă
dovada studiilor de specialitate e el
însuși absolut al Conservatorului de
muzică și declamație (de altfel a și
condus o școală de declamație proprie)
și, în virtutea unei diplome obținute
aici, se va fi crezut mai indicat decît
Caragiale pentru a ocupa funcția de
director al Teatrului Național.

Prin urmare, nu cu totul întimplător
„Revista literară” a cărei direcție o
preluase în 1887 Stoenescu, găzduiește
în 1902 aserțiunile imunde ale lui
Caion. Cu 14 ani înainte — teribilă te-
nacitate a resentimentelor! — Stoenescu
reușise să declanșeze și să ali-
menteze constant prin articolele sale
din „România” o opinie defavorabilă
lui Caragiale. Acțiunea lui Caion este
deci ocazia — aproape nesperată —
de a i se da o nouă lovitură lui Cara-
giale. *Cineva* (citește D.A. Sturdza) a
cunoscut aceste precedente ale lui
Stoenescu și le-a coroborat machiavelic
cu animozitățile poetastrului Caion,
ridiculizat de Caragiale în „Moftul ro-
mân” și cu resentimentele orgoliosului
Macedonski. Căci Th. M. Stoenescu,
Macedonski și Caion au fost doar pio-

¹²⁾ Decret nr. 1376 din 6 mai 1889.
În „Monitorul oficial”, nr. 28, 7/19 mai
1889.

nii „de sacrificiu” aruncați în linia
întîia de foc, iar „generalul”, după
toate regulile războiului, a rămas în
afara oricărui risc personal.

Dacă ne întoarcem la vechiul duș-
man Th. M. Stoenescu, observăm că,
după ce și-a pus propria revistă la
dispoziția unei întreprinderi defăimă-
toare, a considerat că și-a îndeplinit
cu prisosință rolul nefast și s-a dezis
de Caion poate numai din lașitate, spe-
riat de consecințele juridice pe care
le-ar fi suportat. Nu e mai puțin ade-
vărat că scoaterea sa din culpă s-a fă-
cut trecîndu-se peste opoziția lui De-
lavrancea, avocatul lui Caragiale, dar
cu acordul generos al dramaturgului,
mulțumit doar cu prezentarea scuze-
lor de rigoare.

Caragiale a demonstrat astfel că știe
să treacă generos și cu seninătate
peste un episod demult consumat !

DIRECTOR general, direc-
tor de scenă și autor !”
exclamase indignat și în
neputință de a-și masca
invidia Th. M. Stoenescu.

Da, într-adevăr, era prea mult ! După
o stagiune Caragiale își prezintă de-
misia¹²⁾. Aria calomniei întretinută în
paginile „României” și-a împlinit me-
nirea regretabilă.

Și totuși... Cu ce a rămas Caragiale
în urma fulgurantei sale treceri pe la
conducerea Teatrului Național ? Cu
multe inamicități, cu o soție fermecă-
toare și cu... apelativul pe care, mai în
glumă, mai în serios, îl folosea tot-
deauna Paul Zarifopol : HERR DI-
REKTOR !

Georgeta Ene

Fotografie de Michel Delaborde

Miron KIROPOL

DIOTIMA

— fragmente —

Irevocabilul

DE INDATA ce mă năru în noaple, jarile își schimbă locul, pământul devine tinjitor, înăuntru. Deodată obiectele își întind bucățile lor de lemn, de metal, marmoră și gheață către evidența carnală. Găsești carne pină și în oglinda ferestrei care undulește și-mi mingeie legănările de inconștientă. Sint condus acum într-o regiune în care coșmarul mă surprinde o dată mai mult fără să mă distrugă. La prima apropiere, locuitorii acestui tînut nu aveau nimic distinctiv în ființa lor, numai o înăsprire a privirii datorată genelor prea stufoase. Stranițetea ținea puțin cite puțin din cîmpirea lor care era, în stadii diferite, independentă de el. Am aterizat înaintea unui om roșcovan căruia genele îi astupau ochii asemenea unor gheme de lînă.

Veni spre mine să-mi vorbească și atunci genele îi părăsiră ochii coborîndu-l repede pe obraji. Am înțeles că mă aflam față în față cu un enorm păianjen îndărătul căruia omul nu avea ochi, ci orbitele goale. Continua să-mi spună cuvinte surizătoare. Vedeau numai prin păianjen. Știam acum că dintr-un moment într-altul ochii lui prădalnici puteau să se așeze asupra mea și să mă muște, să mă paralizaze pentru vecie. M-am dat înapoi. Am avut timpul să-l văd ochii reluîndu-și locul inițial... M-am apropiat de alți oameni, de data aceasta pîndîndu-le genele, după care puteam să ghicesc starea de joacă a ficăruia. Era o lectură telepatică descoperîndu-mi pe pielea oamenilor însuși caracterul lor. Răutatea, calicia, cruzimea adăugau o altă geară pleoapelor lor care se „păienjeneau”. Această era populația cu excrescențele răului în inima omului. Cînd zorii mă treziră am alergat la oglindă. Nu voi descoperi pe ochii mei citeva labe de insecte?

Mit

NIMIC nu ține intact omul în senințata nomadă. Are torsul în zdrențe, gambete grase de arsuri. Dar sufletul străbate chipurile baze de odinioară și se reîntoarce din viață în viață la el însuși. De fiecare dată cînd revine pe pămînt matricea lui se lînghește în așa fel încît poate să conțină nu numai grația ta de femeie moartă, ci de asemenea fericirea ta de a trăi în veclii vecilor și de a zbura peste abis, ascunsă la subțioara lui Dumnezeu. Poezia e un latifundiu regal presăris pe vinătoarea cavalerilor antrenîndu-se de la începutul lumii pentru a se pierde în această viziune castă care înalță pe fata ei răsăriteamă un inger-mascul iar pe cea apuseană un inger-femelă. Aceste ființe înaripate se privesc și se văd rînd pe rînd în cele mai dragi solitudini amoroase. Îi apropie numai fulgurața ochilor și uneori timbrul element al trompetelor. Astfel suspinul l-a lovit pe vecie cu o revelație fără carne.

Visul mamei

6 august 1985

TRAVERSEZ cîmpile pe care sint presărate movile de struguri. Îi adun într-o oală mare. Asta înseamnă lacrimi. Dar stai să vezi! Mai încolo răstorn oala. Și mă gîndesc: „Ce vin aș fi făcut!” Apoi apare un ins între două virste care vola să se mărite cu mine cînd eram tînără. Mă ia de braț și mergem, mergem pină la vechea maghernită pe care o iubeai atît. Acum nu mai e decît piatră uitată. Acolo omul ăsta mă părăsește. Nu ți-am spus că e mort. M-a lăsat. Nu a vrut să mă ia cu el. Sintem la adăpostul oricărei solitudini, ca luați de foc. Dintele căzut care îmi mutilează chipul este acum în aceste înălțări un arbore de viață. Îmi pipăi gingla despozdobită: se umple de un suc roșu, ve-lur de robă papală. Și această femeie în

mantou negru care-și retrage jumătate din piciorul drept din pantoful delicat și leagă un călcăj încătușat într-un ciorap mai transparent decît acela al altor pasăgere terestre, o, femeie aceasta mă abrutisează cu luminozitatea ei. Dacă aș fi în Nibelungi, m-aș transforma într-un soare sau în altceva cu mult mai jos pe scara animală ca să mă ascund de vederea ei. Nu voi să nicideată să o coceresc. Voi avea un culcus în cer poate, un situl mai sigur într-o groapă, dar nu voi mai fi slujitorul jublirii nebune.

Balele pește dezmiardă aerul. Ce te spucă, salutar ingeras invisibil, de mă părăsești, într-o stație de autobuz, cu un sac în mînă și îndărătul meu cu un moșniac? Cum faci un pas alături de lumea lor, lată-că ești garnisit cu o ființă de paris. De aceea mi-e foarte greu să mă aprobedesc. Zelflemeaua care le urcă pe obraji de îndată ce încep să vorbească mă face să mă bilbiu. Mă gîndesc numai să-mi las săpășita ca un melc în cochiliu-l. Pentru ce sint așa de încăpăținat? Nici o creatură cum trebuie nu se împrietenește cu mine, nimic nu devine viață. M-apuc de un lucr, dar îl las în plata Domnului, abia început. Plec într-o direcție și mă regășesc într-altă. Întru la frizer, îi cer să-mi scurteze părul și mă tundă chibuz. Vreau să adresez cuiva un cuvînt prevenitor și zic o mojiicie.

Pe o targă de astri
Voi avea o mie de ani.
Voi ști să evoc malurile diluviane.
Dispoziția tristată a fierilor uscate.
Voi păstra bunăvoiața pueră a vizitatorilor
Cînd Dumnezeu le sustine singurătatea.

7 AUGUST 1985. Am rebegit. Și doresc sublima fortăreață. Numai Dumnezeu știe unde se ruinează fără mine la ferestruici! În curînd voi pleca spre Pămîntul Sfînt. Sint un bun soldat, dar după părerea morțitor, sint prea singur. Astfel se pregătesc să mă invadeze. Le voi ține piept aproape de sfîrsitul luminii al zilei. „Scutul care mă apără e Dumnezeu”. Sint la adăpost. Nu va mai fugi de mine căci fără mine nu are chip.

Ce nenorocire! Mi-am pus amîndouă mîinile în foc și m-am ars pină la măduvă. Ploaia cade peste seara de vară. Alunec cu ea peste frunze, spăl murdăriile santurilor. În camera mea de carton e o blîndețe de venin care îmi reazămă libertatea. Mă despart de orice malignitate. Să nu se apropie nimeni ca să mă calmeze, ca să mă reoacă caracterului amensic! Înainte ca împărăția cerurilor să-mi înlocuiască craniul cu tășul sabiei sale, sint pradă infernală... Îmi revine acum Dumnezeu! Acesta! Din cauza lui n-am tînut în brațe, la douăzeci de ani, nici o femeie, și mai tîrziu m-am împotmoli în subiectele preferate ale răsîgnirii.

10 AUGUST 1985. Musca, insectă care face să nască demonismul, îmi înseste la Paris. Nu-i pe atei pentru a mă face să topal cu piscăturile ei împingîndu-mă în galop ca pe timpul cînd antropoid clăbănog rostogoleam pe un maidan cercuri vechi de cauciuc luate de la un rest de

bicicletă. Vai, bătrinelul meu, unde-i acum această slugă a diavolului, musca donatoare de torticolis? Rareori o mai întîlnesc, și atunci, nebulosă, în acest oras care îți mesteacă inima.

Înaintez către fundul curții. E arsă ca tot ce revăd în somn. Întru într-un nor de muste ce gureolează de zumzet gesturile mele grabite. Sar în sus, un alt nor aurit mă înghite, fosnitor. Reușesc să scap, dar la citiva pași zăresc o înfinitate de insecte execrabile care se grăbesc spre mine. La întor apatele și trîntesc usa bu-cătăriei. Înăuntru e întuneric, și peste tot vinășoasa ascunsă a muștelor...

Les la pensie colegii mei de muncă la-casă, și de îndată ce ating pista de li-nășire vizul se avariază și el pier. T. L. și negrul burduhos care se ducea la Pi-galle simbată seara, au decedat.

Vă voi oferi fructele mele coapte. „Deamne mîiuieste”. Prin susurul de fier care îmi astupă auzul aș vrea să cores-pondiez cu pămînturile înecate, cu vîntul de zahăr al unei fantome.

Florile îmi ridică fruntea. Și aceste bolți gri... De asemenea creasta unui horn. Fe-meia de vizavi are picioarele moi, de mar-meladă. Se trîste Pe mîini de la o mobilă la alta. Un soare sfîrșimicos de după-a-miază îmi ține tovarășie. Degetele lui Dumnezeu îmi string timpiele și mă ajută să vomex. Diavolul se cară cu această vomitare din generație în generație lucife-rică.

Un cutare administrativ vine spre mine în grabă. Îmi întinde mîna și-mi spune cu un suris de culoare închisă: „Bună ziua, dragă prietene.” După aceea mă o-rieste. Îi văd pe umeri filifire mantalei gogotene. Nu cred că o va mai duce mult. Îi vom revedea într-una din aceste zile pe perspectiva Senei cu aripile capei sale deschise deasupra turistilor scos din mîini, urmărîndu-i cu gentilețea sa în stare de orice... Din cînd în cînd polițistii vor găsi pe chei un cadavru rătăcit, cu semne tenebroase înfipte în gîtlei, în care vor decifra cuvintele sempiterni aceleasi: „Bună ziua, dragă prietene.”

Îmi amîntesc cu intermitențe. De fiecare dată cînd fruntea mi se cubărește în pal-mă, o figură se jumătate mascată despi-că umbra, se scobeste cu coatele către vizuina mea. Voiam să fiu singur și lată se îngrămădesc în preajmă aparițiile ui-mite. Nu înțeleg prez bine despre ce mă întretin. Sorii sînt trîști și frumosi. Frumusețe și tristețe nu înfîrzie pe pămînt. Împreună se anihilează în anotimpuri.

Germania învîntată căreia ingenunchiez și mă rog. E așezată într-un loc sinistru. Iar expresia ei poartă plăcerea vîntului le nord-vest cînd se prăbușește peste mar-giunile cerurilor. Are șaisprezece ani sau mai mult? L-a cunoscut pe Adam sau numai mingierile Tatălui? Blugiul ei o face să fie puțin ridicolă. Însă poza de intelect romantism o salvează. Rotunjimea chipului său e poză și marmoră. Pleoa-pele-i se închid peste o privire care nu-mi va arunca nici o firimitură de la masa ei.

Vames al închisorilor poate nuntii
Al flautului ghemuit în fecunditate
Îmi serveste de suris
Și de augustă suferință.

Vreu să-ți silabisesc numele
Cu un taler dulce
În mîna cersetorului
Îndrăgostit de generații ferice.

Sint frate celei mai roșii dintre secol
Falia îmi ține suflul.
O majolică luminoasă
Hrănind mîngîierea ca altar

18 AUGUST 1985. Un zgomot de feres-tre care se închid... Amîntirea unei zile neimplinite... Seara pune buhăieii pe o-biecte împrejurul rechemării de mîhnire, și acest mîine — ca pentru eternitate — un mîine prădat... Sint sufletul genilor rebelle prigoinindu-mi trupul. Cineva mă caută în aer, în preistorie. Îmi spune că aș putea să cresc... să fiu un vas pentru calitățile nu omenști care fierb în tal-meș-balmeșul de popoare.

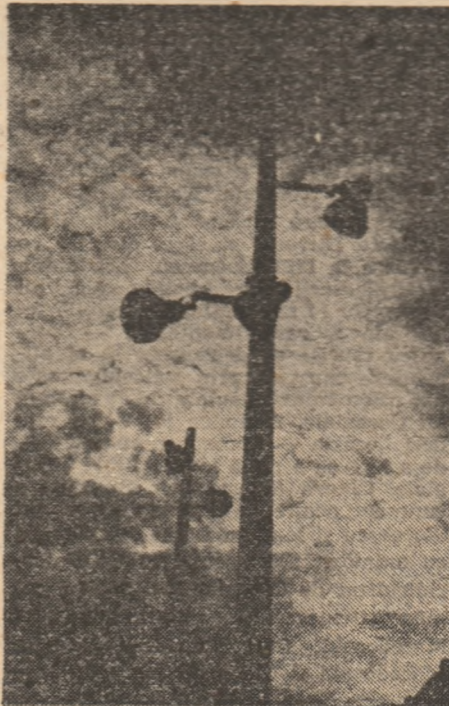
Trec pe dinaintea unui muzicant sche-letic. Scriștie din vioară, la o parte. Ni-meni nu se oprește lîngă scrișnetele sale clasice. Omul e interiorizat și pare mort de foame. Cred că sintem de aceeași vîr-stă. Nu-mi intrerup mersul pentru a asculta harababura sa muzicală. Nu-i arunc nici un ban, cîcăt mila nu poate să fie înțelea-să ca o simplă pomă. Ea este rugăciune oferită celui care o cere prin rugăciune. Ea nu este dar pentru ființa care și-a rîtat Spiritul.

Nu sint eu însuși decăderea? O specie de rege Lear pentru vecie detronat, mă cînt de glînion? Fac să răsune pe a-nele mele muzici atît de vechi încît nimeni nu vrea să se apropie de gorganul lor, numai răpitoarele huhurînd și implorînd noaptea. Fixez un ochi lipsit de veselie către oamenii ocupați cu adversitatea sau cu julsarea îngrozită de propria lor re-vîrsare și ating cu un sărut livid diafa-nitate acestor flori cu nume aproape vo-luptuos care sug din pămînt toată mădu-va voastră, prieteni ai mei dispăruți prin sabie sau prin otravă. Dar un inger pă-zitor are în mîna dreaptă pentru todea-una o cupă din care varsă vin în gurile voastre care au prins fibrozitatea lemnu-lui sec. Ati fost cu adevărat uitați de Spirit în sâraca noastră țară română care se aseamănă mai curînd cu un supliciu al lui Tantal? Am fugit din semînția voas-tră și din suferința care vă fabrica se-cetele. M-ați părăsit unul după altul. Re-văd abia, ici și colo, imaginea voastră într-o băltoacă. Nu, Spiritul nu v-a împ-ins în uitare decît pentru a vă împăr-tăși mai bine împărățiile sale. Nefericirea care ne vîrsăște cîntecul său de leagă-mă a fost cel mai mare noroc al nostru, cea mai înaltă universitate din cele trei lumi, celestă, subterană și terestră căreia îi sintem pentru veacuri doctori honoris causa.

O tuse atroce mă doboară și mă gînd la Iliia Ilici Oblomov în camera sa prăfo-să. Am fost îndelung bolnav în patul său. Cu chipul întors spre mine însuși învâ-țasem să mă descompun împrejmuît de cel mai profund tragic al vîetii: acela al refuzului de a iubi. Adoram acea casă care se stîngea cu mine. Stresinile pe jumătate deslpite de acoperiș se bălăbneau în vînt și se zbateau peste fațadă. Scara care conducea la etajul superior se surpă în ziua aniversării mele. Am ieșit pe palier și am urlat de riset înaintea dărmături-lor care mi se îngrămădeau la picioare. Zelflemisirea pe care mi-o arată „ami-cii” are ceva care mă constrînge la și mai multă gravitate. Le voi vorbi, iarăși și iarăși pentru a le scutura carcasa căldici-că, întepenită cu cutumele prezentului, un prezent hipnotizat de vicisitudinile dusemănoase, de omul mereu impotent față cu terifianta salubritate a solitudi-nii: fără pcte, netedă, aseptizată ca un căteluș, solitudine în care se înfîrzie prîntre nimicurile sprijinitoare ale zilelor. Înghit cu dîntii care își pierd carnea acest vid înșoțitor al unei mari iubiri...

Memento mori

SINT cum mi se răcesc picioarele. Căldura mă părăsește încă o dată în această biserică rococo a cărei zidire hăituieste randilocvența și glasurile credincioșilor urmăresc vîlă-guirea oricărei spiritualități. Nu te poți ruga în măreția nepotrivită. Omul e făcut din memorii înfime, din murmure abia create. Nefericire locurilor care nu reu-șesc să se transpună în prima lor datō-rie, aceea de a plînge. Atunci „omule pu-țin credincios”, cum vei deveni virgin, decît prin frecventarea umilelor colțuri retrase pe care guvernăntii populațiilor muritoare nu le vizitează nicideată. Îmi ridic ochii umflați de supliciu către un

MARIENPLATZ

MUNCHENER FREIHEIT

Un român la Paris [X]

— fragmente de jurnal —

24 februarie 1971

M-AM gândit să scriu „Scurta istorie a grupului oniric”. Mi-a venit ideea asta discutând astă-noapte cu Cotruș și povestindu-i diferite lucruri în legătură cu ambiția și eforturile mele de-a crea un grup literar. Va trebui s-o încep de la discuțiile în „ilegalitate” purtate acum zece ani cu Dimov și mă tem să nu iasă prea autobiografică. Trebuie să mai reflectez.

Pe de altă parte, e păcat să nu se știe niște fapte care altfel s-ar pierde cu timpul; în felul asta voi descrie și cîmatul literar al acestui deceniu care a trecut, voi putea vorbi despre o grămadă de lucruri. Nu va fi scrisă pentru publicarea ei în România, în orice caz nu în anul acesta; va rămâne probabil împreună cu jurnalul (dacă nu-l distrug și pe asta!) la Paris ori la Viena.

Și mi-e frică să nu iasă prea nostalgică evocarea anilor petrecuți cu Dimov în subsolul din Ana Ipătescu. Interesant cum teama de ridicol descrește odată cu înaintarea în vîrstă. Să ajung la amintiri, la literatură memorialistică, asta n-ar fi fost cu puțință, adică nici măcar nu mi-ar fi trecut prin minte acum cîțiva ani. Semn de îmbătrînire...

Și mai e ceva. Toată povestea asta va suna ca un fel de justificare, dacă nu chiar ca un lăudăroșenie. Modestia în cazul asta ar fi falsă, parcă și mai ridicolă: va fi îngrozitor de greu să găsești tonul potrivit: să fie ironic să iau peste picior ce s-a întîmplat? — ar fi nedrept; să fie grav, patetic? — ar risca să fie acuzat de părtinire. E foarte dificil. Ar trebui să încerc să scriu câteva pagini și să văd ce leze. Pe urmă voi hotărî dacă continui sau nu.

Spunea Cotruș astă-noapte: nimeni! În literatura română n-a făcut o carieră mai rapidă decît grupul oniric. Exceptînd g'oriile proletcultiste răsărite peste noapte și-apoi uitate cu aceeași luteală. E adevărat. Și i-am explicat cit de premeditat a fost din partea mea (oare n-am exagerat spunînd asta?) faptul de-a lăsa ca acest grup „evazionist” să fie inconștient de un nimb de subversivitate: discuțiile avute cu Dimov care se opunea la această susținînd că e dăunător etc. Și parcă numai cu Dimov!... Adversarii ne-au ajutat mai mult decît prietenii. Am profitat din plin de ceea „invulnerabilitate a victimei”. Și e meritul meu în primul rînd: ceea ce e greu de spus tale quale și chiar de către mine. Dacă mă așez să povestesc toate discuțiile duse pînă la ceartă cu Dimov, dar și cu ceilalți, și în care încercam să-i conving de necesitatea unei angajări politice non-conformiste, dîndolo de literatură asta ar părea complet lipsit de modestie; dacă descriu eforturile, privite cu zîmbete de multe ori ironice de către ceilalți, pentru a păstra o „unitate” de acțiune și în general pentru a aplana certurile juvenile ivite între orgolioșii membri ai grupului iarăși s-ar putea spune că trag spuza pe turta mea. (...)

26 februarie 1971

MINE plec la Viena. Am reușit pînă la urmă să obțin vizele necesare: nu mi-au acordat însă decît 12 zile. De ce-o fi trebuind să suport eu suspiciunea față de un regim pe care nu numai că nu-l doresc, dar slavă domnului! i-am pus mai multe bețe în roate decît acești occidentali care se feresc de toți în afară de cei de care într-adevăr ar trebui să se ferească? (Vezi afacerea Caraman) (...)

3 martie 1971

SINT de trei zile într-o Viena friguroasă, înghețată. Gerul și posomorălia oamenilor zgribuliți de frig mi-aduc aminte de România. Am fost la Ivănceanu, lângă Viena, la Piesting — un sat așezat la poalele unor munți scunzi, vara probabil e minunat pe acolo; acum însă e prea frig, în comparație cu Parisul și un fel de Siberie, e parcă mai frig și decît la București (...)

Ivă s-a arătat foarte amabil, cu atât mai mult cu cît știa, își închipuia, că fusese mai înainte birfit de Marie-Thérèse (Kerschbaumer) L-am găsit foarte preocupat de cariera lui scriitoricească în Occident. I-a apărut chiar zilele astea cartea la Suhrkamp (romanul Aus) și era foarte aferat de regizarea succesului. Fără nici o sfială și înarmat cu o teorie

de tactică literară (e acum mai fanatic oniric și decît mine!) și-a manifestat furia disprețuitoare la adresa cărții lui Goma care apărînd la Suhrkamp o să ocupe locul oniricilor și deci și al meu (?); mi-a reproșat că am sprijinit apariția cărții lui Goma, în sfîrșit, s-a arătat de un egoism și de o meschinărie (încurajat fiind de Heidi) care m-au scribit (...)

5 martie 1971

[...]
UN FRAGMENT din *Ostinato* a apărut tradus de MTK în *Literatur und Kritik* (august 1970); fragmentul în legătură cu moartea lui Stalin. Așadar faimoasa lege din aprilie a fost încă o dată încălcată fără să se întîmple nimic. E nemaipomenit cu cită îndrăzneală discretă s-a luptat Goma; și de unul singur! Am uitat să notez un lucru destul de important: ambasada austriacă din România a primit din partea Min. de Externe român (probabil) următoarea caracterizare a lui Goma: scriitor obscur, care a scris un roman unde făcea în termeni injurioși portretul soției președintelui statului. Asemenea zvonuri stupide au circulat și prin București astă-vară. De fapt povestea e mai lungă și foarte incilcică. Iată versiunea lui Goma: Ivasiuc i-ar fi povestit niște întîmplări din timpul campaniei pentru colectivizarea agriculturii la care a participat — pe atunci desigur într-un post subaltern — și Elena Ceaușescu. Adevărate sau nu, aceste întîmplări au constituit un punct de plecare în construirea anumitor scene din cel de-al doilea roman al lui Goma (*Ușa*) pe care l-am citit și eu, parțial. Cînd a citit manuscrisul romanului, Ivasiuc, prieten și tovarăș de închisoare cu Goma, s-a enervat și a început să-l acuze că i-a furat... ideile! Goma s-a apărat susținînd pe bună dreptate că asupra unor întîmplări care circulă ca niște anecdote nu-și poate aroga nimeni un drept de proprietate, adică un drept de autor. Furios și impulsiv cum e, Ivasiuc s-a anucat să spună în dreapta și-n stînga că romanul lui Goma e un pamflet împotriva conducătorului statului și a soției sale; cu scopul bineînțeles ca zvonul să ajungă la urechile suspușe și romanul lui Goma să fie (și) din această cauză interzis. Manuscrisul acesta i-a fost confiscat lui MTK, la graniță. Trebuie să notez cu prilejul asta și suspiciunea ivită în mintea lui MTK în legătură cu Virgil Tănase, singurul străin de față în momentul cînd Goma i-a dat manuscrisul și scrisoarea pentru mine (semnată și de Tănase) pe care Marie-Thérèse a pus-o în alt loc decît romanul și în legătură cu care a fost în mod expres interogată de cei care făceau percheziția.

Nu poți să bagi mina în foc pentru nimeni!

Cît de șmecher chiar pînă la escrocherie poate fi Ivă. Iată un pasaj din textul pus pe clape copertii la cartea lui apărută în Germania: „1966 gründete er mit Freunden eine avantgardistische Literaturzeitschrift in Rumänien, die zeitweilig eine Auflage von 20 000 Exemplaren hatte”. E vorba — nu-i greu de ghicit — de *Povestea Vorbei* („supliment literar condus de Miron Radu Paraschivescu”) unde Ivă și cu mine aveam rolul de țuțari pe lângă MRP. Acum Ivănceanu are îndrăzneala să se laude că el a „fondat” (*gründete er!*) revista, iar MRP rămîne undeva printre prietenii (*Freunde*). Se bizuie pe faptul că nimeni nu-l poate controla și nici nu are interes cineva să-l controleze aici, în Occident.

Așadar eu, din rațiuni de politică literară, exagerez rolul lui MRP în constituirea și manifestarea grupului oniric iar el îl neagă total de fapt mintînd, luîndu-i locul, postul; asta nu se numește impos-tură?

Acum înțeleg eu de ce nu-l interesea interviul din *Preuves* (unde e vorba de *Povestea Vorbei*).

Cum dracu' să mă port în împrejurarea de față?

6 martie 1971

IATA caietu' se termină la München unde Noël Bernard m-a primit cu amabilitate și căldură și bineînțeles că mi-a făcut iar propunerea de a-i lua locul lui Popper. Cu ajutorul lui (și al gurii mele) pe Pîturcă îl pot scoate într-un an de zile. Mi-a promis că mă ajută și să plec în America. Poate rămîn pe-acolo...

nger mult prea alb care-mi trezește vechele reumatisme, veninul perfecționat.

...Copilul meu e în picioare la stînga altarului așteptînd binecuvîntarea cu o luminare în mînă și împrejmuit cu o privire ștrengărească aceste domenii de fantome. Plutește plictisit de prezența noastră vizibilă la murire. Nașul său îl lipsește strîns de el ca să-l țină pe loc și se dublează în amintirea mea, căci purta altădată o bărbuță monahală care îi conferea o gravitate împovăraătoare. Acum ne dezvăluie o față voioasă ca un vin de Provence. Ai poftă să-l bați blind pe umăr și să-i strigi în gura mare: „Fii binevenit.” Încearcă să-l împiedice pe Ioan care încearcă să stingă flacăra luminării. Copilul se amuză să sufle în mărunta lucire care sovăie în timp ce cîntecele urcă din buzele fidele în manieră patriotică. Orga își are farmecul ei dar ce oroare a fost introducerea acestei prășile zgomotoase în sufletele omenești. Din fericire fiul meu, ocupat cu divagațiile sale, nu o aude. Rătăcește Dumnezeu știe unde, în Dumnezeu știe unde, și aceasta din totdeauna. Dacă-mi ascult gândirea, ea își mărturisește confuzia și tipă: „Fiul tău știe, își are locul printre infirmi”. Dar încă mă înclin către Spirit, el îmi învîde ochii și adorația mă cutremură. Zi și noapte, pînă și în vis hohotesc: „Scăpă-l.”

Episcopul în etolă și patrafir roșii îl consacră pe Ioan și pe ceilalți loviți de tulburare. O vîd pe mama care își șterge lacrimile. Sintem înconjuțați de bolnavi. Unul dintre ei se joacă mereu cu lumina, învîrtind-o ca pe o morișcă. Mă reculeg în carnea mea atroce căreia îi este atât de frică. O zgîrietură mă înspăimîntă. Caracteristicile rănilor sint, nu-i așa, feroace și amabilitate. Iată-l. Înaintea adunării religioase, pe acest nebun de vreo treizeci de ani care speră și el un semn al cerului. Face haz, preocupat de o carte cu poze și-i sărută pe toți. E mai bun decît mine, erou minuscul al unei fabule încă și mai minusculă. Să știți că bucuria este tribulație fertilă pe lângă nădăci. O societate, un individ care se afundă în plăcere excesivă se condamnă la sârbezeală. M-am însoțit cu bunăstare convinsă a Occidentului într-o zi cînd am fost împins la beție de către suprafața-i preafiericată, însă în străfundurile lui nu găsesc decît oseminte. Exagerez poate, dar cît iubesc exagerarea! Scriitura salută delirul, sublimoază dizgrația, se prosternă înaintea textului care divaghează. Digresivul vin însărcinat de virtuți de păcate. După atîția ani de exil înțeleg că trăiesc într-un teritoriu advers, iar patria se îndopărtează în cer. Monșer, vrei să-mi veși de băut pînă mă vei împlînge în inocența animalelor? Coborîm pe trepte care nu sint alunecoase, da, și nimic nu alunecă, universul întreg ne ronțăie durabil. Îmi face pielea de gîină, stabilitatea, coerența. Numai bolnavii le refuză cu urletul lor care ne înveselește. Să juisăm de gratificația noastră pămîntească pînă cînd mă sintem încă tineri, să ne zîmbim în dosul acestui minunat meterez de cărnărie lăsat ca moștenire de somnambulism occidental.

Deocamdată Ioan derivă din rutina demoniacă și ridică ancora spre citadela pierdută. Dar ce contează că ea e numai un vis de popoare îngropate? Nemurirea ei mingie acest băiat frumos și de învidiat. O iau cu el pe jos traversînd cartierele șic. În casa aia care domină Place de Breteuil am ocupat prin 1977 o mansardă josnică. Să uităm. Memoria este un mare pericol pentru sănătate, ne spun Modernii. Mă silesc în zadar să le fiu discipol. Am un creier care își urcă planurile, atlasul, geologia la descrierea zeilor. Cum să fiu sănătos cu această calamitate gînditoare? O știu deja. Și toți morții o știu de asemenea în voioșia lor indescriptibilă (cum o exprimă romanțierii). Am înțeles-o în ziua în care am vrut să mă sinucid: tot ceea ce e spiritul meu literar se străduiește să împlinească e vid și ridicol. Omul care caută să fie prea la adăpost se ratează și se întuneacă repede. Așezat înaintea unei mese presărată de o mie de bile de mîez de piine de diferite măsuri pe care le voi arunca îndată în capul trecătorilor ireali, rid cu un riset ventriloc. Sună ca un ultimatum: „Te recunoști, biet cinic, în ceea ce ești astăzi?” Răspunsul se hlizește hotărît: „Nu”. Să mă cherchelesc? Se zice că beția începe așa: să tragi la măsca singur făcînd grimase timpului.

...Statura lui înaltă merge spre nemăsură. De la ce străbuni se trage asta? De la ce repauzat ilustru care își continuă creșterea sub pămînt și fi transmite o neștiuterie groaznică față de creație? Printr-o mijlocire nocturnă, carnea cărnii mele este imbecilă. Sau mai curînd joacă pe cartea inconștienței care o face să fie dintr-odată și fără apărare și invincibilă.

Horcăi stupid și-mi lovesc căpățîna irosită în toate porțile. Am adus pe lume o inadverență, un idiot al satului în care netrebnicii pot să arunce cu pumni de nisip fără să fie pedepsiți. Își acoperă cu palmele chipul învinețit și rămîne în picioare luminos în fața agresorului. Că este mai sfînt decît martirii este de nețîgăduit, căci nu are nici o știință despre martirologie și nu este un adorator al suferinței. Cît despre Dumnezeu... Pentru el este inexistent sau prea existent. Ioan a uitat că datorează lacrimi cetățenilor acestei foarte joase lumi. În fața unei astfel de fortărețe cea mai binecuvîntată dintre terori se îndrăgostește de mine. La rîndul meu sint nebunul ei.

Pe cine voi îndrăzni să calomniez pentru acest fel melancolic și rizibil de viață pe care mi-o abandonă ursita? Tăcere a celei mai mute calități. Pentru că, mizerabilul meu, ești în stare de biestem. Apleacă-te să vezi, nu te asemeni porcilor? Povestește-ne toate durerile tale pentru a-ți garanta eliberarea, nu tocmai mîntuirea. Mărturisește că numai fiul tău cunoaște indicibilul. El minuite sforle îndepărtăcii. Știe să distrugă pînă și cel mai mic parazit al morții în cel care se apropie de el, și-i întoarce spatele. Această aversiune mi-a devenit foarte proțioasă. A detesta nu înseamnă a omîri, ci a face să descrească. În viziunea noastră vecinătatea inutilă. Cîți din acești vecini nu am deservit prin răceala venerabilă care mă învalăie de îndată ce încep să cred în frumusețe. Da, în frumusețe, prag sacrificator și piatră de adorație. Îi datorez lui Ioan multe din refuzurile mele în ce privește răul. El îmi este răul cel mai profund și în același timp o lecție a binelui pe care cerul mi-o trimite de la izvorul vieții. Să-l observăm cînd surprinde lamentațiile unui copil care se smiorcăie în grădina Luxembourg. Ioan se scumle din mîna soției Anne și aleargă către vîlcăritorul capricios. Masculul care e se apleacă peste moțul blond și-l mingie cu un gest tremurînd de blîndețe pe cînd gura lui suride ca de un spectacol iluminat de laptele de pașăre, desrțul lui favorit. Pînă gîrețul încetează să miorlăie, își înghite hohotirile și întoarce niște ochi sărați spre mastodontul deja fugînd printre jocurile altor povești d'urne. Progenitură a comicului sau a tragicului care se scufundă în craniul bufonului; shakespeareian, Ioan somnolează și visează la cea din urmă dimensiune a omului. Nu avem dreptul de a deranja acest ultim repaos, chiar dacă am vrea să apăsăm mai tare pe pedala treziei sale ca timpul să-l redea privirea, adică privirea noastră descompusă de frenezie.

Alerg după el maimuțărîndu-l apucăturile de copil solitar. Îi vorbesc ca lui Hristos: „Ai milă de mine”. Ia o expresie dură, un ris nervos îl souteră, și-mi strigă: „Papă, pleacă!” Mîinile lui puternice resping săruturile lăcome ale acestui tată care are renumele de a fi într-o ureche. „Nu nebun ca să omoare oameni, dar nebun”, se exprimă cu suavitate un celebru cineast de documentare sacre care mă examinează de dedesubtul unei măști omenești.

Madame R. are corpolența și aplombul marilor vizionari. Mă primește în micuța ei mercerie plină de nasturi, de diferite mărgelile de mosoare pe care se înfășoară așa aceea umilă, cîrptoare a oricărei stoffe, a celei care uimește cît și a celei care dezgustă. Exiguitatea prăvăliei prepară neofitii pentru exaltare. În chichineata sa, Madame R. mă îndeamnă să mă asez, etalează pe masă cele trei fotografii ce i le-am dat: întii aceea reprezentînd pe soția mea cu ochii aburiți de vreo divinitate, apoi aceea a lui Ioan care ne face față cu o șiretenie plină de seninătate, în fine mama cu rictusul de amărăciune pe care moartea tatălui meu l-a semănat în ea acum doi ani. „Mama dumneavoastră va face o căsătorie, dar va fi ultima, spune Madame R. Ca urmare, copilul va avea un șoc prin care sufletul lui se va vindeca. Acesta-i echilibrul lumii.” Întors acasă, răstorn echilibrul. Prin vicleșuguri care nu sint departe de necinste o împiedic pe mama să plece. A dejuca planurile morții este o malonestitate? Ca Ivan Turbincă, închid moartea, această omnipotență a tenebrilor, în scriul pe care l-a adus pentru folosința mea. Și ducă-se învîrtindu-se! Nu vreau să-l văd coborînd sub pămînt pe nici unul dintre ai mei.

Cînd prietenul Sorin plecă spre cel mai profund somn al său văzui apropiindu-se în oglindă chipul meu mort. Prietenul voios, de o configurație îndesată, rotundă, ale cărui maxilare alunecau veșnic spre umor, o luă la fugă în negru întesc al amintirii.

Anatomia cruzimii

TRAGEDIA pe care Shakespeare a numit-o „The most lamentable”, cea mai lamentabilă, — cuvântul englez semnificând tristă, jalnică, de plins — e a lui Titus Andronicus, general roman viteaz, învingătorul barbarilor goți, tată a douăzeci și cinci de copii, dintre care mulți jertfiți în lupte. Unii comentatori se îndoiesc că lucrarea ar fi fost scrisă de omul din Stratford pentru că nu pare destul de încheată și e prea fioroasă. Alții, Walter Raleigh, Irving Ribber, John Maxwell, H.T. Price au certitudinea că ea i-ar aparține, deși, fiind elaborată în tinerețe, vădește disorsiuni în acțiune și slabe articulații ale intrigii. Spectacolul craiovean, primul cu această piesă pe o scenă românească, are o asemenea anvergură, o imagistică atât de somptuoasă și inventivă, un stil atât de viguros și un demers scenic atât de dinamic, încât pare a da un răspuns afirmativ neșovăielnic la întrebarea privind paternitatea operelor.

E, probabil, lucrarea ce arată cele mai multe și mai înfricoșătoare cruzimi săvârșite într-o poveste, ea însăși înspăimântătoare, de la siluirea unei tinere doamne — căreia cei doi frați nemernici făptuitori îi tale limba și miinile ca să nu-i poată divulga — și pînă la prinzul unde mamei acelor ticăloși i se servesc inimile lor fripte. Aici nu există nici cruțare nici iertare. Anumiți exegeți au socotit, de aceea, prin vremuri, că nici nu trebuie prezentată publicului această suită de orori lipsite de orice motivație. Dar după ce a pus-o în scenă Peter Brook cu Lawrence Olivier în rolul principal, opinia s-a mai schimbat. Ian Kott, cel puțin, mărturisește că văzind acel spectacol a fost uimit; și-a modificat complet părerea formată la lectură.

Reprezentarea românească prinde convinge în același sens. Ea n-a eludat crimele săvârșite la vedere; mistificările singeroase; măcelurile ce produc o piramidă de striviri. Scena în care Titus lasă să se scie o mină de către perfidul maur Aaron — ce-i spusese că împăratul îi va grația fiii condamnați la moarte dacă îi se aduce brațul tatălui lor — e insuportabilă, tocmai fiindcă e măiestru conceput de actorii Ștefan Iordache (fără plinset, fără gemănt, într-o durere incremenită) și Ilie Gheorghe (nemilos și iute chirurg blestemat). Dar regizorul Silviu Purcărete nu pe făptuirile grozave a pus accentul, ci pe două elemente dramatice fundamentale ale substratului anecdotic: întâi, relevarea, în consecuție logică (din punctul de vedere al legii ce pedepsește nelegiuirea și al moralei care sancționează cu alte instrumente ceea ce scapă legii) a inviei, unii, nebuniei fictive sau reale, răzburării, plăcerii de a face rău altora, uneltirii mișelnice, pizmei ce îmbolnăvește. Cruzimile slăt, în-adevăr, fizice dar pe scenă sînt aduse la lumină din străfunduri determinantele lor psihice. Și sînt reliefate în metafore cu puternică încălțătură semnificativă, care transferă cu artă unei lumi convenționale — admirabil descrise în modalitățile ei de acțiune barbară — ororile, explicându-le. Lămurindu-le geneza și înălțurile cauzele.

Se începe cu un moment de jubație: celebrarea victoriei asupra dusmanilor Romei, fum mult, fapte, tobe și trîmbițe, urale. E de presupus că participă toată plebea cetății, patricienii — împărțiți în două tabere, fiindcă trebuie ales și un nou împărat și sînt doi candidați rivali. Se află de față învingătorii și învinșii aduși ca prizonieri, în frunte cu regina lor Tamora. Spade de lumină sfîșie întunericul. În muzica triumfalistă se intersecționează vaiere de aramă, sonuri de bocet, neliniști, frîngerii, suspine. Pe două ecrane de televizor urmărim (ciudat!, fără să ne stînjenească) chipul cu înfrigurări ori zîmbete calpe al viitorului împărat, Saturninus, interpretat elocvent în nerozia și pripelile lui de Valeriu Dogaru. Un personaj bizar, în vestmint de aur, străbate scena cu tînguirii fără cuvinte. E un vestitor al nenorocirilor ce vor urma. În dinamica dictată de piesă — care are o acțiune neîntreruptă, în secvențe repezi, căci mai nimeni nu stă să cugete prea mult, e o lume a instinctelor și aprigelor porniri individualiste, caracterizată de necumpănire — se atribuie titlul suprem generalului. Acesta refuză cu noblețe și înțelepciune, prin glasul răsunător și atitudinea hotărîtă a lui Ștefan Iordache, Andronicus e ras în cap, dur, precis; sacrifică pentru cei ucși în luptă pe fiul reginei prizoniere. Propune pentru funcția supremă pe fiul regelui ce a murit. E slăvit pentru gest. Recunosător, noul stăpînitor li cere fiica de soție. Încuviințarea e dată. Dar fata e furată pe loc de logodnicul ce și-l alesese anterior. Titus îl omoară cu mina lui pe unul din

Titus Andronicus de W. Shakespeare, Teatrul Național din Craiova, regia Silviu Purcărete, scenografia Ștefan Cernean.

proprilor săi fii ce dăduse dreptate celor fugiți. Conducătorul Romei se căsătorește de îndată, ostentativ, cu regina goților, interesant descrisă în concupiscentele ei, în ura nepotolită față de romani, și de Titus și familia lui în special, în sălbăcia acestei adversități. Mică și diavolească în intimitate, ea se înalță pe coturni cu solemnitate și dă sfaturi afabile sub masca unei regine îngăduitoare. Dar își sfătuiește fiii — avortoni monstruoși, creați cu sarcasm în gemelitatea lor hidoasă de estropiați, de către Valer Della Keza și Vladimir Juravle — s-o necinstească pe Lavinia, ce e ținută pe sub faldurile pinzelor care constituie orizontul alb al locului. Complotează cu amantul ei negru, Aaron, cum să distrugă Roma. Maurul e embrionul lui Iago; are chip satanic, înșeală, asasinază și murdărește totul în juru-i cu o voluptate sadică — pe care mărturisește a o avea în fire. Portretul ce îl întocmește Ilie Gheorghe e magistral, pentru că artistul furnizează motivația acestui drac împielit: iubit tainic al reginei goțe, el e executorul execrabil al urii ei; aversiunile ei sălbatice hrănesc din plin dușmănia lui față de cei ce l-au adus aici ca sclav, iar mijloacele groaznice cu care lucrează împlinesc cu prisosință setea lui de răzbunare.

ASA începe a se reliefa al doilea element dramatic fundamental al spectacolului: intriga politică. Ură răzburătoare a captivilor goți se abate ca o furtună asupra romanilor. Cruzimea cu care sînt dați morții fiii lui Titus Andronicus și mutilată fiica lui Lavinia — o apariție excelentă, atât în poezia ei feminină cit și, mai târziu, în mușenia expresivă și groaza mărturisită prin ochi și gest, creație a tinerei Ozana Oancea — cruzimea înșelăciunilor perverse ale lui Aaron, schilodirea bătrînelui și nefericitului general roman, îmbrobodirea lui Saturninus își leagă firele într-un complot împotriva statului roman, a personalităților și instituțiilor sale. Cu mefostorizări stringente, și prin ceea ce am putea numi un spațiu mobil ce umbli ca o bulă de aer într-un mediu lichid, decupându-se în mereu alt loc din universul scenei, prin mugetele de plăcere și de victorie în fărâdelele ale maurului cînd săvârșește mișelii; urletele ațîțate ale Tamorei; umbrele amenințătoare din spațele unei pinze; luminările tremurătoare în beznă; spirala ce apare mereu pe fundal, ca semn al nesfîrșirii urgiei, nisipul pulverizat din cer de către zeii implorați, într-o atmosferă de mister, nisip pe care Lavinia va înscris, cu un baston ținut în dinți, numele siluitorilor ei; capetele celor executați aduse în scenă iar mai târziu și la ospățul canibalic; starea lui Titus, contorsionat de o demență ce inventează totuși meticolos cea mai groaznică dintre răzburări, într-o psihologie ce are drept clăpă unică de normalitate, ca într-o năvălă tragică a lui Caragiale, pregătirea fără greș a pedepsei; prezența blindă în haină bătrînească și cu tolgă a rezonurului tragic Marcus, fratele lui Andronic (altă de reușit în tandrețe dar fără sentimentalisme scarbe, conturat notabil de Tudor Gheorghe); furia rece, soldătească a fiului lui Titus, Lucius, acum revenit drept căpitan al năvălitorilor pedepșitori, punind capăt sedțiunii dinlăuntru cetății nu ca un răspuns personal la năpăstuirile familiei sale, ci ca o restatornicire de drept a situației la Roma (Valentin Mihali sugerind cu distincție aceste trăsături) — toate concură spre dezvoltarea etiologiei politice a întâmplărilor. Ultimele două versuri ale piesei lămuresc și unele din tîlcurile ei adinci. După ce virtuțile indivizilor au fost nedreptățite de către o conducere statală tortionară, iar meritele celor ce serveau statul, nesocotite, și statul s-a găsit în pragul distrugerii de către foștii lui inamici aflați acum în posibilitatea de a-l măcina dinlăuntru, poetul exclamă prin gura celui ce biruitor, reduce normalitatea (în planul expresiei „finalul compensatoriu”): „Apoi de-a Romei soartă-om îngrijii / Să n-o mai pască — asemenea urgli”. E un înțeles contemporan, viu pentru cei ce-au străbătut recent o perioadă de multe atare referințe la ceea ce a gândit Shakespeare prin această parabolă antică despre lumea lui renascentistă.

ASTFEL spectacolului lui Silviu Purcărete e bogat și cuprinzător, original și poetic, enigmatic prin stranietăți ingenioase orînduite. Hiperbolizînd prin actori (citabili mai fiind și Leni Pintea Homeag, Angel Rababoc, Marian Negrescu, Constantin Cicort, Tudorel Petrescu, Ion Colan, Lucian Albanescu, Remus Mărgineanu), ea și prin costume în culori armonizate cu gust și ne-localizante (cu două-trei excepții discutabile ca modernizare stridentă) și prin plastică decorativă, stilizată, de o funcționalitate subtilă și efice în sensurile preconizate de proiectul regizoral — scenografia, Ștefania Cenean; de asemenea,

Printre premiile obținute la Iași e și acel acordat spectacolului *Serpentina* de Tankred Dorst. În fotografie, actorii Liviu Manoliu, Ion Lapdaru, Teodor Corban

prin sonoritatea (ce i se datorează tot regizorului) și care creează o ambianță specială, cu intense reverberații și prin delimitările savante cu halouri rafinate, penumbra bizare asigurate de Vadim Levinski și Ilie Crăciunescu — reprezentarea e totodată, o afirmare a noimeii pe care o are această uriașă tragedie în ipoteza unei exegeze regizorale excepționale. Ar fi de altfel și foarte greu să acceptăm că Shakespeare, chiar tînăr, neexperimentat încă, tributator metodologiilor artistice ale unor confrăți mai înaintați în glorie — după cum consideră unii cercetători — s-ar fi putut angaja în piese fără noimă. Dealtmînter ar fi și mai greu să admitem că la acea vîrstă — avea 29 de ani — poetul dramatic uimitor se prezenta ca un scriitor „încă neformat”, cum ne spune cineva. În 1590 îi apăruseră *Henric VI* partea I, a II-a și a III-a, în 1592 capodopera *Richard III*, *Comedia încercărilor*, în 1593 *Femeia îndărătnică*, *Titus Andronicus* și poemul *Siluirea Lucreției* — în mod cert o sursă pentru destinul Laviniei din piesa pe care o examinăm aici.

Insemnele geniului se întrevăd și în factura specială a piesei, căci e ca un breviar al formulelor tragice din lucrările ulterioare: exaltările eroului se topește în ezitări și îndoieli, patima sa devine deviantă, ura vicelană împotriva lui se manifestă demonic, luînd proporții mitice, i se pregătește treptat și ireversibil zdrobirea. Cred că regia spectacolului craiovean a sensibilizat aici un mobil tragic tipic shakespearean: eroul pornește pe povîrnișul morții cînd cedează altuia chiar și în parte prerogativele puterii ce i-a fost acordată. Sau cînd, pur și simplu, le abandonează. E decăderea din rang: Lear împărțindu-și regatul, Hamlet refuzînd tronul ce îi e legiuit, Macbeth lăsîndu-se călăuzit în acțiunile decisive de soția sa, Coriolan ascultîndu-și mama și oprînd oștile pe care le comandă, ceea ce îi aduce pieirea, asemenea Richard al II-lea, Regele Ioan, chiar și Othello — ajuns o jucărie în miinile lui Iago, Titus Andronicus respingînd coroana, dîndu-i-o cu

mina sa altuia, retrăgîndu-se din viața publică... Mai toți se surpă sufletestî și sînt înlăturați cu cea mai torturantă zime.

Ștefan Iordache trăiește această criză în chip profund. Respectul pentru tradiții și pentru autoritate al personajului său începe prin a fi hotărît, apoi se clatină și contrarierea îl duce la nedumerire anxioasă și la mefiență; apoi îl dislocă. Un acces ultim de nebunie (reală?, simulată?) îl face să pregătească răzburarea canibalică pe care autorul o preia din legendele lui Ovidiu și dintr-o piesă a lui Seneca, (strîgîndu-le înspăimîntătorilor Demetrios și Chiron, înainte de a-i toca în bucătărie: „Iar muma voastră, fără dez-mățată / Își va înfulca progenitura / La astfel de ospăț am invitat-o / Cu-așa bucate se va îmbuiba”); il îndeamnă să-și ucidă fiica pentru a o izbăvi de rușine și de povara neputințelor („Am înmă-temei și făptuiesc cruzimea asta; s-a sfîrșit acum”); să împlinească cutitul în culpabila Tamora și să se lase el însuși omorît de Saturninus, tăiat și acela de îndată de Lucius. Actorul se mlădiează după meandrele rolului, gradează stările în chip meșteșugit, își schimbă măștile cu nuanțe multe și suportă cu demnitate oșindele. Chipul i se asprește mereu, vederea îi slăbește, trupul îi devine girbov dar cugetul lucrează țesînd abil și cu zător vindicta. Poate că alternanțele care sînt uneori prea complicate, cu asistență pe tonurile înalte, Postura eroului e însă făurită cu plînătate și forță. El poartă tragedia cu bărbăție, patetic nerecunosmat, încovoidu-se dar rămînd neînduplecat, retras în sine dar neîmblînzit, izbucnind în final ca o ultimă și strălucitoare vîlvătaie a unui foc ce părușe a se stinge. Traducerea lui Dan Duțescu, săvîrșită cu spirit și patos, cu echivalente nimerite pentru fulgerările marii poezii shakespeareane în întunecimea ororilor, sprijină această însemnăta biruință artistică, într-o faptă de creație scenică impunătoare.

Premii pentru teatru

● Editurile DAB și CANOVA din Iași au atribuit, în cadrul unor inițiativă cu publicul, desfășurate la Palatul Culturii, la Teatrul Național și la Muzeul Teatrului, o serie de premii pentru actori, regizori și oameni de teatru.

Premiul pentru spectacol, pentru anul 1991, a fost acordat spectacolului Teatrului Național din Iași *Serpentina*, după piesa lui Tankred Dorst, în regia lui Ovidiu Lazăr și scenografia Mariei Axenti, amîndoi distînși cu premii individuale. S-au acordat, de asemenea, și premii pentru interpretare actorilor Teodor Corban, Ion Sapdaru și Liviu Manoliu.

● Cu prilejul împlinirii vîrstel de 60 de ani, actorul Teofil Vălcu a fost distins cu un premiu special pentru întreaga activitate artistică.

Doamna Lucia, Burada-Romanescu fiica reputatului istoric al teatrului, T.T. Burada, a fost, de asemenea, distinsă cu un premiu special pentru contribuția adusă la dezvoltarea mișcărilor artelor de spectacol, precum și pentru aportul la dezvoltarea fondului de documente al Muzeului Teatrului Național din Iași.

Gală UNITER

● Lună 13 aprilie ora 17, la Sala Palatului are loc o Gală UNITER, cu participarea unor prestigioși actori și muzicieni, balerini din București, Iași, Craiova.

● Incasările vor fi remise Teatrului „Victor Ion Popa” din Birlad, grav afectat de urmările unui incendiu catastrofal.

● Realizator, criticul V. Parhon. Regizor: Cornel Todca. Organizator, Traian Ionescu.

Săptămîna independenților

● Între 12—18 aprilie, cinci teatre independente din București își prezintă realizările, în sălile lor din Capitală, cu sprijinul și sub egida Uniunii Teatrale din România.

Zilele filmului ungar

RECENTELE Zile ale filmului ungar — după o întrerupere de 13 ani — ne apar, în primul rând, ca o acțiune civică a cineaștilor celor două țări.

În programul selectat de cineaștii români, au apărut în primul rând autori ale căror lucrări n-au mai ajuns de mult în fața spectatorului român (din cauza cenzurii, care nu accepta nimic din ceea ce ieșea din tiparul admis și obligatoriu, nu accepta ironia, umorul lipsit de respect față de „oficiali”, îndoielile cotidiene ale omului de rând — teme care au precedat, în filmografia unor Péter Bacsó sau Márta Mészáros filmele ce vor demola dictatura prosovietică în 1989 — filme pe care le vedem azi).

Logodnica lui Stalin (1989), filmul lui Bacsó prezentat în Gala „Zilelor filmului ungar”, declanșează un profund soc psihologic, datorită în mare măsură actriței (extraordinar de frumoasă) Básti Juli, în rolul nebunei diforme, slute și grosolane. Un film după nuvela lui V. Tendriakov — un film pe care trebuia să-l facă rușii (pe atunci încă sovieticii) — dar au omis să-l facă. Calvarul bieteii nebune, victimă a deventei sociale numite vigilență, aruncă o lumină nimicitoare asupra unui sistem cumplit nu doar prin ticăloșie, ci mai ales prin prostie și incultură, un sistem care vedea în orice „deviere” — fie ea chiar cu caracter mental-medical — un atentat împotriva ordinii de stat.

Márta Mészáros — cunoscută de publicul român ca o autoare de o fină observație psihologică, de o îndrăzneată îndare a unor teme tabu — se prezintă cu trilogia cu caracter autobiografic **Jurnal (Pentru copiii mei — 1982, Pentru iubii mei — 1987, Pentru tata și mama — 1990)**. O judecăală dreaptă și fără cruțare (sau autocruțare) a comunismului văzut din interior (ea fiind fiica unui comunist emigrat în U.R.S.S., arestat, condamnat și executat acolo, pe urmă reabilitat după aproape 20 de ani). Timpul istoric al acțiunii **Jurnalului** se înscrie între 1946-56, cu frecvente racursuri de memorie, vis și coșmar plasate în copilărie și cu un epilog din 1958, când alterego-ul tatălui, un alt ilegalist, participă la rezistența franceză, mereu suspectat din această cauză după întoarcerea acasă, este executat pentru participarea la revoluția din 1956. „Păcatul” său de neiertat este afirmarea pînă și

în proces, că „sîntem ucigași cu toții”. Documentele inedite despre cele două săptămîni de libertate în octombrie-noiembrie 1956, doborîrea statului lui Stalin — premieră mondială —, în paralel cu devenirea de cineașt a fetiței, care pornește de la întrebarea fără răspuns în vremurile acela: „de ce l-au ridicat pe tata?” și ajunge nu numai la condamnarea sistemului, care l-a suprimat, ci și la crearea pe ecran a imaginii sale de coșmar universal.

Beremnyi Géza, prozator și scenarist, realizînd, ca regizor, propriile sale scenarii, ne confruntă, în **El Dorado**, cu calvarul unui negustor, „împăratul” talciocului. De la conjunctura halucinantă a lumilor tulburi de după război — la confruntarea cu comunismul generalizat care înfierază comertul ca un delict. „Dacă aurul își pierde valoarea, atunci va trebui să plătim cu sînge” — așa sună revelația acestui burghez de primă generație încălțată, întruchipat cu o forță de convingere uluitoare de actorul Eperjes Károly.

„Între vis și trezire” — așa aș intitula, mai exact ca sens, filmul al cărui titlu tradus cuvînt cu cuvînt sună **O jumătate de vis** — atacă o temă de o actualitate dureroasă: delincvența minoră. Regizorul-autor, Rózsa Ferenc, este, încă de la începutul carierei, obsedat de problematica universului copilăriei și adolescenței, argumentînd inversunat că în secolul XX nu mai există inocența ideală, dorită și mintită de adulți, pentru că ei, copiii, sînt direct implicați în conflictele secolului și nimeni nu-i poate feri de ele. Micii spărgători sînt, în fond, niște suflete neîntinate, sensibile, inconștiente de gravitatea jocului de-a haiducii, de-a aventura și de-a riscul dător de moarte; în ultimă instanță „jocul” este, pentru ei, un refugiu tragic de fragil, față de singurătate, față de lipsa răspunsurilor, pe care degeaba le așteaptă de la cei mari. Cel mai mic dintre ei, așa de mic încît deocamdată nici nu intră sub incidența legii, este manevrat și crunt exploatat de tatăl vitreg, căruia i se pare mai comod ca odrasla lui să fure și să fie internată la casa de copii. Un Gavroche de neuitat. Într-o scenă cheie, personajele acestui film de actualitate urmăresc la televizor transmisia în direct a revoluției de la București...

Anna Halász

Pe ecranele noastre, un film campion:

Linștea mieilor

Cîștigător al celor mai importante Oscar-uri ale anului, **Linștea mieilor** are, și la București, ca oriunde a rulat pînă în prezent, mare succes de public.

Iată, pentru cinefilii noștri, în „avancronică”, un generic al filmului: Regia: Jonathan Demme (n. în 1944). Scenariul: Ted Tally, după romanul lui Thomas Harris (al treilea roman al acestui autor; primele două au fost și ele ecranizate). Imaginea: Tak Fujimoto. Decori: Kristi Zea. Costume: Colleen Atwood. Montaj: Craig McKay. Sunet: Christopher Newman. Muzica: Howard Shore. Producția: Orion. Distribuția: Columbia. Durată: 1h58'.

Interpreți: Jodie Foster (Clarice Starling), Anthony Hopkins (dr. Hannibal Lecter), Scott Glenn (Jack Crawford), Ted Levine („Buffalo Bill”), Anthony Heald (dr. Frederick Chilton), Diane Baker (senatoarea Ruth Martin), Roger Corman (directorul F.B.I.).

CRONICA PLASTICĂ de Tudor OCTAVIAN

Măști la vîrste diferite

că nimeni o separare a apelor. Separarea nu e ușor de înfăptuit pentru că majoritatea artiștilor care se manifestă în teritoriul fără capăt al artelor mixte trag din tradiție unele avantaje dar nu se grăbesc să-și asume și servituțiile noului. Ca să nu mai vorbim de faptul că, la fel ca în secolii trecuți, în conștiința a nenumărați creatori artele contează unele ca majore, altele ca minore.

De două decenii, sculptura românească, în ansamblul ei, e superioară picturii. Dacă opera importantă în pictură a putut fi amintită pentru un timp favorizant, sculptorul a fost obligat să trăiască în prezent, să dea operă, nu doar eșantion de metodă. Un sculptor nu-și durează ideea în marmoră sau bronz — într-un material definitiv, adică — dacă nu consumă convingerea că merită s-o facă. Pricina economică nu-i și cea mai puțin însemnată. Sculptorii pur și simplu nu și-au putut permite să fie superficiali pe cînd destul pictori și-au putut permite. În toată lumea, dealtfel, sculptura a mers cu un pas înaintea picturii. De acest fapt au profitat artiștii provenind din secțiile de arte decorative care și-au depășit substanțial mînia. E suficient să amintesc de „școala de sculptură ceramică” din deceniul 70-80, de realizările ei monumentale iar mai încoace de preocuparea ceramistilor și sticlariilor pentru o artă de preocupare intelectuală, confortul optic și tactil rămîind o chestiune de meșteșug, nu de țel. Un ceramist care deschide o expoziție știe că ratează reala sa afirmare dacă expoziția nu-i mai mult decît un număr de obiecte frumoase, dacă nu e gîndi-

re în spectacol. Tinerii, mai cu seamă, manifestă ambiția de a face din primele lor apariții ceva tot atît de convingător, sub raport ideatic, ca debuturile majore în pictură. Ca să realizăm mai hotărît sensul schimbării, e suficient să ne amintim că, în anii '60, de exemplu, cînd se afirma o generație excepțională de pictori, cea mai bună expoziție de ceramică „de autor” nu putea fi altceva decît o strînsură oarecare de obiecte. Ca să nu mai spunem că o astfel de aventură era atît de rară încît nu trimitea la un fenomen. Astăzi expozițiile ceramistilor sînt nu numai un lucru obișnuit, dar și tentativă de operă într-o activitate cu toate datele fenomenului.

Cazul tipic și, ce-i cu adevărat interesant, tipic cu o marcă timpurie, e acela al Danielei Făiniș. Ea a absolvit nu de mult, a „creat modele” pentru industria ceramică din Dorohoi, unde a învățat repede lecția producției de serie, cu înlesnirile dar și cu istovitoarele ei restricții, după care a devenit „independentă”. E un curaj, pentru că lucrarea ceramistului înseamnă multă cheltuială. În vest, se decid să devină artiști decoratori îndeosebi tineri cu stare. Am cunoscut, la New York, o artistă de origine română, designer de bijuterii, care căuta, sub presiunea unui termen contractual aspru, sponsorul care să-i avanseze o sumă de ordinul cîtorva zeci de mii de dolari pentru definitivarea unei colecții. Tot acolo am cunoscut un ceramist — despre care se vorbea că „s-a realizat” — preocupat să revină în țară pentru a definitiva prima lui personală în atelierele Fondului Plastic. E încă

ușor să fii ceramist în România, dacă răspunzi cu promptitudine solicitărilor pieței, dar întocmirea unei expoziții înrepe să devină o aventură. Daniela Făiniș a expus, la „Simeza”, prima ei selecție de operă. Termenii cer o explicație. Selecția a operat-o nu din vasta producție a anilor bucureșteni ci numai din ceramica pregătită pentru o expoziție. Vernisajul a avut loc în absența autorului, care a răspuns unei invitații profesionale la Philadelphia. Galeria „Simeza” devine astfel spațiul unde un scenograf cu gustul elegiei. Daniela Făiniș, pune publicului cîteva întrebări neconfortabile. Cu totul alte întrebări decît aclea pe care publicul nostru s-a deprins să le afle în expoziția unui decorator. Măștile mortuare motivează intens imaginația oamenilor deprinși să mediteze la viață și la moarte. Artista prezintă variante ale propriilor măști la diferite vîrste, potrivite parcă grăbit pe chipuri fără identitate, un singur chip și o unică mască. Dar cîtă nuanță în serie! Cine a vizitat un muzeu de artă egipteană nu se poate să nu fi fost sesizat de mulajele în ipsos ale celor duși dintre vil cu milenii în urmă. E o încremenire în viu. Daniela Făiniș simte forța emoțională a ceea ce nu mai este și, totuși, este. Un ecorșeu pe trăire. Privitorul înțelege mesajul artistului: „Iată, joc pentru tine, intru mîntuirea de spaime, rolurile din urmă, cele refuzate de toți”.

Lunga întîmpinare la comentariul propriu-zis al expoziției trebuie să-mi fie iertat fiindcă e necesar. Succesul individual nu are un înțeles complet dacă nu e pus în relație cu destinul artei practice. În expoziția Danielei Făiniș cuvîntul lipsit de orice susținere este exact cuvîntul care ar urma să deschidă dialogul: creație decorativă.

Arena de la Scala din Milano

ULTIMA săptămână a lunii martie a fost profund telesportivă. Lozincile Ghencei și Giuleștiului au izbucnit și au învins irezistibil în cele mai liniștite adunări, forumuri și convenții politice. Giuleștiul cu al lui „Nu vă supărați pe noi, că sintem mai buni ca voi!” nu mai ține de o convenție. E însuși strigătul sportiv al ființei românești care, nu se poate să nu se fi observat, nu emite idel politice decât în versuri. O idee politică, la noi, dacă nu e prinsă în rimă n-are telespor(t), n-are destin, n-are humor, lipsă ce-i asigură, de altfel, și pieirea. Politică fără cronică rimată a peluzei e un non-sens. Fără o analiză a humorului său politic și poetic, nici un raport al vreunui partid nu are adâncime. Nu se practică asemenea analize. De aici vor decurge consecințe triste.

Deci ultima săptămână a pornit-o, într-o miercuri, cu imaginea unui stadion din Călărași arhiplin, peste 15 000 de oameni, la un meci de cupă a României și s-a sfârșit — o săptămână se leagă în funcție de ziua apariției „României literare” — cu un meci decisiv de Cupă a Campionilor Europeni la Sofia, între o echipă sîrbă și una italiană, la miezul nopții și dincolo de el. (De ce la Sofia? — Fiindcă la Belgrad nu dă voie U.E.F.A. ! Din folclorul popoarelor !) Între acestea, au fost patru zile de patinaj mondial, fotbal în direct de la Craiova cu Badea care e un Hagî fără șansă și ca supliment, la cerere, o finală de cupă balcanică, la Galați, care-mi impune feroce autocenzură.

Nu se poate trece ușor peste imaginea de la Călărași. Din '89 încoace, nu s-a mai văzut pe plan strict intern, între două echipe românești, un stadion plin de grandoarea acestuia. El ne-a bulversat toate clișeele și preiudecățile privitoare la lumea care nu mai vine la fotbal decât pentru marile noastre vedete după care se stă toată ziua cu telefoanele, căutându-le de la Burgos la Bari. L-am întrebât pe Topescu, în timpul transmisiei acestui „meci incendiar”, cum numea Ionel Stoica întâlnirea „Dunării” din C cu „Poli” din A : „Ce părere ai, cum de s-au

adunat 15 000 cînd meciul se televizează ?” Răspunsul a fost simplu, competent și năucitor : „Dacă le merge echipa... !” Să fie adevărat ? Ceva care funcționează — nu mai zic ce frumos sponsor stătea scris ca de Fănuș Neagu pe pieptul „Dunării” : Papazi ! — să aducă azi lume, la noi ? Încredere și elan public ? Da' ăștia, cu Papazi al lor, nu ne citesc ziarele ? Nu știu că sintem în detresă... ? Adevărul este că fotbalul se lăfăie cu o impertinență rar văzută : în mai toate locurile unde e nenorocire, din Croația pînă-n Basarabia, trecînd prin Liban și Irlanda, se joacă fotbal și oamenii continuă să se dea în vînt pofînd meciuri. Ce-o fi în capul lor ? Nu sînt indignat, fiindcă de la o vreme îmi cer să fiu și competent în indignări. Se face o deloc ușor, dar e sportiv. Se oarecace economie de nervi. Încercați !

Cu patinajul e un caz special. Nu-s deloc competent, nu pot deosebi lucrurile decât dacă unul cade și altul zboară, știu că arbitrii sînt acuzați de conservatorism, dar mă salvez cu muzica. Mulțumită ei, încep problemele de fond ale patinajului mondial cu mult mai bine decât pe cele ale blocajului valutar. Astfel, fără să mă împănnez enciclopedic, mi-am dat seama singur, încă de la Olimpiadă, că frații Duchesnay nu-i vor birui pe ex-sovietici în finala probei de dans. Franzezii, purtați de o nebunie mediatică, deveniți o obsesie națională, au „lucrat” cu „West Side Story”, cei din țara CSI (sau ics !), cu o arie și o suită de Bach. Au „rupt”, cum sînt constătențele la succes. Eram convins. În zilele următoare, specialiștii m-au confirmat : muzica a făcut diferența, Bach — spre liniștea lui Iosif Sava — l-a spulberat pe Bernstein. E o evoluție a întregului patinaj, o reînnoire a armonia clasică, o suspiciune nouă față de tot ce-i tehnică rece, salturi prea strălucite, pe patinoar se dorește emoție, se dorește Bach și nu Paganini, firește dacă știi mai întîi de toate cum să te ții pe picioare. Perechea Usova-Julin are drept consilier pe coreograful Giuseppe Arena de la Scala din Milano. Ei sînt vi-

torii campioni mondiali, e sigur, dacă Ponomarenko-Klimova (consilieră franceză, jumătate indiană, măritată cu un dansator de la Bolșoi — din folclorul popoarelor !), trec la profesionalism. Ambele culuri sînt formidabile în complicațiile travaliului tehnic și miraculos în potrivirea cu melodia. Specialiștii traduc : „Succesul lor e și al lui Bach, Vivaldi și Liszt ; cel al lui Petrenko datorează mult lui Verdi și Chopin”. E cam esteticizant, nu ?

Dacă există un loc unde muzica triumfă azi, acela nu e pe pămînt — asta n-o să se întîmple mîine, mai e de așteptat — dar pe o fișie de gheață, da ! Orisicîtuși de puțin, contează enorm, avînd în vedere cîtă lume — din țările calde pînă la Pol și de la mătuși la verisoare — nu acceptă „să scape patinajul, astă noapte”, acesta fiind, în ochii mei, sportul cel mai „apolitic” din toate cîte sînt, iar muzica lui cea mai împăciuitoare dintre arte. De la Mao la Khomeini, mai toți tiranii, mai toți „cei care au indispus popoarele” (expresia nemuritoare a lui Eugen Ionescu), n-au putut-o suferi fiindcă molește masele. N-ar fi deci o sansă pentru a inocula puțină „moleșală” în globul ăsta pe care pînă și meciurile dintre C și A au devenit incendiare, iar căpitanul echipei de hochei al CSI, campioana olimpică, jură că atunci cînd a ascultat imnul ics pentru triumful său, el a cîntat în minte tot vechiul imn al dispărutei sale țări ? Moașe-sa pe gheață de lume...

Chiar, de unde vine expresia asta ? De ce o moașă pe gheață ? Care-i hermeneutica imaginii ? Nu știu, dar sună, de-o viață, teribil. Purtat de ea, am găsit, miercuri dimineață, la capătul acestei săptămîni, elanul witmanian de-a clama mult către splendida coadă, la 10 dimineață, în față la „Aro”, pentru bilete la „Tăcerea mieilor”, oamenii aflînd noaptea că filmul luase Oscar-ul : „Te salut, popor informat !”, „Te salut Cinematecă plină cu tineret-speranțe la filmele lui Wajda și Tarkovski !”

Desenarea istoriei

DE PATRU săptămîni, „Panoramiceul” găzduiește în colțul din dreapta jos al ultimei pagini o rubrică nouă (text și desene) : **Scurt istoric al radioului și televiziunii**. Deși episodul III anunță că perioada investigată este 1932—1992 precizarea este imediat infirmată deoarece chiar sub acest subtitlu este publicat un fragment dintr-un interviu acordat revistei „Radio”, la 13 octombrie 1928, de unul dintre fondatorii instituției. Episodul IV (din această săptămînă) revine, grație unui drum labirintic, la anul 1925 (în România) sau 1920 (în Franța). În consecință, înțelegem că nu respectarea cronologiei este premisa **Scurtului istoric**, dispus a înlocui, asadar, metronomul neiertător al timpului cu perspectiva eiseistică, nestînjinită de bornele riguroase ale anilor. E un punct de vedere. Mă întreb, însă, care este rolul (funcționalitatea) lui acum și aici, într-o țară în care marele public (căci, la urma urmei, **Scurtul istoric** lui i se adresează) știe extrem de puține lucruri precise în acest domeniu deși activitatea radiofonică la noi există de peste șase decenii. Doar cîteva cărți i-au fost dedicate și ele au o circulație redusă, datorită, în primul rînd, tirajelor dirijate după cum rezultă clar și din volumele găzduite de micul raft „radiofonic” al bibliotecii mele, volume ce-și recunosc un tiraj situat între 2100—3550 exemplare. Și cum sistemul receditărilor este, în acest sector, necunoscut, cifrele sînt definitive. Editurile au făcut puțin pentru descoperirea și redescoperirea istoriei radiofoniei românești. Curios, radioul a făcut și mai puțin. Cu excepția unui ciclu mai vechi, dedicat trecutului radiofoniei muzicale retrospectivele au fost rare, fragmentare, neintegrate într-un sistem cu concepție unitară care să le dea relief. E drept, **Fonoleca de aur** este imaginea esențială a acestui trecut dar prin caracterul său exemplar ea se situează, prin forța lucrurilor, dincolo de obligațiile calendarului, cu atît mai mult ale sintezei exhaustive, ale analizei răbdătoare, așezîndu-se sub orizontul etern, incoreptibil al valorilor. În aceste circumstanțe, renunțînd la istorie, **Scurtul istoric** va trebui, în chip obligatoriu, să opteze pentru un nou titlu, deci să-și asume noi scopuri. Revenim la cel de al IV-lea și cel mai recent episod. Unele informații plutesc și aici ca și în cele anterioare, în vag, deși, de exemplu, începuturile BBC-ului (despre care ni se spune eliptic doar că emite de la Londra) au fost evocate nu demult, pe larg, chiar în „Panoramice”. Alte informații sînt incomplete. Apariția „Radiofoniei” este reținută fără obisnuitele trimiteri bibliografice. Le notăm spre știință : primul număr al revistei datează din 15 octombrie 1925 (cu un **Cuvînt înainte** semnat de Dragomir Hurmuzescu) iar ultimul, al 17-lea, din decembrie 1926. **D** **Scurtul istoric** sugerează că „Radiofonia” a avut (citez) „scopul de a iniția științific și tehnic marele public”, alte surse (Victor Crăciun, **Manuscrise și voci, Scriitori români la radio**, București, Editura Eminescu, 1977, p. 31) susțin, sprijinindu-se pe probe documentare, cu totul altceva : „În condițiile deosebit de grele din acel timp, cînd numărul abonaților interesați de asemenea publicații crescuse de la 173 la 15 noiembrie 1925, la 2 000, la 1 ianuarie 1927 și cînd statul nu acorda nici un sprijin dezvoltării radiodifuziunii deci nici publicațiilor ei, ambele reviste (e vorba și de «Radio-Român», n.n.) au rezistat cu greu, numai datorită sprijinului material și moral al cîtorva animatori”. Și pentru că tot am pornit pe drumul lecturilor paralele, mă întreb, de ce, oare, **Scurtul istoric** este de părere că „Radiofonia” este scoasă de Societatea Prietenilor Radiofoniei (despre care ni se spune că s-a constituit în mai 1925), în timp ce sinteza **Contribuții la cunoașterea Radioteleviziunii Române** (București, Oficiul de presă și tipărituri al Radioteleviziunii Române, 1972, p. 14—15) consideră că aceeași revistă este editată de Asociația Prietenilor Radioteleviziunii, inaugurată în martie 1925, la Institutul Electrotehnic, Universitatea București, institut al cărui director era același Dragomir Hurmuzescu ? Întrebarea are rostul ei măcar pentru faptul că cea de a treia informație tipărită pe prima coloană din episodul IV din **Scurtul istoric** reia, fără a recunoaște, însă, aceasta prin atît de necesare semne ale citării ca și prin semnarea adevăratului autor, reia un pasaj dintr-un articol (**Radiofonia după primul deceniu**, în „Radiofonia”, an V, nr. 178, 14 februarie 1932, p. 9) semnat de Dragomir Hurmuzescu și reproduc și în **Contribuții...** (ed. cit., p. 18). Reluarea este incontestabilă, oricine poate face verificarea de text, **Scurtul istoric** schimbînd doar difuzarea prin difuziune, propunînd alte norme de culegere tipografică a textului și adăugîndu-i o virgulă. Cam atît despre prezent, adică despre episodul IV. Cit despre viitor...

Cristian Teodorescu

Antoaneta Tănăsescu

TELEVIZIUNE

Un nou lider național

ULTIMA apariție la București a lui Miron Cosma, cu mineriada sa de palat și cu rolul pe care a încercat să-l joace, în sala Senatului, mi se pare caracterizantă pentru evoluția personajului care este.

După experiența din septembrie e îndoielnic că minerii vor mai veni cu tot atîta aplomb în Capitală, dacă vor mai fi chemați. În schimb, ei îl împing înainte pe șeful lor sindical, trimițîndu-l la tratative cu puterea. Spre deosebire de alți lideri sindicali, Miron Cosma știe că nu trebuie să piardă cu nici un preț rolul pe care îl îndeplinește. Și asta o știu, la fel de bine, minerii din Valea Jiului. La ultima lor expediție în București s-a putut vedea că unitatea lor nu funcționează perfect. Cînd Cosma a sunat retragerea, o parte dintre cei veniți nu l-au urmat, chiar dacă el a anunțat că „obiectivele” pentru care veniseră fuseseră atinse. De fapt, singurul obiectiv atins a fost căderea guvernului Roman (asta dacă e adevărat că revendicările bănești ale minerilor fuseseră satisfăcute înainte). Iar dacă e așa, probabil că expediția a avut totuși loc din pricina unui schimb violent de cuvinte între premier și liderul sindical. Un schimb de cuvinte în care e cu puțință să fi apărut și ideea unei posibile *trageri în justiție* a lui Miron Cosma. Fiindcă acesta nu s-a lăsat, în discuțiile cu președintele Iliescu, pînă n-a obținut asigurarea că Petre Roman nu mai e în fruntea guvernului.

Situația de la acea oră a premierului nu era grozav de bună, dar nici catastrofală. Ea s-ar fi îmbunătățit însă dacă el ar fi obținut asocierea României la Piața Comună. Și dacă luăm în discuție conflictul, care ulterior a devenit public, între fostul prim ministru și președinte, rezultă că mineriada din septembrie n-a fost nici ea lipsită de substrat politic. Atît doar că pentru participanții de rînd lucrurile au căpătat o întorsătură imprevizibilă. Deprînși să facă ei ordine, minerii s-au văzut într-un conflict dur cu jandarmii și, mai ales, au descoperit că bucureș-

tenii nu i-au urmat. Ceea ce pentru Miron Cosma era o revoluție a rămas o simplă expediție violentă. Lucrurile astea nu s-au prea văzut în serialul despre mineri programat — curios lucru — în bloc, săptămîna trecută. Personajul cel mai înnegrit din *întregul* serial e Miron Cosma, ca și cum acesta ar fi fost de la bun început liderul cu alura de azi al minerilor.

E ciudat că realizatoarea n-a întrebât pe nimeni cum de a ajuns Miron Cosma numărul 1 în Valea Jiului. Și dacă în acest serial s-ar fi acordat mai mult spațiu analizării primelor trei expediții ale minerilor s-ar fi putut vedea, sînt convins, că el a ajuns astfel în urma încrederii care i-a fost acordată de la centru. El nu e opera minerilor, ci a puterii. Devenit incomod pentru putere, el e silit acum să joace pe cont propriu. De aceea și încercarea de a constitui un cartel sindical, grație căruia să poată scăpa basma curată de siciliile legii. În ceea ce îi privește minerii au avut o tristă experiență politică, acceptînd un rol care, treptat, i-a făcut să-și piardă creditul în rîndul populației.

INTR-O discuție programată miercuri după-amiază, tot săptămîna trecută, am auzit amintirile d-nei Ioana Măgură-Bernard despre soțul său, Noel Bernard, prilejuate de apariția unui volum cuprinzînd o parte dintre articolele acestuia, difuzate prin postul de radio „Europa Liberă”.

Despre actualitatea articolului politic scris dincolo de graniță și consacrat situației din România perioadei comuniste ar trebui făcută o distincție separată, fiindcă specia ar putea ilustra atît exigențele Occidentului față de sistemul comunist, în diferite perioade, cît și raporturile românilor din diaspora cu realitățile politice din țară. De pildă, faptul că fostul director al secției române a „Europei Libere” vedea la începutul anilor '80 evoluția lucrurilor doar în limitele ameliorării sistemului marchează o viziune care pînă în ultimii ani a fost a foarte multor

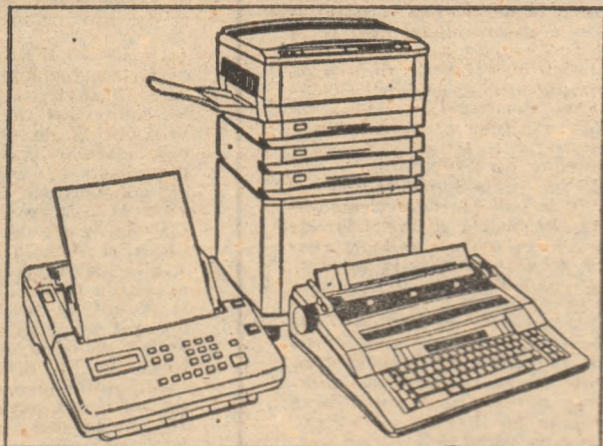
comentatori politici. Ceea ce azi a început să pară oarecum de la sine înțeles, că sistemul totalitar din Est trebuia să dispară la un moment dat e, de fapt, o achiziție recentă în politologie.

În orice caz, ideea lui Noel Bernard, că solidaritatea românilor se manifestă numai în momente catastrofale, poate fi nuanțată. Solidaritatea se manifestă intrucît răspunde unei nevoi și, mai ales, în măsura în care are posibilitatea de a se structura. Faptul că numai în momente limită românii sînt solidari dovedește prin reflex că, în trecut, puterea n-a fost interesată ca românii să-și antreneze solidaritatea și mai ales să și-o structureze. Paradoxal în aparență, această solidaritate s-a putut manifesta în țări în care, alături de puterea locală, existau și trupele sovietice. Din pricina acestora, puterile locale au procedat mai cu băgare de seamă față de dizidenți, în clipa cînd a început să bată dinspre Moscova vîntul liberalizării. La noi, dizidența nu s-a putut amplifica și solidaritatea s-a vădit numai în momente de criză din pricina că puterea a putut folosi, ca amenințare indirectă, primejdia invaziei, prin care au trecut în '56 ungurii și în '68 cehoslovacii. În afară de asta, și în '56 și în '68 revoltele care s-au produs au plecat de sus, chiar din sinul partidelor de guvernămînt. Or, la noi schismele au fost rezolvate rapid, cu brutalitate, prin lovituri de palat, înainte de a fi apucat să ia amploare. O posibilă schismă, între Lucrețiu Pătrășcanu și Gheorghiu-Dej a fost retezată de cel de-al doilea cu brutalitate. Mai tîrziu, conflictele dintre Ceaușescu și cei din jurul său au fost rapid rezolvate prin debarcarea celor care schițau gesturi de dezacord. Cînd se va scrie istoria perioadei 1938—1989, se va vedea poate mai lesne că succesivitatea de dictaturi personale de la noi a ruinat ideea de om politic în România pentru a o substitui cu aceea de birocratie politică. Așa că de ce ne-am mira de veleitățile politice ale lui Miron Cosma.

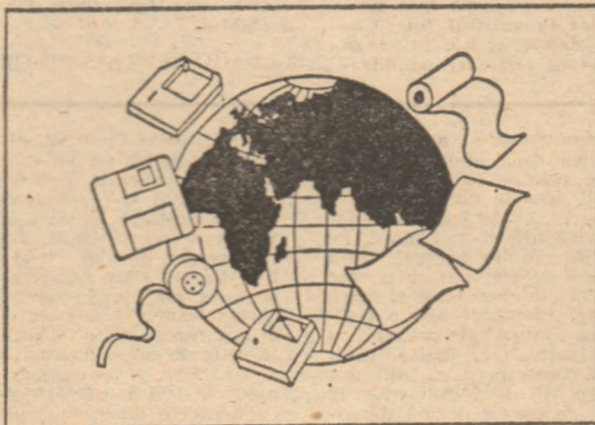
RANK XEROX™

REPREZENTANȚA PENTRU ROMÂNIA:

București 1,70749,
Str. G-ral Berthelot 27
Tel.: 12 00 53, Fax: 12 00 54

- FAX-URILE, COPIA-TOARELE, MAȘINILE DE SCRIS ELECTRONICE, ORICÎT DE PERFECTIONATE AR FI, NU POT FUNCȚIONA CU EFICIENȚĂ MAXIMĂ DECÎT DACĂ BENEFICIAZĂ DE CONSUMABILE PE MĂSURĂ.

- EFICIENȚA ȘI COERENȚA MUNCII ÎN BIROUL DUMNEAVOASTRĂ NU ESTE DOAR O PROBLEMĂ DE ACHIZIȚIONARE A APARATURII!

- REPREZENTANȚA NOASTRĂ ÎN ROMÂNIA ȘI DISTRIBUITORII AUTORIZAȚI RANK XEROX VĂ OFERĂ NU NUMAI APARATURA CE DĂ EFICIENȚĂ ORICĂRUI BIROU CI ȘI CONSUMABILELE CARE FAC CA ACEASTĂ APARATURĂ SĂ LUCREZE LA REALA SA CAPACITATE, PENTRU UN TIMP CÎT MAI ÎNDELUNGAT.

- PENTRU CA D-VOASTRĂ SĂ ECONOMIȘI TIMP ȘI BANI, RANK XEROX ȘI-A ALCĂȚUIT O REȚEA DE DISTRIBUITORI CE VĂ STAU ORICÎND LA DISPOZIȚIE CU APARATURA IDEALĂ PENTRU BIROUL DUMNEAVOASTRĂ ÎNSOȚITĂ DE CONSUMABILELE POTRIVITE EI.

» DISTRIBUITORII AUTORIZAȚI RANK XEROX ÎN ROMÂNIA:

ALFASOFT srl
Zalău
Tel.: 996 / 15 881

APEL srl
București
Tel.: 996 / 15 231

AREXIM srl
București
Tel.: 14 98 34

ADYLUS srl
București
Tel.: 12 95 77

COMPIEST ANVICO srl
Tirgu Mureș
Tel.: 954 / 16 644

COMSER srl
Hunedoara
Tel.: 957 / 12 538 - 132

COMSERVICE Co.
Bacău
Tel.: 931 / 46 642

ESTICO srl
Brașov
Tel.: 921 / 19 052

FIBA IMPEX srl
Ploiești
Tel.: 971 / 24 717

FIBA (NORD) srl
Suceava
Tel.: 987 / 26 996

METRONOM
Piatra Neamț
Tel.: 936 / 14 570

METPRIBOR
Chișinău
Tel.: prefix / 47 15 24

ROM TEAM SOLUTIONS srl
București
Tel.: 13 43 73

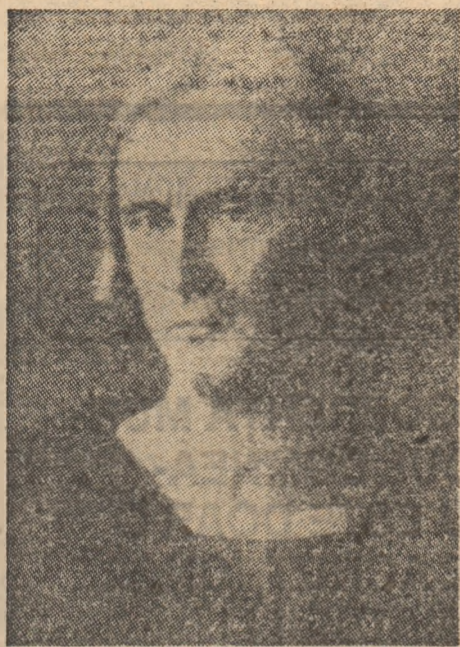
TOP EDGE ENGINEERING srl
Craiova
Tel.: 941 / 63 193

UNIVERSAL L.D. srl
Iași
Tel.: 981 / 42 110 - 1209

Publicitate

Cristofor Columb ne

Portret de LORENZO LOTTO (1512)

● Contribuția României la comemorarea a 500 de ani de la descoperirea Americii se dovedește a fi ambicioasă și, de pe acum, promițătoare. Protagonistul marelui act, Cristofor Columb, se află în centrul a trei importante proiecte în fază de finalizare. Vor apărea luna viitoare, în condiții spectaculoase, la editura Artemis, Jurnalul de bord și scrisorile amiralului, care, împreună

cu, formează un fel de act de naștere a Lumii Noi. Apoi, poate în septembrie, la pavilionul român din Expoziția Mondială de la Sevilla, va fi prezentată cartea și studiul introductiv, în limbile română și spaniolă, intitulat 1492, 1992 și dialectica speranței. În acest eseu ca și în conferința aferentă pe care o voi pronunța sint expuse actuala doctrină latino-americană cu privire la Columb și la descoperire, precum și poziția țării noastre în cadrul procesului de integrare a continentelor european și american. Totodată, printr-o firească și fericită concordanță, cartea lui Vintilă Horia, La reconquista del descubrimiento (Recucerirea descoperirii), care unește strălucirea eseistică și autenticitatea istorică, va fi publicată de editura Eminescu în versiunea lui Mihai Cantunari și, paralel, va apărea și în Spania.

Publicând celebrele scrisori ale lui Columb, adresate, cea dintâi, viciernicului Santangel și cea de a doua reginei catolice Isabela și Fernando, dorim să punem în lumină aspectul uman și impactul emoțional pe care le-a produs descoperirea în spiritul lui Columb — și nu numai al lui. În saga descoperirii, prima scrisoare oalindes-

te momentul triumfului și are ceva primăvăratic în descrierea — puțin idealizată — a peisajului tropical și a băștinărilor: cea de a doua, trimisă după nenorocirile, esecurile și suferințele din timpul ultimei călătorii (1502—1504), este un document cutremurător și totodată un act de acuzare în care frazele amiralului la adresa vrăjmașilor și chiar a suveranilor cad ca bice de foc peste înarțitudine și trădare, înfierind degradarea magnificei fante. În pofida diferentelor de opinie și ton, în ambele scrisori apar ca motive recurente, obsesia aurului, aviditatea reală de teritorii și supuși, motivația evanghelistăriei.

Timp de cinci sute de ani scrisorile nu au încetat să stârnească nedumeriri și surprize. Istoricii s-au întrebat dacă delirul mistice era real, efectul nefericirilor, sau simulat pentru uzul preacătoliciei regine, iar literaturii înzestrate cu fantezie s-au văzut deșășiți de pre-facerea în realitate a motivelor care în timpul lui Columb vădeau iluzii sau himere: căutarea febrilă a aurului, extensiunea teritorială, justificarea ideologică.

PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

au oâr în cap și unde ar fi o nesfârșită cantitate de aur. De pe aceasta și de pe alte insule am luat ctiva băștinasi pe care-i aduc cu mine drept măturie.

ÎN ÎNCHEIERE, tinând seamă numai de cât s-a făcut în timpul acestei călătorii care fu săvârșită atât de repede, alttele lor pot vedea că le voi da cât aur vor vrea, oricât de puțin ar fi ajutorul pe care alttele lor mi-l vor da, și în afară de aceasta le voi da spiterii și bumbac cât vor porunci gumă de mastic cât vor vrea să încarce și din care pină azi nu s-a mai găsit decât în Grecia, pe insula Chios și Venetia o vinde la ce pret vrea, și aloe, și sclavi cât vor vrea să încarce, și acestia îi vor idolatri. Cred că am găsit și revent, și scortisoară, și alte produse de pret voi găsi, după indicațiile ce mi le vor da oamenii pe care i-am lăsat pe Española. Eu, dinspre partea mea, n-am făcut multe cercetări, deoarece fiind vintul mi-a dat puțină să navighez, n-am zăbovit în nici un loc, ci doar în satul Navixlad, unde m-am oprit spre a lăsa o asczare sigură și bine rinduită. Și într-adevăr, mult mai mult as fi făcut dacă corăbiile m-ar fi slujit cum ar fi trebuit.

Astfel că, deoarece mintuitorul nostru a dat această biruință prea luminatilor noștri rege și regină și regatului lor, care vor fi vesute pentru asemenea înaltă faptă, toată creștinătatea trebuie să se bucure și să facă mari serbări și să aducă mulțumiri în chip solemn Sfintei Treimi pentru sporul ce-l va avea prin convertirea altor popoare la credința noastră sfântă și, de asemenea, pentru bunurile materiale care vor iesi de aici, pentru că nu numai Spania, dar toți creștinii vor afla ușurare și cinstie.

Acestea, pe cât de iute au fost săvârșite, tot pe atât de scurt au fost ovestite. Soris pe coravelor în fata insulelor Canare²⁾, în ziua de 5 februarie a anului 1493.

Voi face ce veti porunci.

AMIRALUL,

După ce am scris cele de mai sus, aflându-mă în marea Castillei am fost învâluit de un atât de puternic vânt de sud și sud-vest, că a trebuit să navighez cu catargul, cu vecele smulse și să mă adăpostesc azi aici în acest port al Lisabonei care a fost lucru cel mai minunat din lume, de unde mă hotărîi să scriu alttelelor lor. În toate Indiile am întâlnit virtutii ca în mai, și am ajuns acolo în 31 de zile și m-am întors în 28, dar aceste furtuni m-au ținut pe loc 14 zile pe această mare. Soun pe aici toți oamenii de mare că niciodată n-a fost o iarnă mai aspră și nu s-au pierdut altica corăbi.

Scrisă în ziua de 4 martie

²⁾ La 15 februarie, Columb se găsea în Azore. În fata insulei Santa Maria, Data din Canare a fost o prevedere spre a nu revela portughezilor drumul său de întoarcere din Lumea Nouă.

Scrisoarea lui

Cristofor Columb

trimisă de pe insula

Jamaica către regele

și regina Spaniei

PREALUMINATI, PREAINALTI SI ATOTPUTERNICI SUVERANI, REGE SI REGINA, SENIORII NOȘTRI,

De la Cádiz pînă la Gran Canaria am ajuns în patru zile, iar de-acolo în India, în 16 zile. Din India v-am scris că doresc să grăbesc călătoria, pînă mai sint corăbiile în bună stare, că am oameni și echipament și că drumul îmi e scurt insula Jamaica.

Am scris acestea pe insula Dominica. Pînă să ajung la Dominica, vremea a fost cum nu se poate mai bună. Dar în noaptea cînd am ajuns acolo se dezlănțu o furtună foarte puternică, iar de atunci vremea rea mă urmărește intruna.

Ajuns pe Española, am trimis scrisorile și am rugat a mi se arăta bunăvoință și a mi se trime pe sacoteala mea o corăbie nouă, căci una din corăbiile mele nu mai era bună pentru navigație și vecele nu mai puteau fi întinse.

^{*)} Copia scrisorii pe care a scris-o don Cristofor Columb, vice-rege și amiral al Indiilor, „cătore preacătolică și atotputernică rege și regină al Spaniei, stăpînii noștri” și în care li incunostiintează despre cîte s-au întîmplat în timpul călătoriei lui și povesteste despre pămînturile, regiunile, orașele, riurile și alte minunății și despre locurile unde se află zăcăminte de aur în număr mare și despre alte comori și lucruri pretioase.

Scrisoarea lui Cristofor Columb către Luis de Santangel

SENOR,

Intruict stiu că vă veti bucura de marea biruință pe care Domnul Dumnezeu mi-a dat-o în călătoria mea, vă scriu epistola de față, din care veti afla cum în 33 de zile eu am ajuns din Insulele Canare în India cu navele pe care prea vestitul rege și regina, domnii noștri, mi-au încredințat iar acolo am descoperit foarte multe insule locuite de oameni nenumărați, luindu-le pe toate în stăpînire în numele alttelelor lor cu decret și cu pavilion regal, fără ca nimeni să-mi fi stat împotrivă.

Cea dintîi pe care am întîlnit-o, am numit-o San Salvador. Intru pomenirea prea înaltor sale majestăți divine, care ne-a hărăzit toate acestea în chip minunat, și închinii o numesc Guanabani; pe a doua o numii Insula Sfintei Maria și Concepțiunii; pe a treia, Ferdinandina; pe a patra Isabela; pe a cincea, insula Juana, și astfel fiecarele li dădui un nou nume.

Cînd ajunsei la Juana, mersed de-a lungul coastei ei către apus, și o găsiți atât de mare, încît zîndii că ar fi provincie a Cataului pe continent. Și cum pe coasta mării nu întîlnii nici cetăți, nici țîrguri, ci numai sate mici cu ai căror locuitori nu puteam sta de vorbă pentru că toți o luau repede la fugă, mersed mai departe pe acel drum, gîndind că voi ajunge să văd mari cetăți sau țîrguri; dar, după ce străbătui multe leghe, văzînd că nimic nu se schimba, și că acea coastă mă ducea către nord, unde eu nu voiam să înaintez pentru că începuse iarna, iar eu îmi ouseam în gînd să mă îndrept către triază și vîntul pe deasupra îmi fu potrivnic, mă hotărîi de aceea să nu mai pierd timpul și mă întorsei pînă la un port bun de unde trimisei doi oameni să cerceteze pămîntul și să afle dacă erau acolo rege și cetăți mari. El mersed cale de trei zile și întîlnii un nesfîrșit număr de mici sate și nenumărați oameni, dar nu lucruri de seamă, și de aceea se întoarse.

Eu îi pricepeam îndecîtuns pe niste închinii pe care-i prinsesem spre a înțelege de la ei că acest pămînt era o insulă, și de aceea urmași coasta ei cale de 107 leghe către răsărit pînă unde se termină. De la acel capăt zării o altă insulă, către răsărit la depărtare de 18 leghe, căreia îi dădui numele de Española și către care mă îndreptai. Mersed de-a lung-

^{*)} În afară de Jurnal, Columb a trimis mai multe rapoarte sumare asupra călătoriei sale, regiilor catolice și altor persoane de frunte din Spania. Din cele două rapoarte (de altfel aproape asemănătoare între ele) care au ajuns pînă la noi, îl dăm pe cel adresat lui Luis de Santangel, care a fost seful finanțelor regelui Fernando și a luat parte la finanțarea expediției peste ocean. Scrisoarea a apărut concomitent în latină și în spaniolă și e prima tipăritură asupra descoperirii Americii.

zului coastei septentrionale a acesteia, așa cum mersesem de-a lungul celei orientale a Juanei, cale de 188 de leghe în linie dreaptă, atât aceasta cit și celelalte insule sint extraordinar de roditoare, dar aceasta e într-o măsură și mai mare. Pe coastă se deschid multe porturi fără seamăn, mai bune de cit cele ce cunosc eu în Europa, și multe riuri bune și mari, lăcitate și minune. Pămîntul său e ridicat și are multe lanțuri de munți cu picurii foarte înalte, mai înalte decît cele de pe insula Tenerife și cu totii sint foarte frumoși, cu mii de forme ușor de străbătut și plini de conaci de mii de soiuri și atât de înalți încît par să atingă cerul. Eu sint sigur, după cit mi-e dat să înțeleg, că acești copaci nu-si pierd niciodată frunzele, și i-am văzut atât de înverziti și de frumoși cum se văd în luna mai în Spania. Dintre ei, ctiva erau în floare, alții cu fructe și alții în altă fază, după felul lor. Și privighetoarea cînta, și cîntau și alte păsărele de mii de soiuri în acea lună a lui noiembrie în care eu mă aflam acolo.

Sint acolo palmieri de sase sau opt soiuri, care prin frumoasa varietate ce-i deosebeste îti trezeau uimirea privindu-i. Și astfel sint copacii, și plantele, și ierburile. Mai sint pini în număr nenumărat, foarte mari cîmpii cultivate, miere, multe neamuri de păsări și fructe foarte feburite. Înăuntru sint multe surse de metal și locuitori în număr considerabil.

Espanola e o minune; lanțurile de munți și fiecare munte, cîmpurile și cîmpurile sint foarte bune și prielnice semănăturii și sădîrilor, pentru crescut vite de orice fel, pentru construcții de cetăți și sate. Frumusețea acestor porturi maritime nu poate fi crezută dacă nu e văzută. Și fluviile sint numeroase și largi, au ape bune și cele mai multe conțin aur. Copacii, fructele și ierburile de pe Española sint destul de deosebite de cele de pe Juana, și pe ea sint multe mirodenii și mari mine de aur și de alte metale (...)

DE-ABIA ajuns în India, pe prima insulă pe care o descoperii primeii ctiva din acei localnici ca să învete limba noastră și să-mi dea stiri despre ce se află prin acele părți, și astfel în curînd ne înțelesăm, puțin prin vorbe și puțin prin semne, ceea ce îmi fu de mult folos. Și astăzi ei sint cu mine, și cu toate că au avut cu mine necuminate legături, totuși stăruie mereu în credința că eu am venit din cer. Aceștia erau cei dintîi care dădeau această veste în locurile unde eu soseam, și acei băștinasi mergeau din casă în casă și din sat în sat, strigînd: „Veniiți, veniiți să vedeți pe oamenii din cer”, și astfel cu totii, bărbați și femei, după ce se linișțiseră în privinta intențiilor noastre și prinseseră curaj, ne lăseau în întîmînare în masă, nerămînd în urmă nici mare nici mic, și ne aduceau de mîncat și de băut, dărîndu-ne totul cu o minunată dragoste.

Pe toate aceste insule n-am observat să fie mari deosebiri între feburitele populatii și în limba pe care o vorbesc, pentru că toți se înțeleg între ei, și aceasta e un lucru foarte rar, care soer că va hotărî pe alttelelor să-i convertească la sînta noastră credință, pentru care au multă înclinare (...)

Ceastălăță insulă, Española, are o circumferință mai mare decît întreaga Spanie, de la Colliure, de-a lungul coastei mării, pînă la Fuenterrabia în Biscaya, pentru că numai pe o singură latură a ei am navigat 188 leghe mari, în linie dreaptă, de la apus la răsărit. Aceasta e un pămînt vrednic de dorit, și o dată văzut, nu-ți mai vine să-l părăsești. Și pe ea, deși toate celelalte insule de mine descoperite le-am luat în stăpînire în numele alttelelor lor și le tin la dispoziție astfel că pot să dispună de ele pe deplin ca

de regaturile Castillei, și deși toate sint bogate atât cit eu nu mai stiu și nu pot spune, pe această Española, în locul cel mai potrivit și-n regiunea cea mai bună pentru exploatarea minelor de aur și pentru activarea oricărui trafic atât de la continentul de aici, cit și de la continentul Marelui Han, unde va fi mare comerț și cinstie, am luat în stăpînire un mare sat căruia i-am dat numele de Navidad, și în el am construit fortificații și o fortăreață, care în acest moment sper că e gata, și am lăsat acolo oameni deaiuns spre a o construi și a o întări, și am înzestrat-o cu artilerie și cu merinde pentru mai bine de un an, și am mai lăsat un marangoz priceput în construcții navale și de orice fel și în stare să ridice alte fortărețe. În afară de aceasta, am legat cu rețele aceluși pămînt o prietenie atât de călduroasă, încît el se socotea fericit să mă numească și să mă considere frate. Și chiar dacă și-ar schimba gîndurile și s-ar zîndi să încă rău acelor oameni ai mei, n-ar putea să le facă nimic rău, pentru că nici ei, nici supușii lui nu stiu ce sint armele și umbra got și fără apărare, cum am mai spus, și sint oamenii cei mai fricoși de pe lume, astfel că oamenii pe care i-am lăsat acolo ar fi deosebiți să stăpînească și să nămească tot acel pămînt. De aceea dacă spaniolii vor sti să se poarte cum trebuie, insularii nu vor constitui o primejdie pentru ei.

Mi s-a părut că pe toate aceste insule bărbații se multumesc cu o singură femeie, dar căpeteniei sau regelui lor îi înzăduie douăzeci. Mi s-a părut că femeile munesc mai mult decît bărbații. N-am putut afla dacă posedă bunuri proprii, dimpotrivă mi s-a părut că au toate lucrurile în comun, îndeosebi merindele.

Pînă acum n-am găsit pe aceste insule oameni monstruoși, cum mulți credeau, ci în schimb sint oameni de frumoasă înfățișare, și nu sint atât de negri ca în Guineea și au părul lung și nu se întumesc unde cădura razelor solare e prea puternică. E adevărat că soarele are aici mare putere, dat fiind că ținutul e la o depărtare de 26° de linia ecuatorială. Pe insulele unde se înalță munții mari era, dimpotrivă, destul de frig în iarna aceasta, dar localnicii li suportă din obișnuintă și cu ajutorul bucatelor pe care le mîncîncă, amestecate cu multe mirodenii care dau foarte multă căldură. Astfel că n-am întîlnit monștri de nici un fel, și nici n-am avut stire despre ei. Numai pe o insulă numită Quaris^{*)}, a doua ce se întîlneste la intrarea Indiilor, locuiesc o populație care e socotită în toate aceste insule ca foarte sălbatică și care consumă carne de om. Locuitorii din Quaris au multe canoe cu care navighează înspre toate insulele din India și fură și iau cit pot mai mult. Nu sint mari urți sau mai diformi decît ceilalți insulari, în afară de faptul că poartă părul lung, ca acela al femeilor și se folosesc de arcuși și săgeți de trestie cu bețisor în virf, și aceasta din lipsă de fier, din care n-au deoc. Sint feroce, soer deosebite de celelalte populatii, care sint nemaiomenit de lase. Dar eu nu tin socoteală de ei mai mult decît de ceilalți. Si ei sint cei ce au legăturii cu femeile din Martinino, care e prima insulă ce se întîlneste pornind din Spania către India și pe care nu stă nici un bărbat. Aceste femei nu se ocupă de treburi proprii sexului lor, ci comercializează numai arcuși și săgeți de trestie, ca acelea de escioe, și-si acoperă armele cu tăbli de aramă, metal pe care-l au în mare cantitate.

Mi-au spus că mai e o altă insulă, mai mare decît Española pe care oamenii nu

^{*)} Numită și Ceyre în relațiile celei de-a doua călătorii a lui Columb, și care-ar putea fi insula Domenica, sau cea a Mariei Galante.

vorbește...

Portret atribuit lui RIDOLFO DE GHIRLANDAIO (Sec. XVI)

Scrisorile acestea v-au fost trimise și altelele voastre vor afla despre toate, dacă amintitele mesaje vor fi predate în miinile voastre.

În numele conducătorilor locali mi s-a poruncit să nu mă apropiu de uscat și să nu debarc pe pământ. Oamenii care erau cu mine se descurătară, temându-se că-i voi duce mai departe. Spuneau că dacă primejdia îi va lovi, nimeni nu-i va putea ajuta: mai mult, vor fi rău tratați. Toți și fiecare în parte afirmau că comandorul (Ovando) dorește să păstreze pentru el pământurile pe care le voi descoperi eu.

Uraganul fu groaznic și în acea noapte se împrăștiară toate corăbiile. Oamenii ajunseseră la limită, pierzându-și orice nădejde de salvare și își astoptau sfîrșitul. Pe fiecare corabie se credea că toate celelalte se scufundaseră. Oare în locul meu orice alt muritor, fie el chiar Iov, n-ar fi căzut în deznădejde, văzînd că în ceasul cînd era vorba de salvarea mea, a fiului, fratelui și a prietenilor mei, îmi era orînt mie să mă apropiu de uscat, de golurile pe care eu prin voința lui Dumnezeu și cu sudoarea frunții le-am dobîndit pentru Spania!

Astfel, voi vorbi despre corăbiile pe care furtuna mi le-a luat, lăsîndu-mă singur. A fost voia domnului ca ele să-mi fie înapoiate.

Corabia „deloc fără reproș” menționată mai înainte va împinsă spre larg și aceasta a salvat-o de la pierire. Chiar lângă insulă, „Gallega” își pierdu barca, iar toate celelalte corăbii pierdură cea mai mare parte din proviziile ce le aveau. Desi nava pe care mă aflam era aruncată în toate părțile, o salvă Dumnezeu și n-avu de suferit nici o stricăciune. Pe corabia ce nu mai era bună pentru navigație se afla fratele meu și, pe lângă Dumnezeu, lui îi revine cîmstea de a fi salvat nava.

Pe această furtună ajunsei cu multă greutate pînă în Jamaica. Aici furtuna se potoli, marea se liniști și un curent puternic mă duse spre Grădina reginei, fără să fi întîlnit pământ în drum. De acolo, la prima posibilitate, mă îndreptai spre continent, unde m-au întîlnit vînturi potrivnice și curenti puternici. Am luptat cu ele și totuși în 60 de zile am străbătut doar 70 de leghe.

În toate aceste zile n-am intrat niciodată în golfuri și nici n-o puteam face, iar furtuna nu se mai potoli, ploaia, tunetele și fulgerele durară fără sfîrșit, incit părea că sosise sfîrșitul lumii.

Atîmsei capul Graças a Dios (Recunoștință lui Dumnezeu) și aici domnul nostru îmi trimise vînturi și curenti prieteni. Se întîmplară acestea la 12 septembrie.

Împ de 80 de zile dură groaznică furtună și fu atît de puternică, incit soarele și stelele rămăseră ascunse ochilor noștri.

În corăbiile pătrundeau apă, vecele erau sfîsiate, grementul și ancorele fură pierdute, dispărură bărci, parme și mult echipament. Oamenii fură loviți de boli, erau abătuti, multi căutară sprijin în religie și nu rămăsesse nimeni care să nu fi făcut o făgăduință sau să nu se fi angajat să săvîrșească un pelerinaj. Deseroi oamenii se spovedeau unul altuia, mărturisindu-și păcatele. Nu arareori văzuseră ei furtuni dar niciodată atît de lungi și grozave. Mulți din cei ce păreau altădată cutezători își pierdură curajul și așa a fost în tot timpul acesta.

Boala fiului, ce se găsea cu mine, îmi sfîșia sufletul și-mi era cu atît mai greu cu cit îmi dădeam seama că are de suferit nenorociri mari un timp atît de îndelungat, la o vîrstă atît de fragedă, de numai treisprezece ani. Dar Dumnezeu îl dădu o asemenea putere, incit el îi insuflă pe toti ceilalti și se purta ca și

cum ar fi navigat timp de 80 de ani. Mă consola și pe mine, iar eu mă îmbolnăvii greu și nu o dată fuseli aproape de moarte. Dînr-o mică suprastructură pe care poruncii să se construiască pe punte, conduceam navigația corăbiei.

Fratele meu se afla pe corabia amenintată de o mare primejdie. Mare-mi era durerea și o simteam cu deosebită ascuțime, fiindcă îl luasem cu mine împotriva vointei lui.

Asa mi-a fost mie dat, să am prea puțin folos din cei douăzeci de ani de slujbă petrecuti în trudă și primejdii, ca astăzi să n-am în Castilia un acoperis deasupra capului și nici hrană să n-am, decit doar la vreo circumă sau vreo tavernă și adesea să n-am nici un ban s-o plătesc.

O altă amărăciune îmi mai sfîșia inima — grija pentru fiul meu, don Diego, pe care-l lăsasem în Spania, orfan, lipsit de cîmstea și averea ce mi-au fost răpîte, desi sint convins că suveranii mei drepti și recunoșcători îi vor înapoia toate cu prisosință.

Am ajuns la pămîntul Cariay, unde am zăbovit pentru a repara stricăciunile pe care le suferiseră corăbiile, a-mi completa proviziile și a da oamenilor odihnă, fiindcă erau istoviti de boli.

Eu însuși, după cum am mai spus, am fost de multe ori aproape de moarte. Aici aflasem despre minele de aur din regiunea Ciamba, pe care o căutasem. Doi indieni mă conduseră la Carambara unde oamenii umblau goi și purtau la zît oglinzi de aur, nerîmînd nici să le vîndă și nici să le schimbe. Mi-au fost numite multe locuri pe litoral, unde, după cum se spune, există aur și mine. Ultimul din aceste locuri era Veragua, așezat la vreo 25 leghe de unde eram ancorat. Plecasem la drum cu gîndul să cercetez în amănunt toate aceste locuri, dar înainte să fi parcuris o jumătate din drum aflai că la o depărtare de două zile de mers pe jos de aici există mine de aur. Hotărîsem să trimit acolo oameni pentru recunoaștere. În ajunul zilei Sf. Simon și Iuda, cînd oamenii trebuiau să plece în expediție, marea începu să fie bîntuită de valuri atît de tare, incit am fost nevoit să navighez în voia vîntului, Indianul care trebuia să călăuzească oamenii spre aceste mine a fost tot timpul cu mine.

PRETUTINDENI pe unde am fost, m-am convins că tot ce auzisem era adevărat. Aceasta mă întărea în credința ce-o aveam, că există o regiune numită Ciguare, situată după spousele indienilor, la cale de nouă zile. El afirmă că aurul se află acolo în cantități imense, iar oamenii din acele locuri poartă la miini și la picioare brățări mari din corali și acoperă mesele, scaunele și casele cu mozaic din corali. El spunea, de asemenea, că femeile de pe acele meleaguri poartă salbe din corali pe care le atîrnă de pe cap pe umeri. Despre tot ce am auzit aici, oamenii din partea locului, sint toți de aceeași părere și mi-au povestit atîtea, incit pe mine m-ar satisface chiar a zecea parte din toate cîte mi-au spus.

Ei toti cunosc piperele. La Ciguare sint obișnuite larmaraocele și bazarele. Oamenii de aici mi-au povestit acestea și mi-au arătat cum se face schimbul în natură. Îmi mai povestiră, că pe corăbiile din acea parte există bombarde, acuri și săgeți, săbii și cuțitase și că oamenii umblă îmbrăcați, posedă case frumoase, au cai de care se folosesc în războaie și că multi poartă vesminte scumpe. Îmi comunicară că apele mării scaldă coastele țării Ciguare și că la o depărtare de zece zile de drum curge riul Gange. După cum se pare, Ciguare se află față de Veragua în aceeași poziție ca și Tortosa față de Fuenterrabia, sau Pisa față de Venetia.

Plecînd din Carambara, ajunsei în acele locuri despre care este vorba și descoperii la oamenii de acolo aceleasi obiceiuri. Dar oglinzile de aur le dădeau în schimbul a trei clopotei, desi avoau o greutate egală cu 10—15 ducati. Obiceiurile lor sint la fel ca și ale locuitorilor de pe Espanola. Adumă aurul prin diferite procedee, desi toate sint niste nimicuri față de procedeele folosite de crestini.

Tot ce spun aici am auzit cu urechile mele. Stiu că în anul 1494 am navigat pe linia celui de-al 24-lea grad spre vest, către limita a nouă ore și n-am putut să-vîrșis o eroare, fiindcă am observat eclipsa. Soarele era în constelația Balantei, iar luna în constelația Berbecului. Tot ce auzisem din gura oamenilor, am aflat apoi mai amănuntit din cărți. Ptolemeu bănuia că făcuse bine corectîndu-l pe Marin, dar astăzi afirmațiile acestuia din urmă sint considerate mai apropiate de adevăr. Ptolemeu așază Catigara la 12 linii de la vestul său, situat după părerea lui, la 2/3 de capul San Vicente din Portugalia. Marin a cuprins însă Pămîntul și limitele lui într-un interval de 15 linii. El presupunea că Etiopia (Africa) se întinde pe 24 grade dincolo de linia Ecuatorului iar astăzi, cînd portughezii navigă în acele locuri, părerea lui s-a confirmat pe deplin. Ptolemeu spune că pămîntul cel mai sudic trebuie să se afle

mai jos cu 15 1/3 grade. Lumea este mică. Din șapte părți, șase sint ocupate de uscat și doar a șaptea este acoperită de apă. Toate acestea s-au confirmat prin experiență, iar eu am scris despre aceasta și în alte scrisori referindu-mă la Sfînta Scriptură și la autoritățile sfîntei biserici în ce privește așezarea riului pămîntesc. Afirm că lumea este mică, contrar părerii oamenilor nestiutori, și că un grad al liniei ecuatoriale cuprinde 56 2/3 mile. Aceasta se poate demonstra foarte ușor. Totuși voi lăsa de o parte aceasta, fiindcă nu este în intenția mea să fac raționamente pe asemenea teme; doresc doar un singur lucru: să prezint un raport cu privire la călătoria mea grea și plină de vicisitudini, dar care în același timp este o expediție din cele mai nobile, care promite mari avantaje.

Si astfel, în ajunul zilei lui Simon și Iuda, vîntul mă duse după voia lui, iar eu nu aveam putere să mă opun. Mă adăpostii timp de zece zile într-un golf fuzind de minia mării și a cerului. Acolo hotărîi să nu mă mai înapoiez la minele de aur, socotind că de fapt le și răsisem. Cînd am pornit abia departe, începură ploile. Ajunsei în Golful Alimentelor (Puerto de los Bastimentos) și intrai în el nu din voința mea, ci silit de furtună și de un curent puternic ce mă ținu aici timp de 14 zile. Apoi îmi continuai drumul, dar vremea era proastă ca și înainte. Nu străbătusem nici 15 leghe, cînd vîntul și curentul au început să mă împingă cu furie înapoi. Revînd spre golful de unde abia iesisem, descoperii pe drum golful Retrete, în care am intrat, căci mă ameninta o mare primejdie și eram foarte neliniștit: atît eu cit și oamenii mei eram foarte obosiți iar navele dădeau un balans groaznic.

Am rămas aici 15 zile, silit de o vreme groaznică: cînd mi se părea că furtuna se desfîșiră, ea se dezlîntăia cu o forță și mai mare. Aici îmi schimbai intenția inițială de a mă înapoia la minele de aur și luai hotărîrea să nu întreprind nimic pînă cînd vremea nu va fi favorabilă pentru a continua călătoria.

CîND am leșt din nou în larg, parcursei doar 4 leghe de la golf, furtuna se dezlîntăia din nou și mă istovii atîta, incit nici nu mai stiam ce să întreprind. Rana mi se deschise din nou. Timp de nouă zile fusesem parcă pierdut, fără să mai nădăjduiesc că voi reuși să rămîn în viață.

Nimănui nu l-a mai fost dat să vadă o asemenea mare furtună, înspăimîntătoare, involburată, inspușmată. Vîntul nu-mi îngăduia să merg înainte, dar nici să acostez lingă un petec de uscat. Un timp oarecare am rămas aici pe o mare de culoarea singelui fierbînd ca apa într-un cazan pus pe foc mare.

Niciodată nu mai văzusem un cer atît de amenințator, zi și noapte ardea în flăcări ca o forță: fulgerele vărsau flăcări cu atîta putere că nu o dată mă gîndii cum de rămăseseră nevătămate catargele și vecele. Fulgerele izbucneau atît de puternice și erau atît de groaznice, incit toti gîndeam că toate corăbiile se vor acufunda dînr-un moment în altul. Oamenii erau peste măsură de istoviti și doreau să moară cît mai curînd, în dorința de a fi izbăviti de asemenea chinuri. În două rînduri corăbiile își pierdură bărcile, ancorele și parmele și rămăseră fără vele fiindu-le smulse pînzele.

Cu voia domnului m-am înapoiat în golful Gordo unde am reparat cum am putut stricăciunile de pe corăbiile. Apoi, am pornit din nou spre pămîntul Veragua.

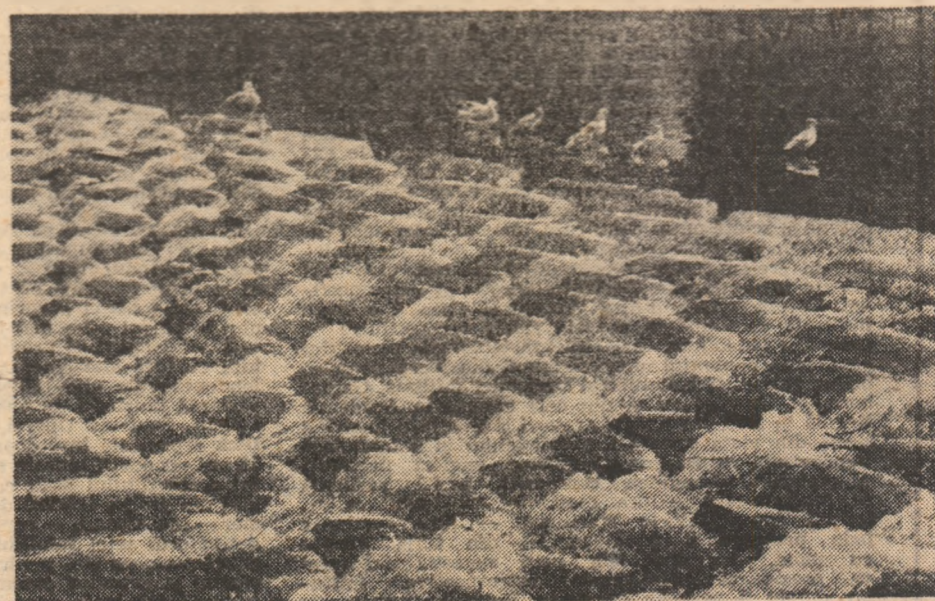
Desi eram hotărît să merg înainte, vînturile și curentii potrivnici m-au necăiit peste măsură în această călătorie. Ajunsesem pînă aproape de acele locuri pe care le vizitasem înainte, dar vînturile și curentii potrivnici mă împiedicară din nou să înaintezi. Am fost silit să mă înapoiez din nou într-un golf, deoarece nu îndrăzneau să mă astent opoziția între Saturn și Marte — destul fuseserăm obidiți lingă acest litoral plin de primejdii. În majoritatea cazurilor, opoziția planetelor amintite aduce după sine furtună și vreme rea.

În ziua de Crăciun, la ora prînzului, mă înapoiai din nou în acel loc de unde iesisem de curînd cu atîta căznă. După anul nou lupta reîncepu. Desi vremea se îmbunătățise, corăbiile nu mai erau în stare să-si urmeze drumul, multi oameni pieriră, iar altii zăceau bolnavi. De ziua Bobotezei am ajuns, aproape fără suflare, la Veragua. Acolo Dumnezeu îmi trimise un riu și un golf de nădejde: la intrare, adîncimea apei nu era însă mai mare de zece picioare. Am nătruns în el cu multă greutate, dar chiar în ziua următoare furtuna începu din nou. Dacă furtuna m-ar fi prins înainte de a ajunge la golful amintit n-aș mai fi putut intra în el din cauza adîncimii prea mici. Ploaia dură fără încetare pînă în februarie, așa că nu puturăm nici să debarcăm și nici să ne completăm proviziile. Tocmai cînd mă simteam în siguranță, la 21 ianuarie, apele riului crescuseră. Cablurile cu care erau legate ancorele fură rupte, locurile de fixare fură distruse iar furtuna împrăstie corăbiile în toate părțile: niciodată nu mai fuseseră ele într-o asemenea primejdie.

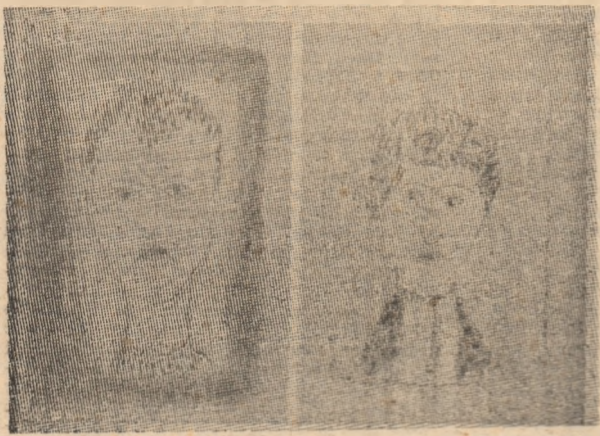
Ca totdeauna, Dumnezeu, mă ajută din nou. Nu stiu dacă se va găsi pe lume vreun om care să fi suferit chinuri mai amare. La 6 februarie, pe ploaie, am trimis 70 de oameni în interiorul țării, iar la cinci leghe de coastă ei descoperii mult aur. Indienii ce-i însoțiseră, îi conduseră pe un deal înalt, și acolo, arătîndu-le regiunea înconjurătoare, le spusera că aur există pretutindeni și că zăcămintele de aur se află la vest, la o depărtare de douăzeci de mile de mers: el enumerară toate orasele și satele, arătînd locurile unde sint mai multe și unde sint mai puține. Mai tirziu am aflat că Quibian care ne dăduse pe acesti indieni, le poruncise să ne arate doar zăcămintele mai îndepărtate, apărînd dumanului lui, în timp ce în satul lui propriu orice om, dacă dorea, putea aduna în zece zile o cantitate de aur pe care un copil cu greu ar fi putut-o duce. Duc cu mine indienii, supuși ai lui, martori la toate acestea. Fratele meu, împreună cu oamenii și indienii pe care-i trimiseseam pe mal se înapoiară și toți aduseră aur adunat în sat numai în patru ore cit au stat acolo. Era o cantitate foarte mare indeosebi dacă tinem seama că nici unul din ei (oamenii trimisi după aur) nu văzuse niciodată nu numai zăcămintele de aur, dar nici chiar aur. Cei mai multii erau marinari și slujeau pe corăbii ca grameți.

Avoam multe materiale pentru construcții și destule provizii. Am întemeiat aici o așezare și i-am făcut multe daruri lui Quibian — așa se numea stăpînitorul acestor locuri. Între altele, îmi dădusem seama însă că între indieni și oamenii mei înțelegerea nu va dura mult. Indienii sint sălbatici, oamenii noștri sint insolenti, iar eu am întemeiat o așezare pe domeniul lui Quibian. Cînd a văzut că am construit case și facem un comert însufletit, Quibian hotărî să dea foc așezării și să ne nimicească pe toti. Dar lucrurile au luat o altă întorsătură decit era dorită de el: el fu luat prizonier și împreună cu el soțiile, fiii și slujitorii lui. E adevărat că Quibian nu rămase multă vreme închis. El și fiii lui reușiră să fugă, desi fusesse pus sub paza unui om demn de încredere, iar fiii lui fuseseră dati în grija soacială a maestrului de corabie. În ianuarie, nu se mai putea naviga la gura riului din cauza nămolului, iar în aprilie am descoperii că toate corăbiile aveau fundul atît de micșorat de viermi, incit navele nu se mai puteau ține pe mare. În această vreme, la gura riului se deschise o trecere prin care am reușit să scoatem în largul mării trei corăbii descărcate complet. Apoi bărcile se înapoiară de riu să se aprovizioneze cu apă de băut și sare. În larg începură să bată valurile și marea deveni furtunoasă nepermîtînd bărcilor să iasă din riu. Indienii se strînseră în număr mare în acel loc și atacînd pe oamenii noștri îi nimiciră pe toti. Fratele meu și o parte din marinari se aflau pe corabia rămasă pe riu.

În românește de
Theodor Enescu

OLYMPIA PARK

Music la Florența

Opera artistului Zoran Music a fost strinsă într-o expoziție tulburătoare, expunând șaptezeci de picturi, multe însoțite de un tablou sau de lagăr la Dachau. Trezind prin camerele vilei Medici și admirând tablourile, nu poți să nu ai sentimentul că Music, reușind să se păstreze permanent în afară oricărui curent sau mod artistic, se numără și va rămâne printre artiștii semnificativi ai acestui secol. Music (în vîrstă acum de 82 de ani).

O carte despre Gracq

Simultan cu apariția volumului semnat de Julien Gracq (ed. Corti), *Carnets du grand chemin*, editura Belfond a lansat cartea lui Murat Michel, Julien Gracq, o sinteză asupra operei realizată de unul din cunoscuții specialiști în opera scriitorului. Michel Murat, autor al unei teze despre Gracq, va organiza în august, anul acesta la Cerisy, un colocviu consacrat autorului cunoscutului lucrări *Un Beau tenebreux*. (LIVRES DE FRANCE, martie).

La Tanger

Mohamed Chouri trăiește în Tanger, unde s-a întilnit de mai multe ori, în 1968 și în 1973, cu Jean Genet. Pe Tennessee Williams l-a întilnit tot în 1973. Din aceste episoade s-a ivit cartea de

s-a născut în Slovenia în 1909. A studiat la Zagreb, fiind elevul lui Lyubo Babic, apoi la Madrid, unde a copiat, drept studiu, operele lui Goya. De altfel a fost adesea comparat cu marele artist spaniol. În special în lucrările inspirate din anii de prizonierat. (În imagine, Zoran Music: *Autoportret*, 1948 și *Ida*, soția sa, desenată doi ani mai târziu). (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 1-3 februarie).

Columb și scriitorii francezi

A apărut de curînd la editura Amiot Langaney, *Cristofor Columb văzut de scriitorii francezi*, o antologie în paginile căreia sînt incluși Voltaire, Rousseau, Pixerécourt, Léon Bloy, Barbey d'Aurevilly, Aragon, Claudel... Din aceste texte, uneori amuzante în lumina cunoașterii contemporane, Columb apare ca o figură istorică emblematică, erou romanesc sau mitic, apt pentru canonizare sau caricaturizare. (LIVRES DE FRANCE, martie).

amintiri apărută la Quai Voltaire, Jean Genet și Williams la Tanger, cu amănunte revelatoare pentru personalitatea și opiniile celor doi scriitori. (LIVRES DE FRANCE, martie).

Afa-Warq

Gabra-Yasus Afa-Warq este primul romanțier etiopian, autor totodată de articole, de biografii istorice. Opera și viața sa sînt comentate de Alain Rouand în volumul *Afa-Warq: un intelectual etiopian marțor al epocii sale* (ed. C.N.R.S.) insistînd asupra introducerii civilizației occidentale și nașterea Etiopiei moderne. (LIVRES DE FRANCE, martie).

Walt Disney - Serghei Eisenstein

Prin 1941 autorul lui *Ivan cel Groaznic* a strins o sumedenie de note despre Griffith, Chaplin și Walt Disney. De curînd a apărut la Paris în editura Circe textul însemnărilor despre Disney, evident considerat o surpriză. Pe Eisenstein l-a preocupat „tatăl” lui Mickey Mouse în mod deosebit. După el, Disney a inventat un sentiment al copilăriei foarte modern, o „mi-nune” care-i face pe americani să uite preocupările zilnice. Eisenstein se dovedește un comentator inițiat în grafica desenului animat, concluziile sale asupra raportului dintre cartonaș și determinarea biologică concretizată în imaginea prezentată sînt de un interes deosebit. (LIRE, februarie).

Preferințe britanice

Suplimentul literar al *Times*-ului a întrebă 23 de scriitori, de la William Boyd la George Steiner, de la Patricia Highsmith la A. S. Byatt, ce cărți au preferat în 1991. Răspunsurile au fost destul de neobișnuite: opera portughezului Fernando Pessoa, tradusă pînă de curînd foarte puțin în engleză, *Memoriile lui Kingsley Amis*, o „rafală” de biografii: *Saint-Just* de Norman Hampson, *Paul de Man* de David Lehman, *Konrad Adenauer* de Hans-Peter Schwarz iar dintre scriitorii francezi, „deshumarea” *Operele complete de Pascal* și un roman care a trecut aproape neobservat în Franța, *Les deux étendards* de Lucien Rebatet. (LIRE, februarie).

Misterele Parisului

contemporan

„Misterele Parisului... Max Gallo înfățișează o mărturie de azi despre capitala franceză, neîncetatele ei convulsii, mulțimea și faptele diverse, într-un adevărat document al societății”. Aceasta este părerea exprimată de Annette Collin-Simard și publicată în *Le Journal de Dimanche*, despre noul roman al scriitorului Max Gallo, *La Fontaine des innocents*, la editura Fayard. Se pare că autorul și-a urmărit cu atenție „actorii”, de la cei mai umili la celebrități. Marțor al timpului său, scriitorul se dovedește un moralist între Balzac și Tom Wolfe. (LIRE, februarie).

Mirador: memorii

visate...

La ed. Presse de la Cité a apărut cartea semnată de Elisabeth Gille, *Mirador: mémoires rêvées d'Irène Nemirovski*. Directoarea literară la editura Julliard, autoarea este fiica scriitoarei Irène Nemirovsk, care scria în franceză pînă cînd, în 1942, a fost deportată. Volumul este o analiză a condiției scriitorului rus-sovietic transmisă prin intermediul unei biografii bazată pe amintiri. (LIVRES DE FRANCE, martie).

Cu cele mai bune sentimente

Timp de patruzeci și patru de ani, Graham Green a alimentat „Poșta cititorilor” de la diferite ziare și magazine englezești. Era interesat de orice, bodegănd, lăudînd — mai rar —, făcînd observații de la succesul Lolitei lui Nabokov la serviciile poștale engleze. Editura Laffont a publicat recent, în colecția „Pavillons” aceste „scrisori” dintre anii 1945-1989, cu titlul *Cu cele mai bune sentimente*. (LIRE, martie).

Comorile mondiale în documente

Într-un deceniu în care pămîntul este din ce în ce mai mult acoperit de beton, lipsit de ozon, din ce în ce mai fierbinte și mai copleșit de turiști, iată că se propune un proiect pentru a aminti lumii de miine realitățile de azi. UNESCO s-a asociat cu o agenție franceză de fotografie și o fundație spaniolă pentru a include moștenirea culturală mondială într-o bază de date fotografică și digitală, accesibilă prin intermediul sateliților în orice parte a lumii. În următorii cinci ani cei mai buni fotografi din lume vor fi desemnați să lucreze împreună cu oameni de știință, arheologi, istorici pentru crearea unei arhive fotografice a 200 de obiective culturale. UNESCO are deja pe lista sa de priorități 358 de asemenea obiective pe care guvernele din țările respective doresc să le salveze și care vor face parte din colecție. Ideea acestui proiect a fost sugerată de luptele din Dubrovnic. Deși orașul se află pe lista monumentelor UNESCO, organizația nu a putut să pună la dispoziție fotografiile ale căror istorice pentru a se arăta condiția lor înainte și după bombardamente. Scopul inițial al colecției, denumită *Patrimoine 2001*, este acela de a realiza o înregistrare în imagini a lumii culturale. Ea va putea fi folosită de editori, universități și laboratoare de cercetare, ca și de UNESCO. Taxele pentru reproducerea fotografiilor vor asigura costurile de administrare și păstrare a colecției. Primele obiective includ templele din Cambodgia, vestigiile celtice, Leaning Tower și „El Dorado” — tezaure de aur din Peru, Costa Rica, Ecuador și Columbia. Alte obiective — Vikingii și Hittitii, pădurea tropicală din Costa Rica, și poate, operele unor arhitecți moderni de renume mondial. (În imagine — Relief din Templul Bayon de la Angkor Wat). (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 29 februarie — 1 martie).

Catharsul lui Hopkins

Anthony Hopkins declară că realizarea personajului demonic Hannibal Cannibal din filmul *The Silence of the Lambs* l-a ajutat să-și păstreze sănătatea mintală. Hopkins a câștigat Oscarul pentru rolul lui Hannibal Lecter, inteligentul criminal care își mănîncă victimele. Interpretarea unui rol are o acțiune terapeutică asupra mea”, spune Hopkins (în vîrstă de 55 ani). „Nu știu dacă aș fi devenit chiar criminal, măcar puțin, dar n-aș fi fost o ființă umană plăcută. Cred că m-aș fi auto-devorat pînă la urmă. Rolul acesta m-a salvat”. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 26 februarie).

SCRISOARE DIN LONDRA

Evenimentele culturale ale lunii martie

ANIVERSIND în primăvara aceasta zece ani de controversată existență în inima financiară a Londrei, centrul cultural de la Barbican oferă publicului vizitator o înedită retrospectivă cu titlul *Van Gogh în Anglia — Un portret al artistului în tinerețe*. Plasată astfel sub incidența unei sugestive trimiteri la romanul celebru al lui James Joyce, expoziția își propune să recompună momentele unui parcurs spiritual urmărind punctele pelerinajului întreprins de tânărul artist în lumea Londrei și provinciilor victoriene din a doua jumătate a secolului trecut. Trimis la numai 20 de ani ca reprezentant al faimoasei galerii Goupil, Van Gogh își începe în 1873 ucenicia printre negustorii de tablouri și gravuri din Covent Garden. Relația imediată cu mediile artistice ale perioadei, dar mai ales contactul cu lucrările expuse în saloanele Goupil, la Academia Regală sau Galeria Națională, lasă o amprentă decisivă asupra orientării estetice și creației timpurii a pictorului. Cîteva desene și schițe puțin cunoscute, imediat anterioare călătoriei în Anglia, constituie — alături de unele miniaturi în creion și tuș, reprezentînd biserici, case ori peisaje londoneze — elementul insolit al retrospectiviei. Corepondența dintre Vincent și Theo Van Gogh însoțește pretutindeni această fidelă reconstituire a perioadei londoneze, care situează tablourile pictorului olandez în contextul unei selecțiuni din lucrările celebrilor peisagisti britanici ai perioadei (Millais, Gainsborough, Turner) cit și din cele expuse la Academia Regală în 1873. Nu lipsesc gravuri și litografii ilustrînd scene din viața socială a epocii, chiar și o bibliotecă improvizată cu volumele autorilor englezi preferați ai pictorului. Imaginea compozită astfel realizată se concentrează asupra metaforei existenței ca pelerinaj sau călătorie spirituală — idee susținută prin prezența a două lucrări din seria *Alelor cu plopi*, dar îndeosebi prin sugestia tabloului ce prezidează emblematic retrospectiva întituită simplu *O pereche de eizme*. Punctele unui tragic parcurs — traversînd depresia acută suferită de Van

Gogh în capitala victoriană, convertirea sa religioasă și precizarea concepției sale artistice (inspirată de moti-vul pelerinajului și de simplitatea apostolică a vieții rurale) apar reflectate în lucrările așa-numitei perioade londoneze (1873-1876). Influența gravurii engleze se resimte în liniile aspre și tușele contrastante ale portretelor în ulei (cunoscutele capete de țărani) sau în desene cum ar fi *Purtătorii poverii*, *Tristețe*, *La porțile eternității*. Călătoria pe urmele tînarului Vincent se încheie cu celebrul *Scaun gol* (sau *Scaunul și pipa lui Van Gogh*), în dialog cu lucrarea similară dedicată lui Gauguin, *Autoportret și portret al absenței* pe care avida reconstituire pare să încerce să o suplinească prin abundența materialului biografic. O căutare solitară de sine, acest parcurs se dezvăluie mai mult decît oricînd marcat, în confruntarea cu publicul actual, de semnele unui tragic memento, de feroarea unui cult acoperînd tirziu obiectele omului Van Gogh.

DE LA Barbican pe Drury Lane, cel mai răsunător succes de casă după *My Fair Lady* continuă — la zece ani de la inaugurare — să facă săli pline la Londra, ca și în majoritatea centrelor europene sau la Tokyo, confirmînd astfel surprinzătoarea revenire a musical-ului în rîndul celor mai frecventate spectacole. *Pisicile* — titlul longevivei producții — poartă aceeași semnătură cu încă alte cinci surprinzătoare puneri în scenă londoneze ale unor clasice subiecte, redescoperite în variantă muzicală de public și critici deopotrivă, *Miss Saigon*, *Fantoma Operei*, *Mizerabilii*, de curînd *Moby Dick* reprezintă însă doar cîteva titluri din valul celor 13 noi producții lansate simultan anul acesta. Arhitectul nestăvilitului asalt cu care musical-ul a reușit să jasă din umbra fabricii de vise hollywoodiene este Cameron Mackintosh — copilul minune al Broadway-ului, deținătorul unei infailibile rețete de succes. Montări grandioase, un fleu pentru nucleul dramatic al spectacolului și aspectul dinamic al coregrafiei, decorurilor — mai puțin preocuparea pentru valoarea de „slagăr” a partiturilor muzicale — i-au atras suporteri fervenți,

asigurînd acum primirea călduroasă a ultimei premiere. În Picadilly Circus, cu *Moby Dick*. Adaptare parodică plasată în decurul unei școli-internat falimentare din anul '50, producția recentă după cunoscutul roman cu același nume, încîntă spectatori cu formula aparent simplă pe care Mackintosh o transformă pe scenă în magie: „Originalitate și familiaritate — explică autorul acestei noi legende, Trebuie să le ai pe amîndouă. Cheia este să găsești un mod miraculos de inventiv să respui o clasică poveste.”

ÎN COVENT GARDEN, prezentarea la Opera Regală a creației coregrafilor Frederick Ashton și William Forsythe preia, pe fondul unei sporite receptivități a publicului, ecourile favorabile ce au însoțit luna trecută cea de a șasea ediție a festivalului internațional de balet contemporan „Spring Loaded” (Încărcat de primăvară). Prima piesă din program, „Scene de balet”, este un rezultat al colaborării în anul '40 dintre Stravinsky și Ashton, alăturare explozivă a unei viguroase partituri muzicale ce împune aproape prescriptiv mișcarea cu o formulă coregrafică nu mai puțin dornică să-și afirme autonomia. Punctul culminant al piesei, așa-numita *Apoteoză* din „Scene de balet”, a fost compus de Stravinsky în ziua eliberării Parisului, iar accentele de extatică jubilație — transpuse înspirat de Ashton în mișcarea finală a baletului — contrabalansează atmosfera predominant nostalgică, tonalitatea languros amară din prima secvență. Scenografia și costumele, în pofta extravagantei și a fastului decorativ (incluzînd brățări, coliere, pălării printre altele) — fapt ce a părut la început să stînjenească urmărirea spectacolului — au devenit curînd elemente indispensabile oricărui noi montaj. Rigoarea geometrică a tuturor acestor accesorii se armonizează perfect cu structurile concepute de Ashton, care își conduce repetițiile cu un volum de teoreme euclidiene expuse apoi pe scenă în configurații urmărite strict de către dansatori. „Am vrut — explică Ashton — să creez un balet care poate fi văzut din orice unghi. Am alcătuit deci aceste figuri geometrice nu întotdeauna orientate cu fața spre public astfel încît, privit din lateral, spectacolul să fie diferit dar tot atît de bine realizat ca imagine.”

Ramona Fotiade

Noul lexicon de artă

● La editura Saur din München au apărut primele cinci din cele 60 de volume, cit va numără în final noul lexicon de artă **Allgemeine Künstlerlexikon** (A.K.L.). Lucrarea completă urmează să fie încheiată în anul 2005. Este, în prezent, cel mai amplu proiect privind istoria artei.

Claude Simon și fotografia

● Fotografia a exercitat asupra lui Claude Simon o fascinație deosebită. Prin fotografie se poate „fixa, memora, ceea ce memoria însăși este incapabilă să rețină, ceea ce n-a existat decât într-o fracțiune infimă de timp”. Claude Simon a fost în tinerete elev al Academiei de pictură André Lhote. Pentru a-și „exersa” pri-

A.K.L. este de fapt o actualizare a cunoscutului **Allgemeine Lexikon der bildenden Künste**. Fiecare volum cuprinde informații bibliografice despre 8000 pictori, graficieni, sculptori și arhitecți din toate zonele culturale ale lumii. (DIE WELT, 17 martie).

virea, scriitorul de mal tîrziu fotografia. La sfîrșitul lunii trecute a apărut la Galeriele Maeght din Paris albumul **Photographies**, conținând imagini din perioada 1932-1962. Originalele au fost expuse la Galerie. În imagine **Omul soarece**, purtînd semnătura Claude Simon. (LIVRES DE FRANCE, martie).

Arhivele IMEC

● Fondat în anul 1988, IMEC (Institut Mémoires de l'édition contemporaine) are menirea de a aduna și păstra un patrimoniu în parte distrus, cel mai adesea dispersat ori de-a dreptul uitat: arhivele editurilor și revistelor secolului 20. Subvenționat de mai multe instituții franceze de cultură, acest așezămint dispune de 12 salariați permanenți, ajutați de consultanți din exterior. Subestimate uneori de inșiși proprietarii lor, arhivele constituie pentru istoricul ideilor ori biograful unui scriitor un material de documentare de neînlocuit. Tirajul unei cărți și al traducerilor sale, dosarele de presă, corespondența autorului și editorului, contractele sînt elemente care permit înțelegerea felului în care a fost receptată opera respectivă dar și a climatului intelectual a situației politice și economice. Editurile care încredințează arhivele IMEC-ului rămîn proprietare ale acestora. Cercetătorii și istoricii pot consulta aceste documente precum și fondul de autori: Genet, Céline, Camus etc. Editii multiple, extrem de rare, fotoconii ale manuscriselor, copii corectate, bibliografii, articole critice, studii universitare permit accesul la un ansamblu considerabil de documente într-un singur loc. Dar IMEC nu se limitează la a pune ci pune în valoare ceea ce i-a fost încredințat organizînd, cu prilejul publicării, expoziții și epocivii în prelungirea subiectului abordat. Printre ultimele evenimente de acest gen, cele legate de opera lui Jean Genet și figura simbolică — în spațiul literar parizian de la începutul secolului nostru — reprezentată de Adrienne Monnier, ori lucrarea semnată de Pierre-Edmond Robert — **Céline et les Editions Denoël** (1932-1948). Primul proiect din acest an se referă la o vastă prezentare a Ed. Flammarion. Fondurile de autori se vor îmbogăți de asemenea cu texte noi din Beckett, Guyotat și Althusser. (MAGAZINE LITTÉRAIRE, noiembrie 1991).

Rămas bun

● În vîrstă de 84 de ani suedeza Astrid Lindgrén, reputată autoare de cărți pentru copii a încheiat de curînd o povestire autobiografică. „Cred că acesta va fi ultimul text. Nu voi mai merita nici o carte, a declarat la Stockholm venind la scriitorie. Vreau să mă odihnesc, iar scrierul meu se va reduce de acum la răspunsuri la scrisorile pe care le primesc”. (DIE WELT, 7 martie).

Premii cinematografice

● **Grand Canyon**, al scenaristului și regizorului american Lawrence Kasdan a câștigat Ursul de Aur la Festivalul internațional al filmului de la Berlin. Ursul de Argint a fost acordat lui Istvan Szabo pentru **Sweet Emma, Dear Bobbe**, film despre două femei care încearcă să depășească handicapul de a fi predat limba rusă în anii comunismului. Alte premii: cel mai bun regizor, Jan Troell, pentru **Il Capitano**, o coproducție suedezo-finlandezodaneză; cea mai bună actriță, Maggie Chueng în **Ruan Ling Yu**, de Stanley Kwan, o producție Hong Kong — Taiwan; cel mai bun actor, Armin Lueller-Stahl, în **Utz**, de George Sluizer o coproducție britanico-germano-italiană.

● Alain Corneau a primit premiul pentru cel mai bun director, iar al său **Tous les Matins du Monde**, bazat pe viața muzicianului francez Marin Marais din secolul XVII, a fost nominalizat drept cel mai bun film cîștigînd cinci premii César: Jeanne Moreau a fost aleasă cea mai bună actriță pentru **La vieille qui Marchait dans la Mer**, iar Jacques Dutronc, a obținut titlul de cel mai bun actor pentru rolul principal din **Van Gogh**. Ceremonia de decernare a premiilor a fost dedicată lui Yves Montand. (INTERATIONAL HERALD TRIBUNE, 25 februarie).

Artiști polonezi pe Broadway

● O tînră formație muzicală poloneză vrea să cucerească Broadway-ul. 42 de cîntăreți și dansatori cu o medie de vîrstă de 20 ani, au poptosit la New York unde vor da spectacole, în limba engleză, la teatrul Minskoff. Este vorba de un musical asemănător cu celebrul **Hair**. Muzica aparține lui Janusz Stoklosa. Turneul tinerilor artiști polonezi este pîndit însă de mari riscuri financiare. Ei au investit pentru spectacolul de pe Broadway 5 milioane dolari. Rămîne de văzut dacă a meritat. (DIE WELT, 16 martie).

Dispariție

● Konstantinos Th. Dimararas, prestigioasă personalitate care a dominat viața culturală elenă mai bine de jumătate de veac, s-a stins din viață la Paris pe 18 februarie. Născut la Atena în 1904, a studiat filologia la Universitatea din capitala Greciei, îndeplinindu-se, din 1926, cu critica de text, cercetarea filologică și istoria literară (specializat în istoria elenismului elen). Director general al Fundației burselor de stat, consilier la Fundația Națională de Cercetări, a fost profesor la Școala dramatică a Teatrului Național, profesor de literatură greacă la Sorbona, director al Institutului Neoen din Paris.

Mărturie a impresionanței activității stau azi cărțile sale, care constituie tot atîtea puncte de reper pentru istoria literară neoelenă: **Demotism și critică**, 1939; **Costis Palamas**, 1947; **Korais și epoca sa**, 1953; **Correspondența greacă**, 1955. Monumentalele **Istoria a literaturii grecești de la primele rădăcini pînă în epoca noastră**, 1948-1949 (ed. a 7-a, 1985, traducere în limba română — 1968) și **aducgă** excelente sinteze consacrate iluminismului (1977) și romantismului (1982) grec.

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

The New York Review of Books

● DIN primul articol al numărului 5 pe 1992, din 5 martie al hebdomadarului **The New York Review of Books**, aflăm că doamna Clinton nu este doar soția lui Bill Clinton, guvernatorul angajat în cursa electorală pentru președinție. Numele complet este Hillary Rodham Clinton, nume recunoscut pe firmamentul Legilor americane, avocat, teoretician și strateg în domeniul justiției, aspirînd, pe bună dreptate, spre numirea în Curtea Supremă de Justiție. Cărțile și articolele comentate privesc drepturile copilului, educația și formația fizică și intelectuală a tinerilor. **Literature of the Wounded** se numește comentariul lui Jonathan Mirsky pe marginea a două cărți scrise de doi autori chinezi despre China și „Revoluția culturală”. Cea mai tulburătoare dintre ele, amplu prezentată, este **Wild Swans: Three Daughters of China**, de Jung Chang, în care autoarea prezintă biografic și autobiografic istoria Chinei între 1915-1976. În finalul cărții, care descrie dramatica revelație a lui Chang asupra dezastrului produs de Mao în propria sa țară, autoarea îndrăznește, în sfîrșit, să formuleze judecata de valoare cu privire la Marele Conducător: „Mao a reușit să transforme poporul în arma supremă a dictaturii.” Gabriele Annan face o analiză a romanului **Malina**, scris de Ingeborg Bachmann. Considerată un copil minune al literaturii, ea și-a publicat primul volum de versuri în 1943 la Viena, pe cînd avea 22 de ani. După recunoașterea internațională și onoruri pe măsură, poeta a părăsit poezia în favoarea prozei. Romanele și povestirile ei sînt predominant autobiografice. **Malina** face parte dintr-un triptic ce nu a cunoscut finalizarea, următoarele două romane fiind publicate doar fragmentar, apărute totuși cu un titlu general **Todesarten (Moduri de a muri)**. Romanul în cauză este considerat de autoarea comentariului „prea romantic și explicit ca să aibă respirația unui roman. Sînt prea multe crime și lipsește o anumită puzdoare estetică. Pe de altă parte — pervers aproape — este și excesiv de criptic...” Limba-de-lemn nu este doar o problemă românească. Blaga Dimitrova — poetă și vicepreședintă a Bulgariei — declară: „Evenimentele care au zguduit Europa în ultimii doi ani au oferit material pentru a observa ce s-a întimplat cu limbajul folosit de popoarele din Europa de Est și, ca întotdeauna, realitatea este mai surprinzătoare decît ne-am închipuit la început. Fostele atitudini totalitare și stereotipia au fost alungate și au fost înlocuite, prin ce?, prin aceleași atitudini și stereotipii îndreptate în direcție opusă... Limba vorbită este astăzi folosită ca un instrument de ură și dezbinare”. O întrebare de baraj ne pune Geoffrey O'Brien în articolul său, **Killing Time**: Ce au avut în comun Iosif Stalin și Douglas Mac Arthur, Ludwig Wittgenstein și Sherwood Anderson, Jorge Luis Borges și Akira Kurosawa? Ei bine, toți au iubit western-urile. Dar este un gen care, dacă nu a murit, de tot, este oricum muribund. Pricina? „cîntarea înfierbîntată a realismului și a acurateții istorice. Și totuși, western-ul este, de fiecare dată, povestea Americii și, prin extensie, a întregii lumi; el este moștenirea întregii omeniri, reprezentînd un limbaj comun” pentru toate vîrstele de pe toate continentele. Menționăm recenzia-comentariu semnată de István Deák, **Survivors**, care la în discuție opt cărți despre România, semnate, la rîndul lor, de Vlad Georgescu, Siegfried Jagendorf, Edward Behr, Katherine Verdery, László Tökés, Andrei Codrescu, Nestor Rates. Cărțile sînt un pretext pentru un comentariu mai larg referitor la România și istoria ei în special din secolul XIX încoace, tratatele de pace care au întregit-o sau au mutilat-o, problema teritorilor cîștigate sau cedate, a minorităților și a statutului lor înainte și după război, în timpul lui Ceaușescu și în prezent, a Holocaustului din timpul războiului, ororilor comise de armatele române pe frontul rusesc, încălcarea drepturilor omului, antisemitismul și sovinișmul mai vechi și mai noi. (I.I.).

Lire

● DUPA numărul „incendiar” din ianuarie, referitor la plagiat, iată, în martie, un altul plin de interes datorită anchetei realizată tot de Pierre Assouline: **Les vrais héros des romans à clés** — Hommes politiques, stars, écrivains. Înainte de a ajunge la revelațiile anchetei sale, Pierre Assouline în rubrica **Courrier** notează reacțiile celor implicați, deocamdată doi și ghîndoi Dreyfus: François-Georges Dreyfus și Michel Dreyfus. La argumente, nu prea elocvente, ale impetrinaților, cele ale anchetatorului se diferențiază fără a-și abandona fermitatea, după caz. Romanul cu cheie, socotește Assouline, este „un joc de societate în trei: autorul, editorul și cititorul”. Recunoașterea devenind publică, autorul riscă. Producătorii Samuel Goldwyn și Louis B. Mayer au devenit personaje principale ale spiritualului roman al scenaristului Budd Schulberg, **Qu'est-ce qui fait courir Sammy?** (1947 — ed. Robert Laffont); autorul concediat, Recent, studiourile Wagner s-au declarat dispuse să producă acest film. Michel Clerc este cunoscut ca autor al romanelor cu cheie (**Hommes mariés** — Flammarion sau **Bakchich** — Flammarion). Max Gallo, fost purtător de cuvînt al Palatului Elysée, construiește în **La fontaine des innocents** (ed. Favard) o frescă a Parisului politic, politenesc, al afacerilor și al culturii. Personalitățile cunoscute au devenit personaje. Hervé Gilbert, mort recent de SIDA, nu-și ascunde viața personală, romanele sale putînd constitui un jurnal intim. În 1990, cu **A l'ami qui ne m'a pas sauvé la vie** (ed. Gallimard), Gilbert recunoaște că a schimbat numele reale abia la redactarea manuscrisului fără a încerca alte artificii. Filozoful Musil e Michel Foucault iar Marine — starul — este Adjani. Mai există și alte sisteme: transpunerea personajelor contemporane în trecut, puțin trucate, ca în literatura lui Thierry Pfister în **Le cadavre de Bercy**. Oricîtă admirație ai dovedi față de eroii alesi — Picasso, Ayler, Satie —, păstrîndu-le nume, defecte și calități — poți s-o pățești ca Jacques Henric Walkman-ul său (1988 — ed. Grasset) fiind incriminat, la Tribunalul din Paris, de unicul mostenitor al lui Satie, Pierre Joseph Lafosse Catherine Argand dăruiește cititorilor o prețioasă convorbire cu Gonzalo Torrente Ballester, scriitorul spaniol „cel mai baroc”, care a continuat să scrie în pofida unei „tăceri” impusă în Spania franchistă, publicînd la Buenos Aires. Ballester discută cu luciditate evoluția culturii spaniole, care a existat — fără rabat de calitate — la unii scriitori din timpul franchismului: pînă la zi.

În secțiunea dedicată prezentării unor fragmente din cărțile nou apărute, există reproduce paginîi tulburătoare din: Gracq — **Carnets du grand chemin** (ed. Corti), meditații, comentarii literare, considerații geografice dense, precise; **On nous a volé nos vies. Lettres des lectrices socialistes à leurs journaux, 1990-1991** (ed. du Griot) mărturie sinceră, brutale, tragice, spulberînd imaginile „ploase” sau „puternice”; Jacques Seguela — **Vote au-dessus d'un nid de cocos** (ed. Flammarion): povestea campaniei electorale pentru Melina Mercouri, soldată cu un esec, o savuroasă lecție de istorie contemporană; naufragiul titanului ales **En dehors de la littérature (1890-1923)** de Joseph Conrad (ed. Criterion) sau **Interdit d'enfance. Plus tard je veux être un petit enfant** de Gilles de Maistre în colaborare cu Marie-Claire de Maistre (ed. Albin Michel). Intimplările unui copil catolic la Belfast; evocarea **Pie XII, le pape-roi** de Robert Serrou și alții de specialul roman, **Ayez pitié du cœur des hommes** (ed. Lattes) al tinerii prozatoare de 31 de ani Eve de Castro. Vladimir Holan este prezent cu poezia **Pendant la fête** din volumul **L'abîme de l'abîme** (ed. Plein Chant). Stendhal ca recomandare pentru bacalaureat și „bi-rout” Patriciei Highsmith întregesc sumarul început cu nelipsitele cartele semnate de Bernard Pivot.

A.F.

Psihanaliză aplicată

● Ziarul ADEVĂRUL, cunoscut (deși nu și apreciat cât trebuie) pentru sobrietatea sa, pare să se afle din când în când în... stare de ebrietate, și a-nume exact atunci când în paginile sale semnează veselul, volubilul, dezinvoltul Cristian Tudor Popescu. În nr. 617, el publică, de exemplu, un articol consacrat zilei de naștere a Anei Blandiana, articol în care face confesiuni de genul: „A fost o vreme când eram îndrăgostit de ea [...], așa cum n-am fost niciodată de o femeie.” Același publicist reproduce apoi un fragment dintr-o proză a sa, în care își imaginează ce ar simți dacă Ana Blandiana i-ar fi... nevastă: „Se împlinesc zece ani de când m-am căsătorit cu Ana [...] Mă uit la ea cum deretică prin cameră, cum mângie cărțile cu cirpa de praf, [cum] se întoarce și-mi face cadou ualul din zîmețele ei refuzate la export”. Era mult mai înțelept dacă aceste destăinuri ar fi fost făcute unui medic, la o ședință de psihanaliză, și nu în paginile unui ziar de mare tiraj. ● Ilie Neacșu, director al revistei EUROPA, pare profund marcat de faptul că a fost tratat ca o personalitate și invitat să ia parte la dezbaterile organizată de Mihai Tatulici pe tema **Semit — antisemit în cadrul emisiunii TV Veniți cu noi pe programul doi**. Ca și cum ar fi avut loc un eveniment de importanță istorică, Ilie Neacșu povestește, în propria sa revistă (nr. 69), cum s-a desfășurat fiecare secvență din prima și probabil ultima sa manifestare televizată: „La orele 16 și cincisprezece minute mi-am dat întâlnire cu Radu Theodoru la intrarea în Televiziune din strada Pangrati. Ne-a preluat o duzule blondă și un tânăr drăguț, Ghițulescu (deci, ne-au preluat l. n.n.), după cite rețin. Am fost conduși în biroul lui Mihai Tatulici, care era înțesat cu partenerii noștri de discuții” etc., etc. Noi, care am urmărit emisiunea, am avut impresia că Ilie Neacșu a fost invitat la dezbaterile mai mult ca o curiozitate decît ca o personalitate. De aceea, ni se pare inadecvat tonul epocic pe care îl folosește în evocarea acestui moment unic din biografia sa.

Mai multe feluri de sinceritate

● Într-un interviu acordat lui Dorin Popa și publicat în CRONICA nr. 6, Angela Marinescu dă dovadă de o maximă sinceritate, formulînd aprecieri deloc măgulitoare la adresa unor contemporani. Disidenții sînt în mod special incriminați, pentru că n-au fost cu adevărat disidenți, pentru că n-au fost pînă la capăt disidenți, pentru că n-au fost în mod dezinteresat disidenți. La întrebarea dacă are dovezi în acest sens, valoroasa și nedreapta poetă recunoaște că n-are, dar: „...sînt, că așa este”. În aceste condiții, ne îngăduim să afirmăm și noi că Angela Marinescu se înșeală. Pur și simplu, așa simțim. Și, în plus, avem și dovezi... ● Stelian Tănase, în legătură cu a cărui superbie există tot felul de legende, se arată a fi, dimpotrivă, un om lucid și modest, într-o convorbire cu Monica Spiridon, reproducă de JURNALUL LITERAR nr. 7-8. „Mă simt aproape — declară Stelian Tănase — de M. Șofa, Al. Paleologu, L. Raicu, N. Manolescu, după cum ieri m-am simțit aproape de N. Steinhardt. Pentru mine lectura metodică a ținut locul mentorului. [...] Probabil, dacă aș fi făcut studii de filologie, în mod natural, m-aș fi afiliat grupărilor de acolo (Ov. S. Crohmăliceanu sau N. Manolescu sau Echinox etc.)”. ● În Suplimentul cultural al ziarului Cotidianul — LITERE, ARTE, IDEI nr. 13 —, Grete Tartler face mărturisiri complete lui Dan C. Mihăilescu, un interlocutor inventiv și incomod. El o șicanează inteligent pe poetă, dar nu reușește s-o inhibe: „— Te superi cumva că nu te întreb nimic despre poezie? Să știi că nici n-am de gând s-o fac. Poezia, pur și simplu, nu mai

e! — Prin tot ce m-ai întrebant am discutat despre poezie. Poezia e peste tot, de aceea uneori nu se vede.”

Preparatul Mantovani

● A apărut numărul tripla 327-338-339 al revistei SECOLUL 20, cu un sumar variat și exigent valoric, incluzînd, între altele, un Fragmentarium Mihai Eminescu (texte filosofice cu o prezentare de M. Ciurdariu); o antologie lirică din poezia americană modernă publicată în prestigioasa revistă „Poetry” între 1912-1990 (selecție și traduceri de Dan Grigorescu); cele două Premii Nobel din 1990 și 1991 — Octavio Paz și Nadine Gordimer; un grupaj de „Pagini din exil” cu texte de Vinuță Horia (Jurnal torinez) și articole de Geo Șerban și Dumitru Udrescu în memoria graficianului, poetului și autorului de filme de animație Ștefan Munteanu; cinci schițe și un eseu de Varlam Șalamov, prezentate și traduse de Ioanichie Olteanu. Însă centrul de greutate al acestui număr este secțiunea intitulată **Arta regizorului**, consacrată lui Peter Brook și Andrei Șerban, în care avem surpriza de a descoperi două splendide plante color cu imagini din Trilogia antică. Numai cine știe cît de dificilă, tracasantă și costisitoare este în condițiile de acum realizarea unei reviste de un asemenea nivel poate aprecia eforturile responsabilului de număr, Roger Câmpeanu. ● Nu știm cum a dedus „Diacul tomatic și alumn” al LITERATORULUI (în nr. 12) că semnatura „Cronicar” a acestei pagini ar aparține lui Alex. Ștefănescu. Sau deducția i-a convenit anume pentru a-l blama (din pricină obscure) pe colegul nostru, sau a fost prost informat. Dinspre partea sa alumnă, diacul mai are de învățat că mirosul laudei de sine ne dezgustă cel puțin cît pe d-sa. Iar dinspre partea tomatică, ar fi fost de așteptat ca înțelepciunea vîrstei să strecoare măcar un dubiu în privința identității Cronicarului nostru și să admită ipoteza că revista „Zig-Zag” poate fi laudată cu obiectivitate, fără să fie directorul ei onorific. Facem la rîndul nostru două supoziții: sau diacul n-a văzut deloc „revista de curînd reanimată”, sau își transferă asupra ei resentimentele dictate de sus și insistenț pentru „o anumită parte a presei”. ● PHOENIX nr. 83 (singura revistă care costă 10 lei) și în care titlurile ocupă aproape tot atîta spațiu cît textele — ne informează la rubrica „Dramele cotidianului” că în București mai sînt doar opt hingheri care „peste tot sînt întîmpinați cu ostilitate, pietre, pumni, sticle, ghiveciuri și cite și mai cite”. De pe ultima pagină aflăm că revista are și un magazin (prăvălie) cu același nume, unde se vînd: „preparatul MANTOVANI — ultimul lot; regulatoare (ceasuri de aragaz); frigidere de 180 l, rezistențe și termostate diverse; «Ultimul tango la Paris» și

alte casete imprimate (video & audio); apa de colonie EROS, deodorantul SEXY și crema PHOENIX, preparat pe bază de placentă, comandă specială pentru firma noastră, realizată în China”. Cel mai tare ne intrigă din această gamă de produse preparatul Mantovani. Și cînd te gîndești că e ultimul lot! ● Colaje de replici și strigături de la Convenția F.S.N. au fost publicate în multe ziare și reviste de săptămîna trecută, spre amuzamentul cititorilor. Dar numai în FORMULA AS nr. 23 am întîlnit consemnat și indemnul senatorului Plătică: „Să mergem deschiși în față”. ● Cîțiva ziaristi în pană de subiecte dau curs o dată pe lună invitației d-nei Mioara Roman de a o vizita acasă, pentru ca apoi să-i birfească gazda și să-i reproducă mălțos poveștile despre soț și familie, pe un ton cel puțin nepoliticos. Hotărît lucru, săptămînalele computerizate au început să semene îngrijorător între ele, atît ca aspect cît și ca „scriitură”.

Divorț cu partaj

● Săptămînalul care a prezentat cel mai convingător atmosfera în care s-a desfășurat Convenția F.S.N. este CUVINTUL. În nr. 13 realizatorii paginilor intitulate „Războiul cu Iliescu s-a încheiat, Incepe războiul cu Petre Roman” au condensat în două pagini cam tot ce era de spus despre partea vizibilă a acestei Convenții. Reportajul privitor la desfășurarea forțelor în Sala Polivalentă a primit titlul uneia dintre strigăturile sălii „Petre Roman, te-am votat, acuma să fii bărbat!” Se spune acolo: „Fiecare dintre cei care s-au prezentat la tribună, membri marcanți sau mai puțin marcanți ai Frontului, au vorbit cum și desigur ce au putut, foarte puțini despre rapoartele prezentate care se refereau la situația politică din Front și nu numai la ea. În general de la tribună s-a înjurat, de la prezidiu s-a răspuns și din sală s-a huiduit.” (asta în ziua în-fii) „Spectacolul a avut loc a doua zi. Cînd membri ai celor două grupuri anti-Roman au declarat, înaintea votării moțiunilor, că-l susțin pe Marian Enache, sala a intrat în delir. Toți fesenistii pro-Roman s-au adunat în jurul tribunei și au început să strige ca din sute de guri de șarpe: «Trădare, puci, manevre comuniste», spre disperarea d-lui Radu Berceanu, care îi ruga să nu se mai manifeste așa. Dînsul încercase, fiind conducător al lucrărilor, să întretină o atmosferă cît de cît civilizată. În zadar striga vicepreședintele. Finalul reportajului merită și el să fie citat, pentru însușirile lui literare: „Lucrările s-au terminat ceva mai devreme decît ar fi trebuit, la ora 13.00, pentru că, peste puțin timp, în aceeași sală urma să se desfășoare un meci de box.” Comentariul celor petrecute la Convenție se intitulază **Divorț cu partaj**, dar are și un subtitlu **Capra președintelui Iliescu a murit**. O parte a prognozei realizatorilor celor două pagini s-a și îndeplinit: „Cum

majoritatea oamenilor lui Iliescu sînt parlamentari, este împedat să în săp-tămînilor ce vor urma întreaga lor activitate va avea drept scop lovirea F.S.N.-ului și compromiterea realului său președinte.” Interesante ni s-au părut și interviurile luate părților în conflict. Nu vom cita din ele decît titlurile: Vasile Secăreș a văzut că au votat și invitații, Senatorul Gheorghe Dumitrașcu se așteaptă la o dictatură, Manevra numită Marian Enache cu subtitlul Un elefant care cade în picior, ca pisica și în sfîrșit Senatorul Ion Solcanu crede că liderul național a manipulat Convenția. Despre partea nevăzută a Convenției, două coloane, Ochi și urechi, cu știri, zvonuri și replici. Iată una dintre ele: „Dl. Văcaru a zis înaintea terminării Convenției: «Nu vă temeți, o să mă dea afară». După cum se știe, ulterior, dl Văcaru s-a supărat și s-a dat singur afară, nemaifiind liderul grupului F.S.N. din senat. Cum îl obligă numele pe om... ● În interviul pe care l-a acordat FORMULEI AS nr. 23, dl Radu Câmpeanu afirma, înainte de începutul Convenției: „Bănuiesc doar că grupul acelora care sînt împotriva domnului Roman va fi ceva mai puternic.” Din pricina acestei bănuiele sau și din alte motive, pe care nu le cunoaștem, fostul premier nu s-a lăsat nici el mai prejos, trimițînd citeva săgeți împotriva președintelui P.N.L. Cum acestea au apărut în majoritatea ziarelor, nu le mai cităm. ● Tot în Formula As, un scurt comentariu despre încercarea P.S.M.-ului de a-și strecura reprezentanți pe ușa din spate a Parlamentului: „Îndrăzneala P.S.M.-ului (...) a mobilizat „camerele” superioare ale legislativului românesc, oferindu-i d-lui Marțian prilejul de a mînuși limba de lemn cu o tehnică și mai desăvîșită (?) decît aceea a președintelui Iliescu”. ● Academicienii Cațavencului par a se fi specializat în poze cuprinzînd replici imaginare ale protagoniștilor. Cum nu putem face și revizita pozelor rămînem cu o părere de rău. Ne mulțumim cu un citat din editorialul directorului artistic al săptămînalului: „O oarecare nostalgie ticăloasă, de fost proprietar, mă pocnește de fiecare dată cînd trec prin preajma Casei Școlii. Cu zece ani în urmă, om al muncii la România literară fiind, fost-am obligat să devin acționar al iluminatelor magoaale, oprindu-mi-se din salariu cite 50 de lei lunar. Îmbinam, carevasăzică, plăcutul cu utilul: eram și membru de partid și capitalist. Cînd cu împrîncirea din organizație (vîndut secretul chiftelelor de la bufetul Uniunii Scriitorilor), mă lăsară orfan și de Casa Școlii”. Chiar, a cui o fi Casa Școlii sau cum îi zice acum? N-ar fi de mirare ca dl Verdēt, care și-a găsit doi tovarăși printre parlamentarii nimănui, după ce s-a spart Frontul, să producă, mîine, pîmîline, acte doveditoare că e vorba de o proprietate a P.S.M.-ului. Dacă tot n-o revendică nimeni.

Cronicar

MARIENPLATZ

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Nicoleta Micu (telefoane 50 62 86 și 50 33 69). Critică: Alex Ștefănescu (50 47 28). Poezie: Constanța Buzea (50 33 69). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, Constantin Toiu (50 33 69). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (50 33 69). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (50 47 28, 17 61 90 și 17 60 10, interior 1001). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (17 28 67). Corectură: Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Nina Pruteanu (17 28 67 și 17 60 10, interior 2602). Stenodactilografie: Elena Mareș (50 33 69). Curier: Maria Micu (17 28 67). TELEFAX: (40.0) 12 82 53. CORESPONDENȚI: Mîrcea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)